

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tanja Ambrožič

**Otrokove pravice in vloga Združenih narodov:
razširjenost otroškega dela po svetu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Ambrožič

Mentor: izr. prof. dr. Drago Zajc

**Otrokove pravice in vloga Združenih narodov:
razširjenost otroškega dela po svetu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Posvečeno otrokom sveta.

Mi smo otroci sveta.

Mi smo žrtve izkoriščanja in zlorabe.

Mi smo otroci ulice.

Mi smo otroci vojne.

Mi smo žrtve in sirote virusa HIV/aidsa.

Mi smo prikrajšani za kakovostno izobrazbo in zdravstveno oskrbo.

Mi smo žrtve političnih, ekonomskih, kulturnih, verskih in narodnih diskriminacij.

Mi smo otroci, katerih glasovi niso uslišani: čas je, da nas upoštevate.

(Vojnovič 2003b, 13)

OTROKOVE PRAVICE IN VLOGA ZDRUŽENIH NARODOV: RAZŠIRJENOST OTROŠKEGA DELA PO SVETU

Otroci spadajo v posebno družbeno skupino, saj niso dorasli temu, da bi se znali sami uspešno braniti pred vsemi oblikami izkoriščanja, ki jim grozijo. Prav zaradi svoje nezmožnosti in nedoraslosti so pogosto izpostavljeni nevarnim oblikam izkoriščanja, kot so delo v kmetijstvu, rudnikih in kamnosekih, v industriji ali obrti. Prevečkrat pa so izpostavljeni najhujšim in predvsem nesprejemljivim oblikam izkoriščanja, kot so trgovanje in prodaja otrok, sodelovanje otrok v nezakonitih dejavnostih in oboroženih spopadih, prostitucija ter pornografija. Kljub temu da obstajajo številni mednarodni dokumenti, ki ščitijo oziroma naj bi ščitili otroke pred vsemi oblikami izkoriščanja, so le-ti mnogokrat kršeni ali pa oblikovani na način, ki še vedno omogoča kršitve in zlorabe preko zadovoljevanja interesov globalnega kapitala. Ker je teorija pogosto drugačna od prakse, sem se odločila omenjeno temo raziskati za diplomsko nalogo. V njej sem predstavila Organizacijo združenih narodov in tiste specializirane agencije, ki so med drugim pooblašene za varovanje otrokovih pravic. Prav tako sem obravnavala temeljne mednarodne dokumente, ki ščitijo otroke pred izkoriščanjem, poiskala sem povzročitelje (dejavnike) otroškega dela ter različne oblike le-tega. Ugotavljala sem, kakšno odgovornost nosijo države pri spoštovanju pravic otrok ter kakšne ukrepe za odpravo otroškega dela sprejemajo tako države kakor mednarodne organizacije. Na podlagi analize sem prikazala dejansko stanje razširjenosti dela otrok po svetu.

Ključne besede: *otrokove pravice, delo otrok, Združeni narodi, odgovornost držav*

CHILDREN'S RIGHTS AND THE ROLE OF THE UNITED NATIONS WORLDWIDE DISTRIBUTION OF CHILD LABOUR

Children form a special social group, since they are not able to defend themselves against various forms of abuse and exploitation, which pose an imminent risk. Due to this inability and their lack of maturity, they are often exposed to dangerous forms of exploitation such as farm work, mine work and stonecutting as well as in work in the field of industry and trade. Too often, they have to face the worst. What is more, they are subject to the most unacceptable forms of exploitation including trafficking, illegal business, participation in armed combats as well as child pornography and prostitution. Despite many existing international documents, which protect or should protect children from all types of abuse, these are too often violated or are formed in a way that still enables breaking the rules thus allowing abuse in the interest of global capitalism. Theory frequently differs from practice; therefore, I have decided to explore the topic of child labour as my diploma work. I have introduced the United Nations Organization and those specialised agencies, which are authorised for protecting children's rights. Along with researching the fundamental international documents that protect children from exploitation, I have also looked into the factors of child labour and different forms of child exploitation. I have established the responsibility of countries when it comes to respecting children's rights and which measures are being taken by the countries as well as international organisations to abolish child labour. Based on my analysis I have presented the present situation and circumstances of the worldwide distribution of child labour.

Key words: *children's rights, child labour, United Nations, countries' responsibility*

KAZALO

1	UVOD.....	9
2	METODOLOŠKI NAČRT.....	12
2.1	Namen in cilji diplomske naloge.....	12
2.2	Zgradba diplomskega dela.....	12
2.3	Hipoteza.....	13
2.4	Raziskovalne metode in tehnike preučevanja.....	14
3	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	15
4	ODNOSI SEVER – JUG.....	17
5	ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV.....	21
5.1	Zgodovina in razvoj.....	21
5.2	Človekove pravice in Združeni narodi.....	22
5.2.1	Svet za človekove pravice.....	24
5.2.2	Mehanizmi OZN za implementacijo človekovih pravic.....	25
6	SPECIALIZIRANE AGENCIJE OZN.....	27
6.1	Mednarodna organizacija dela.....	28
6.1.1.	Ratifikacija konvencij, sprejetih priporočil in obveznosti držav članic MOD.....	29
6.1.2.	Nadzor in sankcije v primeru nespoštovanja sprejetih obveznosti.....	29
6.1.3.	Mednarodni program za odpravo otroškega dela (IPEC).....	30
6.2	UNICEF.....	31
7	ODGOVORNOST DRŽAV ZA SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN PREPREČEVANJE OTROŠKEGA DELA.....	32
8	OTROKOVE PRAVICE.....	36
8.1	Zgodovina otrokovih pravic.....	36
8.2	Združeni narodi in otrokove pravice.....	37
8.2.1	Deklaracija o pravicah otroka in Konvencija o otrokovih pravicah.....	37
9	VRSTE OTROŠKEGA DELA.....	39
9.1	Otrokom nevarne oblike dela.....	39
9.1.1	Delo v kmetijstvu.....	40
9.1.2	Delo v rudnikih in kamnolomih.....	41
9.1.3	Delo v industriji in obrti.....	42

9.1.4	Služenje v tujih gospodinjstvih	43
9.2	Najhujše oblike izkoriščanja otrok	44
9.2.1	Trgovanje in prodaja otrok	45
9.2.2	Sodelovanje otrok v oboroženih spopadih	46
9.2.3	Sodelovanje otrok v nezakonitih dejavnostih.....	47
9.2.4	Prostitucija in pornografija	48
10	POVZROČITELJI OTROŠKEGA DELA	49
10.1	Revščina	50
10.2	Globalizacija in ekonomski razvoj	52
10.3	Vrednote in prepričanja	53
10.4	Izobraževalni sistem	55
10.5	Naravne in človeške katastrofe.....	56
11	UKREPI ZA PREPREČEVANJE IN ODPRAVO DELA OTROK.....	59
12	ANALIZA PROBLEMA.....	64
12.1	Afrika.....	74
12.2	Države bližnjega vzhoda	76
12.3	Azija in Pacifik	77
12.4	Vzhodna Evropa in Srednja Azija	80
12.5	Latinska Amerika in Karibi	82
12.6	Industrializirane države	84
13	ZAKLJUČEK	87
14	LITERATURA	94
15	PRILOGE	100
	Priloga A: IPEC po svetu	100
	Priloga B: Prednostne naloge UNICEF-a.....	101
	Priloga C: Število ratifikacij Konvencije št. 138 in 182 po letih.....	102
	Priloga Č: Indikatorji zaščite otrok.....	103

KAZALO SLIK

Slika 12.1: Otroško delo po svetu (%), 5-14 let (2003-2008)	66
Slika 12.2: Indija: Otroci, stari 5-14 let, vključeni v delo (%)	79

KAZALO GRAFOV

Graf 12.1: Zaposleni otroci po regijah, 2004 in 2008 (starostna skupina 5-14 let).....	73
Graf 12.2: Otroško delo, razporejeno po vrstah dela (starostna skupina 5-17 let).....	74
Graf 12.3: Afrika: % vključenost otrok v otroško delo 5-14 let.....	75
Graf 12.4: Azija in Pacifik: % vključenost otrok v otroško delo po spolu (5-14 let).....	78

KAZALO TABEL

Tabela 12.1: Globalna ocena števila zaposlenih otrok, nevarnih oblik dela in najhujših oblik izkoriščanja v letih 2000, 2004 in 2008	70
Tabela 12.2: Globalna ocena zaposlenih otrok, nevarnih oblik dela in najhujših oblik izkoriščanja, 2008.....	71
Tabela 12.3: Globalni trendi zaposlenih otrok, nevarnih oblik in najhujših oblik dela otrok po spolu, 2004-2008 (starostna skupina 5-17 let)	72
Tabela 12.4: Regionalna ocena otroškega dela, 2008 (starostna skupina 5-17 let).....	72
Tabela 12.5: Globalni trendi otroške ekonomske aktivnosti po regijah, 2004 in 2008 (starostna skupina 5-14 let).....	73

KRATICE IN OKRAJŠAVE

ČP – Človekove pravice

DKPP – Dunajska konvencija o pogodbenem pravu

DN – Društvo narodov

EFA – Education For All

GAO – The Government Accountability Office

GS OZN – Generalna skupščina Organizacije združenih narodov

ILO – International Labour Organization

IMF – International Monetary Fund

IPEC - International Programme on the Elimination of Child Labour

KČP – Komisija za človekove pravice

KOP – Konvencija o otrokovih pravicah

MERCOSUR – Mercado Comun del Sur oz. Skupni južnoameriški trg

MOD – Mednarodna organizacija dela

MOU - Memorandum of Understanding

MPDPP – Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

OZN – Organizacija združenih narodov

SB – Svetovna banka

SDČP – Splošna deklaracija človekovih pravic

UL OZN – Ustanovna listina Organizacije združenih narodov

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNICEF – United Nations Children's Emergency Fund

WHO – World Health Organization

WTO – World Trade Organization

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

1 UVOD

Na stotine milijonov otrok trpi in umira zaradi vojn, nasilja, izkoriščanja, zanemarjanja in diskriminacije. Po vsem svetu otroci živijo v izredno težkih razmerah: trajno invalidni ali resno poškodovani v oboroženih spopadih; razseljeni znotraj držav ali pregnani iz svojih držav kot begunci; trpeči zaradi naravnih in namerno povzročenih nesreč, vključno z nevarnostmi, kot so izpostavljenost sevanju in nevarnim kemikalijam; otroci tujcev in drugih socialno ogroženih skupin; žrtve rasizma, rasne diskriminacije, sovraštva do tujcev in drugih nestrpnosti. Trgovanje, tihotapljenje, telesno in spolno izkoriščanje ter ugrabitve kot tudi ekonomsko izkoriščanje otrok, celo v najhujši obliki, so vsakodnevna resničnost za številne otroke po vsem svetu. (Vojnovič 2003a, 22)

Strokovnjake je začel otrok kot osebnost v političnem, sociološkem, psihološkem in pravnem pogledu zanimati relativno pozno, in sicer sredi 60. let prejšnjega stoletja, ko je ameriški pediater Kempe s svojim člankom o sindromu trpinčenega otroka zbudil pozornost tako med strokovnjaki v svojem poklicnem krogu kot tudi med tistimi iz drugih področij, ki so se in se še ukvarjajo s skrbjo za otroka in so se bili pripravljeni ukvarjati tudi z otrokovimi pravicami. (Belopavlovič in drugi 1992, 7)

Najprej so se raziskave o položaju otroka uveljavile prav na področju trpinčenja otrok, sčasoma pa so se razširile tudi na druga področja otrokovega življenja. Rezultati teh raziskav pa so verjetno prispevali k temu, da so se začeli pojavljati tudi novi pravni pogledi na položaj otroka. (Belopavlovič in drugi 1992, 7)

Vprašanje reševanja problematike otroškega dela sicer ne predstavlja novega izziva, saj je zgodovina otrok, ki opravljajo različne vrste izkoriščevalskega dela dolga, »boj za njihove pravice pa ena od najstarejših in najdlje trajajočih bitk za človekove in socialne pravice« (Evropski parlament 2008, 2).

Konvencija o otrokovih pravicah je kot pravno zavezujoči dokument pripomogla k določanju standardov za otrokove pravice in motiviranost institucionalnih zmogljivosti za spodbujanje in varovanje otrok (UNICEF 2009b, 50). Je prva, ki trdi, da so otroci pomembni in da so bistveni element razmišljanja o človekovih pravicah (UNICEF 2009b, 52), saj tvorijo posebno družbeno skupino, ki se sama zaradi svoje nedoraslosti in občutljivosti ne zmore učinkovito braniti pred vsemi zlorabami in nevarnostmi, ki ji grozijo iz vseh strani.

Na 27. posebni seji Generalne skupščine Združenih narodov so voditelji držav 10. maja 2002 v New Yorku sprejeli dokument Svet po meri otrok¹ (Vojnovič 2003a, 3), v katerem so »ponovno potrdili svoje zaobljube ciljem in načelom, zapisanim v Listini Združenih narodov, in so trdno odločeni, da bodo to zgodovinsko priložnost izkoristili in spremenili svet za otroke in z otroki²« (Vojnovič 2003a, 4).

»Ko dajemo prednost pravicam otrok, njihovemu preživetju, zaščiti in razvoju, služimo najboljšim interesom vsega človeštva ter obenem omogočamo blaginjo vseh otrok v vseh družbah« (Vojnovič 2003a, 36).

V diplomski nalogi bom preučevala stopnjo izkoriščanja otroške delovne sile po svetu, odgovornost držav ter vlogo Združenih narodov in njihovih specializiranih agencij za ukrepanje, preprečevanje in odpravo dela otrok (iskanje alternativnih rešitev). Čeprav se je v zadnjih letih po podatkih različnih organizacij število "otrok delavcev" na svetovni ravni zmanjšalo, je treba »podatke obravnavati previdno, saj gre zaradi narave problematike (neregistrirana rojstva, otroci v "skritem" delu doma ali na kmetiji, težave pri dostopu do podatkov) v najboljšem primeru le za dobro oceno trenutnega stanja« (Evropski parlament 2008, 2-3).

V Mednarodni organizaciji dela so leta 2006 ocenjevali, da je v zadnjih štirih letih količina otroškega dela na svetovni ravni padla za 11% in da se je število otrok, vpletenih v nevarne oblike dela, zmanjšalo za 26 odstotkov. Čeprav je to spodbuda za prihodnost, pa bo potrebno postoriti še veliko, saj je po svetu še vedno več kot 215 milijonov otrok delavcev, starih med 5 in 17 let,³ od tega se jih približno 126 milijonov ukvarja z najbolj nevarnimi oblikami otroškega dela. (IPEC 1992č)

Izkoriščanje otrok je pogosto povezano s kriminalnimi skupinami in njihovimi mrežami. Žal je danes najbolj dobičkonosen posel mednarodnega kriminala ravno trgovanje z orožjem, drogami in ljudmi, še posebej z otroki. Trgovanje z otroki je pogosto povezano z otroške pornografije in prostitucije, pošiljanjem otrok v oborožene spopade, nezakonitimi dejavnostmi, kot sta tihotapljenje drog in orožja, ter drugimi oblikami izkoriščanja. (UNICEF 2009a, viii)

Ker podpira prost pretok kapitala in blaga, je svetovno gospodarstvo bistveno vplivalo tudi na povečanje migracij. Otroci, ki so žrtve različnih oblik izkoriščanja, so pogosto

¹ Cilji in ukrepi iz dokumenta države zavezujejo, da jih udejanjijo v desetih do petnajstih letih.

² V Akcijskem načrtu so zapisali, »da bodo vse države spodbujali, da sprejmejo in uveljavljajo zakone in izboljšajo izvajanje politik in programov za zaščito otrok pred vsemi oblikami nasilja, zanemarjanja, zlorabe in izkoriščanja, naj bo to doma, v šoli ali drugih ustanovah, na delovnem mestu ali v lokalni skupnosti« (Vojnovič 2003a, 23).

³ Med vsemi temi otroki jih je 165 milijonov starih med 5 in 14 let.

povezani z revščino, nepravilnimi socialno – ekonomskimi strukturami, ločenimi družinami, okrnjenim izobraževanjem, ruralno-urbanim preseljevanjem, spolno diskriminacijo, škodljivimi tradicionalnimi praksami in vojaškimi konflikti. (UNICEF 2009a, ix)

Uporaba različnih informacijskih tehnologij po eni strani pospešuje in hkrati olajšuje izkoriščanje otrok (internet), po drugi strani pa je njihova eksplozivna rast pripomogla k inovativnemu globalnemu momentu za boj in porast zavesti za njegovo preprečevanje in ustavitev. (UNICEF 2009a, viii)

Revščina, socialna izključenost, diskriminacija, pomanjkljive naložbe v socialne službe, dolgovi držav, oboroženi spopadi in mnogo drugih dejavnikov ovirajo državna prizadevanja za blaginjo otrok, zaradi česar je več milijonov otrok žrtev nevarnega in izkoriščevalskega dela, zanemarjanja in nasilja nad njimi. (Vojnovič 2003b, 3-4)

Izkušnje vsakega izmed teh otrok, kakor tudi tistih, ki jih omenjene statistike ne zajemajo, so povezane s trpljenjem, izkoriščanjem in diskriminacijo, kar je dokaz, da so korenite spremembe nujno potrebne. (UNICEF 2009a, 70)

Vsi bi se morali sramovati dejstva, da je veliko otrok prisiljenih v služenje denarja za odplačevanje različnih dolgov, da so podvrženi najokrutnejšim načinom izkoriščanja, da so prav oni žrtve gospodarskih koristi in da so marsikdaj njihove družine odvisne od njihovega zaslužka, da lahko preživijo. S tem pa se pokaže resnost problema, pred katerim si svet zatiska oči.

2 METODOLOŠKI NAČRT

2.1 Namen in cilji diplomske naloge

Cilj, ki sem si ga v diplomski nalogi zastavila, je preučiti razširjenost otroškega dela po svetu. Otroci predstavljajo posebno družbeno skupino, ki se zaradi svoje nedoraslosti in tudi neznanja ne more in ne uspe uspešno braniti pred vsemogočimi nevarnostmi in izkoriščanjem, ki so jim izpostavljeni. V diplomski nalogi bi rada ugotovila, kateri so dejavniki, ki silijo otroke k delu, in katere oblike izkoriščevalskega dela otrok se najpogosteje pojavljajo ter ogrožajo njihova mlada življenja in jim onemogočajo razvoj ter lepšo prihodnost. Prav tako bom preverila, na kakšne načine je otrok zaščiten v mednarodnopravnem okviru in kakšni so ukrepi držav ter mednarodnih institucij za odpravo in preprečevanje dela otrok. Z analizo položaja otrok po svetu bom skušala ugotoviti, ali se obravnavana problematika dejansko izboljšuje.

Zadnja leta je za industrializirane države značilno upadanje števila otrok, mlajših od 14 let (leta 2000 je bil njihov delež 18 odstotkov), medtem ko število otrok v razvijajočih se državah raste (leta 2000 je bil ta delež 33 odstotkov). Število otrok v državah v razvoju se je v zadnji četrtini stoletja povečalo za 500 milijonov, tako da na globalnem jugu danes živi 86 odstotkov vseh otrok na svetu. Zaradi tega bi morale vlade v teh državah posvetiti večjo pozornost otrokovim pravicam in njihovi zaščiti, mednarodne organizacije pa bi morale svoje delo razširiti, prilagoditi in preoblikovati glede na nastale razmere na svetu. (Weiss in Daws 2008, 511)

Konvencija o otrokovih pravicah (vsaj v teoriji) priznava vsem otrokom sveta vsaj minimalne standarde zaščite in varstva, prav tako jim omogoča pravico do življenja in razvoja, izobrazbe, zaščito pred izkoriščanjem in nenazadnje tudi pravico do igre. Pa si res vsi politični akterji prizadevajo za zaščito, uveljavljanje in spoštovanje otrokovih pravic?

2.2 Zgradba diplomskega dela

Diplomska naloga ima 13 poglavij, ki so sistematično urejena na sedem osnovnih sklopov.

V prvem bom za lažje razumevanje opredelila temeljne pojme.

V drugem se bo naloga nanašala na odnose sever – jug in pojav globalizacije, saj se leta kaže kot glavni krivec izkoriščanja otroške delovne sile. Čedalje večje zahteve po čim

večjem dobičku in čim cenejši delovni sili so industrijo prenesle na jug. Zaradi strukturnega prilagajanja držav mednarodnim zahtevam pa so se osnovne socialne pravice državljanov zmanjšale, kar je nekatere prisililo v boj za lastno preživetje in v vključevanje njihovih otrok v tako ali drugačno delo.

V tretjem sklopu si bomo ogledali Organizacijo združenih narodov, njeno zgodovino in razvoj ter mehanizme za implementacijo človekovih pravic. Prav tako bom v tem sklopu naloge preučila njene specializirane agencije, ki med drugim ščitijo tudi pravice otrok.

Četrty sklop bo najobširnejši, saj se bo nanašal neposredno na otrokove pravice, povzročitelje in oblike otroškega dela.

Peti sklop se bo nanašal na odgovornost držav in ukrepe za preprečevanje ter odpravo otroškega dela.

Šesti sklop bo namenjen analizi mednarodne primerjave dela otrok med kontinenti, kjer bom ugotavljala, kakšno je dejansko stanje razširjenosti otroškega dela po svetu.

Zadnji sklop – zaključek diplomske naloge pa je namenjen podajanju sklepov in ugotovitev, do katerih bom prišla skozi preučevanje tematike, ter preverjanju veljavnosti hipoteze, ki sem jo oblikovala.

2.3 Hipoteza

V diplomskem delu bom preverjala naslednjo hipotezo:

H: Kljub temu, da Konvencija o otrokovih pravicah otroku zagotavlja vse temeljne pravice, otroci v večini držav pogodbenicah niso v celoti zaščiteni pred vsemi oblikami otroškega dela.

Hipotezo bom preverjala z naslednjim vprašanjem:

Ker otroci v vseh državah pogodbenicah niso zaščiteni pred vsemi oblikami otroškega dela, me zanima, *kakšni so ukrepi držav in mednarodnih organizacij za preprečevanje in odpravo otroškega dela?* Pri tem mi bodo v pomoč predvsem dokumenti, ki se nanašajo na odgovornost držav, tj. njihovo spoštovanje otrokovih pravic in zaščito otrok pred izkoriščevalskim delom.

2.4 Raziskovalne metode in tehnike preučevanja

V diplomski nalogi bom uporabila naslednje metode in tehnike preučevanja:

1. **analiza in interpretacija primarnih virov:** mednarodnopravni dokumenti s področja otrokovih pravic, ki se nanašajo na delo otrok in njihovo zaščito;
2. **analiza in interpretacija sekundarnih virov:** literaturo (domačo in tujo), ki se nanaša na področje otrokovih pravic, bom uporabila za razlago in opisovanje tematike izkoriščanja otroške delovne sile;
3. **analiza internetnih virov:** uradne internetne strani mednarodnih organizacij in dokumentov, ki se nanašajo na razširjenost otroškega dela po svetu;
4. **pregled in analiza člankov;**
5. **analiza statističnih podatkov in**
6. **mednarodna primerjalna analiza:** uporabila jo bom za primerjanje stanja oz. razlik na področju dela otrok v različnih delih sveta.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Običajno se pri raziskovanju omenjenega problema zaplete že na samem začetku. Pojme, kot so **otrok, delo ter otroško delo** je ponavadi težko opredeljevati, prav tako pa nastajajo razlike tudi pri **opredeljevanju različnih oblik otroškega dela**.

Za odpravo zmede pri omenjenih besednih zvezah Mednarodna organizacija dela pri svojih raziskavah upošteva tiste **otroke**, ki so dopolnili vsaj 5 let in še niso stari 18 let. Tako Konvencija o otrokovih pravicah (1. člen) kot tudi Konvencija ILO št. 182 o prepovedi najhujših oblik otroškega dela in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo (2. člen) opredeljujeta otroka kot osebo, ki še ni dopolnila 18 let (Počkaj 2003, 7).

V skladu z 9. členom resolucije o statistiki ekonomsko aktivnega prebivalstva je **delo** (zaposlenost ali brezposelnost) v MOD »opredeljeno kot plačana ali neplačana ekonomska aktivnost, ki je tržno ali netržno usmerjena« (Počkaj 2003, 7). V 47. členu Unescove klasifikacije standardov izobraževanja pa je določeno, da je otrok pred petim letom starosti še premajhen in nedorasel temu, da bi se lahko zaposlil (International Standard Classification of Education 1997).

Na tem mestu je treba opozoriti na dejstvo, da glede dela otrok prevladuje zahodna miselnost⁴, zaradi česar veljata delo in otroštvo za medsebojno izključujoči si nasprotji. Očitno je, da v mnogih družbah, ki veljajo v zahodnem svetu za nerazvite, delo otrok ne more biti avtomatično štet za "izkoriščanje" ali "odvzem otroštva", saj lahko pozitivno vpliva na otrokov socialni razvoj, neodvisnost in osebnostni razvoj. (Liebel 2004, 77)

Zaradi tega ILO ločuje med **štirimi oblikami dela**, in sicer med:

1. lažjim delom (*light work*),
2. rednim delom (*regular work*),
3. nevarnim delom (*hazardous work*) in
4. najhujšimi oblikami otroškega dela (*worst forms of child labour*). (ILO 2002, 33)

Za otroka sta vsekakor škodljivi zadnji dve skupini. Lažja in redna dela pa postanejo otroku škodljiva le v primeru, če jih opravljajo otroci, ki niso dovolj stari, ali če jih opravljajo preveč ur na teden (Počkaj 2003, 8). Torej »**vsako delo, ki škoduje otroku in njegovemu celostnemu razvoju in bi ga bilo treba zato izkoreniniti, imenujemo otroško delo oziroma ang. *child labour***« (Počkaj 2003, 8).

⁴ Ena od modernih zahodnih miselnosti pojmovanja otroštva je, da morajo otroci uživati relativno svobodo, ki naj bo rezervirana za igro, brez družbene odgovornosti. Svoboda otrok temelji na dejstvu, da odrasli poskrbijo zanje. Vsaka dejavnost otroka nima praktično nobenega pomena v življenju odraslih.

Izraz "otroško delo" mnogim otrokom odvzema otroštvo in dostojanstvo, kar je za fizični in duševni razvoj otroka škodljivo. To pa se nanaša na tiste oblike dela, ki so psihično, fizično, socialno in moralno nevarna in škodljiva za otroke in ovira njihovo izobraževanje (jim odvzema možnost rednega obiskovanja šole). Otroško delo v svojih najbolj skrajnih oblikah pa otroke zasušnjuje, jih ločuje od njihovih družin, izpostavlja resnim nevarnostim in boleznim. (IPEC 1992b)

Nevarno otroško delo opredeljuje točka (d) 3. člena Konvencije ILO št. 182 kot »delo, ki zaradi svoje narave ali okoliščin, v katerih se opravlja, lahko ogrozi zdravje, varnost ali moralno otrok«. (Konvencije ILO št. 182, 3. čl.)

Nevarno delo natančneje opredelimo kot tisto vrsto dela, ki se izvaja v nevarnih in nezdravih okoliščinah, v katerih se lahko otrok ubije (ali mu je povzročena trajna invalidnost) ali se zaradi slabih varnostnih in zdravstvenih standardov ter neprimerne delovne ureditve rani ali zboli. Med nevarne oblike dela sodi delo v kmetijstvu, rudarstvu, gradbeništvu, proizvodnji, industrijskih storitvah itd. (IPEC 1992c)

Konvencija št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo v 3. členu pod pojmom "**najhujše oblike dela otrok**" zajema:

1. vse oblike suženjstva ali suženjstvu podobnega ravnanja, kot so **prodajanje otrok in trgovanje z njimi, obveznosti odplačevanja dolgov staršev in tlačanstvo ter prisilno ali obvezno delo, vključno s prisilno ali obvezno mobilizacijo otrok za namene oboroženega spopada;**
2. izkoriščanje, **zvodništvo ali ponujanje otrok za prostitucijo, za izdelavo pornografije ali pornografske nastope;**
3. izkoriščanje, **zvodništvo ali ponujanje otrok za nezakonite dejavnosti, še zlasti za izdelavo drog in trgovanja z njimi, kot je opredeljeno v ustreznih mednarodnih pogodbah (Konvencija ILO št. 182, 3. čl.).**

Pojem **izkoriščanja** pa najbolje opredeljuje Poročilo o položaju otrok na svetu, kjer je zapisano, da so izkoriščani tisti otroci, ki jih delo prikrajša za svobodno odraščanje, igro in izobraževanje. Izkoriščeni so takrat, ko je oviran njihov telesni, intelektualni, čustveni in socialni razvoj. Otroka je izkoriščan takrat, kadar ga delo psihično in fizično preobremenjuje, kadar je delo zanj preodgovorno, kadar mora delati poln delovni čas, kadar je za svoje delo premalo plačan, kadar mora delati v neprimernih prostorih, kadar postavlja delo pod vprašaj njegovo samospoštovanje (zaradi suženjstva ali spolnih zlorab) ali kadar mu delo onemogoča šolanje. (Bellamy 1996, 24)

4 ODNOSI SEVER – JUG

Svetovna trgovinska organizacija (ang. World Trade Organization – WTO) je babica globalizacije in je postala primarno sredstvo za določanje globalnih "standardov" na mednarodnem trgu. (Standing 2008, 382)

Joseph Stiglitz⁵ opredeljuje gospodarsko globalizacijo kot "odstranjevanje ovir za prosto trgovino in tesnejše povezovanje nacionalnih gospodarstev," ki je bila v prvi vrsti dosežena z mednarodnim trgovinskih sporazumov. (Polakoff 2007, 260)

Odstranjevanje ovir za t.i. prosto trgovino je omogočilo tujim naložbam strukturno prilagoditev pri pridobivanju posojil držav, ki so poiskale pomoč pri Svetovni banki (SB) in Mednarodnem denarnem skladu (ang. International Monetary Fund - IMF). Zaradi strukturnega prilagajanja so države lahko učinkovito prestrukturirale gospodarstvo z zmanjšanjem vladne porabe in zagotovile, da bodo posojila odplačala, hkrati pa so tuji (in domači) zasebni podjetniški interesi lažje dostopali do virov. Politika strukturnih prilagoditev je zahtevala od vlad zmanjšanje socialne porabe (javno izobraževanje, zdravstvo, socialno varstvo in socialna varnost), zmanjšanje javnega sektorja, privatizacijo javne in državne industrije, institucij in virov (rudarstvo, bančništvo, zaloge nafte, gozdov, zemlje in vode), povečanje izvozne proizvodnje, zvišanje obrestnih mer domačim posojilom ter zvišanje lokalne cene hrane na svetovno raven. Ta strukturna prilagoditev je neposredno povzročila povečanje števila revnih in poslabšala življenjske razmere večine prebivalcev držav, v katerih je bila uvedena. (Polakoff 2007, 261)

Stiglitz je v Svetovni banki na lastne oči videl uničujoče posledice globalizacije za države v razvoju. Zvečalo se je število revnih ljudi in povečal se je razkorak med revnimi in bogatimi. Kljub večkratnim obljubam zmanjševanja revščine se je dejansko število ljudi, ki živijo v revščini, povečalo za skoraj 100 milijonov. To se je zgodilo hkrati s povečanjem svetovnega dohodka za povprečno 2,5 odstotka letno. Zaradi strukturnega prilagajanja se je povečala revščina, ki je povzročila lakoto, množično brezposelnost, uničevanje okolja in socialno likvidacijo. Poleg tega so postale krize po svetu pogostejše in tudi globlje. Prizadete so bile celotne regije in celo celine. Afrika se je potopila globlje v bedo zaradi padca dohodka in življenjskega standarda. Krize v Aziji in Latinski Ameriki so ogrozile stabilnost vseh držav v razvoju. Rusija in večina

⁵ Je Nobelov nagrajenec za ekonomijo leta 2001 in nekdanji višji podpredsednik in glavni ekonomist Svetovne banke.

drugih držav, ki so prehajale iz komunizma v demokracijo, se pri razvoju niso mogle izogniti revščini. (Polakoff 2007, 261)

Globalizacija je povzročila ustvarjanje "četrtega sveta", ki v nasprotju z označbami "prvega", "drugega" in "tretjega" ni prepoznaven kot ločen geopolitični subjekt. "Četrti svet" zajema velika območja sveta, kot so podsaharska Afrika in obubožana podeželska območja Latinske Amerike ter Azije. Prav tako pa je dobesedno prisoten v vsaki državi in vsakem mestu te nove geografije socialne izključitve. Naseljuje ga na milijone brezdomcev, v njem cvetijo prostitucija, kriminal in nasilje, veliko je bolnih in nepismenih ljudi, njihovo število pa le še narašča. (Polakoff 2007, 262)

Kljub temu, da v nacionalni zakonodaji vsake države obstajajo mehanizmi, ki otroke ščitijo pred izkoriščanjem, so vlade mnogokrat prisiljene svoje zakone kršiti zaradi pritiska domačih podjetij, nacionalnih interesov, drugih narodov, mednarodnih finančnih institucij (npr. SB, IMF, WTO) in drugih. Kot posledica teh pritiskov so se pravice delavcev in delovne razmere poslabšale po vsem svetu, mednarodne zaveze, ki so namenjene zaščiti pravic otrok, pa so prezrte in pozabljene. Analize izkoriščanja otrok na vseh ravneh in v vseh sektorjih so dokazale, da so pravice otrok ne samo družbeno in kulturno izoblikovane, temveč tudi politično prirejene, da bi zadovoljile interese in potrebe globalnega kapitalizma. (Polakoff 2007, 265)

Otrokove pravice so pogosto kršene brez opravičila tako v razvitih kot tudi nerazvitih državah. Ta kršitev otrokovih pravic je neposredna posledica politik, ki še naprej podpirajo in bogatijo sistem globalnega kapitalizma, da se neopazno povezujejo legitimne in nelegitimne gospodarske dejavnosti na račun velike večine ljudi po vsem svetu. (Polakoff 2007, 265)

Pomembna in pogosta posledica globalizacije je pojav globalnega kriminala na celotnem planetu, vključno s tihotapljenjem blaga in trgovanja z ljudmi, še posebej z otroki. Čeprav ne poznamo natančnega števila, ILO ocenjuje, da je vsako leto 1,2 milijona otrok žrtev trgovanja preko državnih meja za delo v kmetijstvu, rudarstvu, predelovalni industriji, oboroženih konfliktih in seksualni industriji. V ILO so leta 2005 ocenjevali, da je po vsem svetu prisilnih delavcev skoraj 2,5 milijona otrok, skoraj polovica žrtev trgovanja pa je namenjenih izključno za komercialno spolno izkoriščanje, od tega je 98 odstotkov deklet. Ne glede na to, kako končajo v trgovini z belim blagom – prostovoljno, z zvijačo ali prisilo – milijoni sodelujejo v vedno večji spolni industriji po vsem svetu, saj je postala v državah tretjega sveta prostitucija sredstvo za ohranjanje in vzdrževanje velikega števila ljudi. Prostitucija sama po sebi seveda ni nekaj novega, a

v našem "globaliziranem" svetu so se razvile njene nove oblike, ki so razširjene tako v razvitem kot tudi nerazvitem svetu. (Polakoff 2007, 273-275)

Globalizacija se kaže tudi v čezmejni spolni trgovini, saj sodita prostitucija in pornografija med najbolj dobičkonosne posle svetovne industrije. Je najbolj raznovrstna, prefinjena in specializirana, saj ponuja veliko paleto storitev, skrbi za raznovrstne potrebe kupcev, nudi specializirana prizorišča za zabavo v različnih državah po svetu, skrbi za vse potrebe (v smislu obsega cen na potrošniškem trgu) in je prilagodljiva za raznovrstne vloge tržnih strategij za privabljanje bodočih strank. V trgovini z belim blagom je prostitucija mnogokrat oblika prisilnega dela in suženjstva, hkrati pa je eden od glavnih orodij akumulacije kapitala po globalizaciji. Za posledice razširitve prostitucije v državah tretjega sveta sta krivi tudi SB in IMF, saj sta spodbujali razvoj turizma in zabavne industrije, kar je brez izjeme pomenilo nesorazmerno osredotočanje na razvoj spolne industrije. To pa je nevede vključilo tudi mednarodno trgovino z orožjem in druge nezakonite dejavnosti. (Polakoff 2007, 275-276)

Kjerkoli se pojavijo nezakonite dejavnosti (in z njimi povezana kazniva dejanja), le-te ogrožajo socialno, politično in gospodarsko strukturo naroda. Povedano z drugimi besedami: t.i. gospodarska globalizacija vedno bolj postavlja v ospredje ženske in otroke, saj so specifične žrtve pomembnosti kapitalističnih podjetnikov vseh vrst. (Polakoff 2007, 277)

V zadnjih 25 letih se je v ZDA in drugih državah razvitega severa razmahnila t.i. de-industrializacija, ki je industrijo – z namenom iskanja cenejše delovne sile – preselila na jug. Eden izmed izidov kolonizacije nerazvitega juga je bilo vključevanje mladih v industrijo. S preselitvijo proizvodne dejavnosti v tretji svet so korporacije maksimalizirale svoj dobiček z izkoriščanjem delavcev. Plače so seveda zelo nizke tako v absolutnem kot relativnem smislu, delavci imajo dolge delovnike brez plačila nadurnega dela, socialna varnost pa predstavlja le navidezno korist. (Polakoff 2007, 269-270)

Kljub zakonodaji, ki prepoveduje delo otrok in izkoriščanje delovne sile, tvorijo večino novih delavcev v tovarnah v resnici otroci. V skupnostih, kjer obstaja nekaj možnosti za dodatno mesečno plačo, otroci pogosto postanejo žrtve izkoriščevalskega dela, zaradi česar so se prisiljeni odreči izobraževanju. To je rezultat globalnega kapitala, ki zahteva najcenejšo delovno silo, da bi zagotovili največji dobiček. (Polakoff 2007, 270)

Različne mednarodne institucije, npr. WTO, IMF, OECD, OZN in druge, uvrščajo globalizacijo visoko na svoj program, saj jo običajno podpirajo in spodbujajo, prav tako

jo podpira tudi večina nacionalnih vlad. Večina družbenih gibanj pa na drugi strani prikazuje sodobno globalizacijo kot glavnega krivca za višjo brezposelnost, splošno zniževanje standardov dela, naraščajočo neenakost, večjo revščino in ponavljajoče se finančne krize. (Baylis in drugi 2008, 330)

Države so tiste, ki so spodbudile globalizacijo trgovine s »pomočjo različne politike za liberalizacijo in za vzpostavljanje posebnih gospodarskih območij in offshore finančnih središč« (Baylis in drugi 2008, 349). Nekatere vlade so pod svojo oblastjo globalizacijo upočasnile s postavljanjem določenih omejitev prekomejne dejavnosti. Kljub temu se je sčasoma večina držav odzvala na težnje po liberalizaciji. (Baylis in drugi 2008, 349)

Louis Emmerij⁶ v intervjuju trdi, da je World Employment Programme odkrila, da gospodarska rast ne vodi nujno k izboljšanju stanja na področju zaposlovanja, zmanjševanja revščine ali k enakomernejši porazdelitvi dohodka (Standing 2008, 362). Zaradi tega je potrebno zavedanje, da gospodarski razvoj avtomatično ne vodi do miru in spoštovanja človekovih pravic. (Uvin 2004, 9)

Otroško delo je znak globlje strukturne težave, povezane z globalizacijo samo. Sile globalizacije so prodrle tudi v najbolj izolirane regije sveta in jih integrirale v svetovno gospodarstvo, ki ustvarja revščino, bedo in socialno izključenost. Interesi in vrednote globalnega kapitalizma so zaščiteni s strani vlad in vojske, potrjeni pa so tudi s strani mednarodnih finančnih institucij in trgovinskih sporazumov. Politike in prakse mednarodnih finančnih institucij pospešujejo vključevanje lokalnih gospodarstev na svetovni trg. Vlade so prisiljene k odprtju svojih meja tujim naložbam, omogočiti morajo tuja lastništva in izkoriščanje nacionalnih virov (zemlje, mineralov, vode in človeških virov), privatizirati javni sektor, odpraviti socialno blaginjo in odstraniti ovire za dotok tujega blaga na lokalni trg. (Polakoff 2007, 277)

Za obravnavo potreb in interesov otrok bodo morali oblikovalci in načrtovalci razvojnih politik nujno ponovno preučiti svoje predpostavke glede globalizacije gospodarstva, izvajanja pritiska na mednarodno skupnost in radikalnih sprememb pogojev življenja, ki bi otrokom nudili potrebno zaščito – ter na osnovi ugotovitev določiti smiselno osnovo za izvajanje (izboljšane) zakonodaje. (Polakoff 2007, 266)

⁶ Louis Emmerij je nekdanji direktor World Employment Programme. Organizacijo je vodil od leta 1971 vse do odstopa leta 1976.

5 ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

5.1 Zgodovina in razvoj

Predhodnica Organizacije združenih narodov (OZN) je Društvo narodov (DN), ki se je razvilo na pobudo ameriškega predsednika Wilsona po I. svetovni vojni »in naj bi uresničilo kolektivno varnost v univerzalnem in institucionalnem okviru« (Benko 2000, 187). Wilson je bil namreč prepričan, »da bo ob katastrofalnih posledicah prve svetovne vojne in ob spoznanju o nedeljivosti miru osveščeni človeški razum zmožen preseči klasično politiko moči v vseh njenih pogledih ter na "harmoniji interesov" zasnovati drugačen mednarodni red, v katerem bo skupnost moči nadrejena partikularnim interesom držav«. (Benko 2000, 188)

Organi Društva narodov⁷ so bili šibki, saj so lahko sprejemali le priporočila, poleg tega pa je bilo treba, da so bile odločitve sprejete, doseči tudi soglasje vseh članic DN, s čimer je bila dopuščena možnost, da so si države razlagale določila pakta DN tako, kot je v določenem trenutku ustrezalo njihovim interesom. Ker večina držav članic Društvu narodov ni bila pripravljena prepustiti tolikšnega vpliva, s katerim bi bilo mogoče zamišljeni sistem kolektivne varnosti učinkovito izpeljati, je bila dejavnost DN na tem ključnem področju bolj ali manj brezpredmetna. In ko je Evropa leta 1938 zaradi nemških zahtev po Češkoslovaški zašla v krizo, je bilo Društvo narodov praktično že mrtvo⁸. (Benko 2000, 190-197)

Še med drugo svetovno vojno so zavezniki sklenili, da bodo ustanovili novo mednarodno organizacijo, ki bo nadomestila Društvo narodov. Tako so proti koncu vojne zavezniške države naredile načrt za Združene narode. (Žnideršič 2001, 284)

Združeni narodi so bili ustanovljeni z namenom, da bi po končani drugi svetovni vojni zagotavljali mednarodni mir, prizadevanja za njen nastanek pa segajo prav na začetek te vojne. Ideja o ustanovitvi širšega sistema za zagotavljanje splošne kolektivne varnosti je zapisana v Atlantski listini⁹. **Deklaracija Združenih narodov** je bila sprejeta 1.1.1942 v Londonu, kjer jo je podpisalo 26 držav. S tem podpisom se je v drugi svetovni vojni izoblikovala koalicija, hkrati pa se je oblikovala široka podlaga za začetek graditve mednarodnega sistema, katerega osrednji del je OZN. (Türk 2007, 322)

⁷ Organi Društva narodov so: Skupščina in Svet (+ Generalni sekretar)

⁸ Formalno je bilo Društvo narodov ukinjeno na zadnjem sestanku Skupščine Društva 18. aprila 1946.

⁹ Sprejeta je bila 14.8.1941 na sestanku med predsednikom ZDA Rooseveltom in britanskim predsednikom vlade Churchillom.

Besedilo **Ustanovne listine Organizacije združenih narodov**¹⁰ (UL OZN) je bilo podpisano ob koncu konference v San Franciscu 26.6.1945 in vsebuje le splošne omembe človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ker soglasje o tem takrat ni bilo mogoče. Mednarodnopravna ureditev te pomembne tematike je sledila pozneje, s sprejetjem Splošne deklaracije o človekovih pravicah (leta 1948) in drugih mednarodnih pogodb s tega področja. (Türk 2007, 323)

5.2 Človekove pravice in Združeni narodi

Ena najpomembnejših značilnosti razvoja mednarodnega prava po drugi svetovni vojni je bila zaščita človekovih pravic (ČP).

V najširšem smislu opredelimo pravico kot »možnost obstoja in razvoja posameznika v določeni skupnosti oz. možnost uresničevanja njegovih osnovnih potreb na temelju najširše pojmovane enakosti. Pravica pomeni torej (1) upravičenje do nečesa in hkrati (2) do varstva.« (Zajc 1998, 16).

Dandanes so ČP »nepogrešljivi del sleherne razprave, ki se dotika vprašanja ustrezne državne in mednarodne ureditve ter zaščite temeljnih dobrin posameznikov pred posegi državnih oblasti in drugih subjektov«. (Cerar in drugi 2002, 17)

V skladu s 'klasično' doktrino človekovih pravic, naj bi človeku le-te pripadale že po njegovi naravi, saj naj bi jih samodejno pridobil s svojim rojstvom, naloga države oziroma oblasti pa je, da mu te pravice prizna in ustrezno zavaruje. (Cerar 2002, 18)

Mednarodnopravni akti o zaščiti ČP so bili prvotno rezultat dejavnosti OZN. Ustanovna listina OZN ima v sistemu mednarodnega prava poseben položaj, »njeni cilji in načela in nekatere druge norme pa "ustavnopravno naravo"« (Türk 2007, 330). UL OZN je »mednarodna pogodba in po načelu *pacta sunt servanda* zavezuje vse člane, tako prvotne, ki so to pogodbo sklenili po postopku sklepanja mednarodnih pogodb, kot druge države, ki so v organizacijo vstopile in so se v postopku sprejetja v članstvo s posebno, formalno izjavo zavezale izpolnjevati obveznosti iz Ustanovne listine« (Türk 2007, 329).

Ustanovna listina OZN je med cilje Združenih narodov (ZN) vključila razvoj in spodbujanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali veroizpoved. Človekove pravice so na več mestih UL OZN omenjene tudi

¹⁰ Veljati je začela 24.10.1945, ko jo je ratificirala večina držav (vseh pet stalnih članic OZN in večina petdesetih držav podpisnic).

med nalogami mednarodnega sodelovanja. S sprejetjem SDČP so bile določene poglavitne vsebine, ki jih je konkretizirala določba UL OZN. (Türk 2007, 138)

Kasneje so sprejeli tudi več mednarodnih pogodb in drugih mednarodnopravnih aktov in razvili postopke za uveljavljanje človekovih pravic, med katerimi sta »posebno pomembna Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP)¹¹, ki skupaj s SDČP sestavljata **Listino človekovih pravic** (ang. *International Bill of Rights*), ki je danes temelj vsega mednarodnopravnega varstva človekovih pravic.« (Türk 2007, 138)

Temeljni kodeks ČP na univerzalni ravni je določila **Splošna deklaracija človekovih pravic**¹² (Türk 2007, 152).

Kot osnovo ČP prva dva člena SDČP določata načelo nediskriminacije, saj je v 1. členu zapisano, da se »vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice«, v 2. členu pa, da je »vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino«. V 29. členu pa je določeno, da se »človekove pravice ne smejo izvajati v nasprotju s cilji in načeli Združenih narodov.« (Splošna deklaracija človekovih pravic 1948)

V OZN-ju je bilo že od začetka razprav o človekovih pravicah sprejeto, da bo »vsebina SDČP predmet pogodbene kodifikacije. Splošna deklaracija kot slovesna izjava ne more zagotoviti enake stopnje zavezanosti kot mednarodna pogodba s širokim krogom pogodbenih strank. Razvoj določil SDČP v pogodbena določila je bil torej prednostna naloga.« (Türk 2007, 154)

Tu pa se je pokazala težava v samem pojmovanju in razlagi človekovih pravic. »Medtem ko je SDČP celovit dokument, ki določa človekove pravice na vseh področjih, pa je pri pogodbenem urejanju treba upoštevati razliko v naravi obveznosti države, ki izhajajo iz različnih pravic.« (Türk 2007, 154)

»Drugače je s pravico do dela, pravico do ustrezne življenjske ravni in pravico do izobrazbe, ki zahtevajo investiranje celotne družbe. Stopnja uresničevanja je odvisna od stopnje razvitosti družbe in njihovo uresničevanje je lahko le progresivno.« (Türk 2007, 155).

¹¹ Priprava obeh besedil je potekala do leta 1966, ko sta bila oba pakta sprejeta s konsenzom v Generalni skupščini OZN z Resolucijo 2200 A (XXI), 16. december 1966. V mednarodno veljavo sta stopila leta 1976, ko jo je ratificiralo 35 držav.

¹² Je prvi in najpomembnejši pravni akt na področju človekovih pravic, sprejeta v GS OZN 10.12.1948.

5.2.1 Svet za človekove pravice

55. člen UL OZN vključuje varstvo človekovih pravic med temeljne cilje mednarodnega ekonomskega in socialnega sodelovanja, 68. člen pa določa, da lahko Ekonomski in socialni svet ustanavlja komisije za različna področja, med katerimi se posebej omenja področje človekovih pravic. Na tej podlagi je od leta 1947 vse do leta 2006 delovala Komisija za človekove pravice (KČP). (Türk 2007, 356)

Komisija za človekove pravice je bila sprva sestavljena iz 43, pozneje pa 54 delegacij držav članic OZN. Le-ta je imela mandat za področje izdelave študij, pripravljanja priporočil in oblikovanja mednarodnih dokumentov na področju ČP. (Türk 2007, 169)

V skoraj 60-letnem delovanju je Komisija za človekove pravice opravila pomembne naloge. Sprva je bila prostor za »pogajanja za pripravo najpomembnejših mednarodnih pogodb na področju človekovih pravic, od sredine 70. let dvajsetega stoletja pa so v njenem okviru nastali raznovrstni mehanizmi za varstvo in pospeševanje človekovih pravic in za kritiko najbolj grobih in sistematičnih kršitev«. ¹³ (Türk 2007, 356)

KČP se je prvi dve desetletji posvečala pripravi študij in oblikovanju pomembnejših mednarodnih pogodb. Ekonomski in socialni svet je leta 1967 na podlagi informacij o množičnih kršitvah ČP sprejel resolucijo 1235 (LII), s katero je KČP in njene podkomisije zadolžil za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin. Tako so se postopoma razvijale obsežne prakse spremljanja določenih tipov kršitev človekovih pravic, kot so npr. mučenje, trgovina z otroki itd. (Türk 2007, 169-170)

Vsi ti postopki, ki so se razvijali v preteklih tridesetih letih, so na področju ČP spremenili način dela OZN. Opazilo se je, da nekatere države, v katerih je prihajalo do resnejših kršitev ČP, niso bile vedno postavljene na dnevni red. Obtožene države so se potrudile dobiti mesto v KČP, da so se lažje branile, kar je spremenilo sestavo in privedlo do zmanjšanja verodostojnosti komisije (organ je sestavljen iz držav in je že zato občutljiv za politično uporabo). Zaradi tega se je ponudila priložnost predlagati spremembe sistema, ki je bil sprejet leta 2006. (Türk 2007, 171)

Komisijo za človekove pravice je nadomestil **Svet za človekove pravice**, ¹⁴ ki je postal novi pomožni organ Generalne skupščine (sestavlja ga 47 držav). Zasnovali so ga tako,

¹³ V času pred ustanovitvijo Sveta za človekove pravice je bila Komisija za človekove pravice deležna veliko kritik na račun okoliščin, v katerih naj bi v komisiji dobile trajno navzočnost in znatno težo države, ki so obtožene hujših kršitev človekovih pravic. Četudi bi bilo to res, je treba pri tem upoštevati celoten razvoj komisije in njen zgodovinski prispevek mednarodnemu prizadevanju za človekove pravice ter dejstvu, da je ena bistvenih značilnosti ZN prav inkluzivnost, ki omogoča razpravo med vsemi članicami.

¹⁴ Resolucija Generalne skupščine OZN 60/251, 3. april 2006.

»da bo obravnaval vsa vprašanja človekovih pravic v vseh državah članicah OZN. Posebni postopki bodo ohranjeni, več pozornosti pa bo namenjene rednemu in sistematičnemu obravnavanju vprašanj človekovih pravic v vseh državah članicah, začenši s članicami Sveta. Tako naj bi se odpravilo očitke o selektivnosti in dvojnih merilih.« (Türk 2007, 171)

V prihodnje bo Svet za človekove pravice osrednji prostor v sistemu OZN za obravnavo poglobljenih vprašanj ČP. »Pri delu mu bo v pomoč Urad visokega komisarja za človekove pravice, specializirani del Sekretariata OZN, ki je bil ustanovljen l. 1994¹⁵ in ki je v tem času okrepil svoj sestav in dobil na voljo večja finančna sredstva.« (Türk 2007, 171)

5.2.2 Mehanizmi OZN za implementacijo človekovih pravic

Izpolnjevanje obveznosti na področju ČP, ki so jih sprejele države, je v prvi vrsti »njihova lastna obveznost, določena v mednarodnih pogodbah in v drugih dokumentih. Države imajo na voljo svojo zakonodajo, izvršne in sodne organe ter tudi finančna in druga javna sredstva, ki jih lahko uporabijo za ta namen. Vendar pa skrb za izpolnjevanje obveznosti ni prepuščena le državam.« (Türk 2007, 165)

Mehanizmi, vzpostavljeni na ravni OZN, spodbujajo, usmerjajo in nadzorujejo izpolnjevanje materialnopravnih pravil na področju ČP. Organizacija združenih narodov pozna dve vrsti mehanizmov: (1) pogodbeno določeni in (2) določeni z resolucijami organov OZN. (Türk 2007, 165)

1. Mehanizmi, ustanovljeni z mednarodnimi pogodbami

Na osnovi mednarodnih pogodb so se ustanovili odbori, ki skrbijo za nadzor in izvajanje pogodbenih določil na področju človekovih pravic, obravnavajo periodična poročila držav in jim dajejo priporočila za izboljšanje izpolnjevanja obveznosti. Te odbore¹⁶ sestavljajo neodvisni strokovnjaki, ki delujejo po svojih zmožnostih in prepričanjih. Z mednarodnimi pogodbami so se ustanovili tudi postopki za obravnavo pritožb tistih posameznikov, ki trdijo, da so jim bile kratene

¹⁵ Mandat visokega komisarja je določila Generalna skupščina OZN z resolucijo 48/141 (1993). V praksi se je pomen dejavnosti visokega komisarja razširil od prvotnih funkcij sekretariata organov na področju človekovih pravic k bolj samostojni dejavnosti in k večji iniciativnosti.

¹⁶ Za potrebe diplomske naloge bom omenila le dva odbora, in sicer Odbor za človekove pravice in Odbor za otrokove pravice. V okviru OZN-ja deluje več odborov: Odbor za človekove pravice, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za preprečevanje rasne diskriminacije, Odbor za odpravo diskriminacije žensk, Odbor proti mučenju, Odbor za otrokove pravice, Odbor za zaščito delavcev – migrantov.

njihove pravice. Odbori v teh primerih pod določenimi pogoji pritožbe obravnavajo in dajejo priporočila glede reševanja problema. (Türk 2007, 165)

Odbor za človekove pravice: ustanovljen z MPDPP, v veljavi od leta 1976.

Pogodbene stranke izvolijo 18 neodvisnih strokovnjakov ne glede na geografsko razporeditev sedežev, saj se upošteva le strokovnost in ugled kandidata. Zasedanje odbora se zgodi 3-krat letno, na njem pa obravnavajo poročila držav – prvo je obravnavano leto po tem, ko je država sprejela MPDPP, in nato vsakih pet let. Odbor lahko poleg periodičnih poročil zahteva tudi posebna poročila, kadar meni, da je to potrebno. (Türk 2007, 166)

Odbor za otrokove pravice: ustanovljen na podlagi Konvencije o otrokovih pravicah (KOP) – 43. člen KOP, deluje od leta 1991 in ga sestavlja 10 neodvisnih strokovnjakov. Odbor obravnava periodična poročila držav in ima pravico predlagati študije o značilnih in resnih problemih otrokovih pravic. Določeni vidiki otrokovih pravic (problem otrok–vojakov) so zaradi njegove tematske razprave pripomogli k večji pozornosti v svetu. Druga značilnost, ki kaže, kakšen napredek je bil dosežen pri uresničevanju otrokovih pravic, je angažiranje na področju ekonomskih in socialnih pravic otrok ter njihovo prizadevanje za izboljšanje metod statističnih indikatorjev. (Türk 2007, 168)

2. Mehanizmi, ustanovljeni s sklepi organov OZN

Generalni skupščini (13. člen) ter Ekonomskemu in socialnemu svetu (2. odstavek 62. člena) daje UL OZN kot dvema poglavitnima organoma OZN pristojnosti na področju človekovih pravic. »Ta dva organa imata pristojnost, da preučujeta vprašanja in dajeta priporočila na tem področju. Iz teh pristojnosti se je z leti razvila praksa, po kateri se organi OZN ne omejujejo na splošne probleme človekovih pravic, ampak obravnavajo tudi situacije v državah, v katerih prihaja do posebnih resnih kršitev.« (Türk 2007, 169)

6 SPECIALIZIRANE AGENCIJE OZN

Želja, da se mednarodno sodelovanje aktivneje razvije na področjih, ki veljajo za "tehnična" in so razmeroma neodvisna od političnih odnosov, predstavlja temeljno izhodišče za ustanavljanje specializiranih agencij ZN. Specializirane agencije so tudi del mednarodnih odnosov in se političnim vidikom ne morejo povsem izogniti, saj je treba slednje pričakovati tudi na "tehničnem" področju. (Türk 2007, 363)

»Veliko univerzalnih organizacij je prevzelo naziv specializiranih agencij Združenih narodov, ker so z njimi povezane in se v določenem obsegu podrejajo njihovem usklajevanju in nadzoru« (Conforti 2005, 146). Kljub vsemu gre za samostojne organizacije z lastnimi pristojnostmi in pravili, ki so nastale iz pogodb, ki se razlikujejo od UL OZN, saj delujejo v okviru svojih statotov, njihovo članstvo pa se le v grobem ujema s članstvom OZN.

Poglavitni organi ZN (Generalna skupščina, Varnostni svet, Ekonomski in socialni svet, Meddržavno sodišče, Sekretariat) so tesno povezani s še več programi, skladi in agencijami, ki skupaj tvorijo t.i. sistem Združenih narodov. »Generalna skupščina je ustanovila več skladov, programov in uradov, ki nimajo statusa subjektov mednarodnega prava, vendar pri svojem delu uživajo delno avtonomijo, in imajo lastne vire finančnih sredstev in lastne izvršilne organe, ki usmerjajo njihovo delo,« (Türk 2007, 361).

»Za te programe in sklade je značilno, da najvišje uslužbence, ki imajo različne nazive (direktor, administrator, visoki komisar itd.) imenuje generalni sekretar OZN ob potrditvi Generalne skupščine. Na ta način so ti uradi, programi, skladi povezani v sistem ZN, njihovi administrativni vodje pa delujejo po smernicah generalnega sekretarja« (Türk 2007, 362).

Specializirane agencije so samostojne mednarodne organizacije z lastno mednarodnopravno sposobnostjo, članstvom in organi odločanja, ki imajo sporazume z OZN-jem in na tej podlagi določen status kot specializirane agencije. (...) Vsaka specializirana agencija sklone, skladno s 63. členom Ustanovne listine, sporazum z OZN, s katerim določi okvir sodelovanja med organizacijama. Sporazumi med specializiranimi agencijami in OZN vsebujejo tudi določila o posvetovanjih, postavljanju vprašanj na dnevni red, izmenjavi informacij in o skupnih standardih, ki določajo položaj uslužbencev, itd. (Türk 2007, 363)

Ker se v diplomski nalogi ukvarjam s problematiko otroškega dela, se bom podrobneje ukvarjala z Mednarodno organizacijo dela - MOD (ang. International Labour Organization - ILO) in v okviru MOD z Mednarodnim programom za odpravo otroškega dela (ang. International Programme on the Elimination of Child Labour - IPEC) ter s Skladom za pomoč otrokom (ang. United Nations Children's Emergency Fund - UNICEF).

6.1 Mednarodna organizacija dela

Formalno so MOD ustanovili ob koncu prve svetovne vojne v času mirovne konference leta 1919 kot del versajske pogodbe, v prepričanju, da lahko le socialna pravičnost prinese univerzalen in trajen mir. Leta 1946 pa je postala prva specializirana agencija OZN, katere temeljni namen je prav uveljavljanje socialne pravičnosti, mednarodno priznanih človekovih pravic ter pravic iz dela. (ILO 1919)

MOD se je v prvem obdobju svojega delovanja najprej omejila na normativno urejanje delovnih razmerij, na zbiranje informacij in na objavljanje publikacij s tega področja. V drugi fazi razvoja pa je poleg regulativne, informativne ter publicistične razvijala še vrsto drugih dejavnosti, predvsem raziskovalno, in novo dejavnost tehnične pomoči oziroma sodelovanja. (Novak in drugi 2006, 19)

Karl Polanyi priznava, da je bila MOD ustanovljena za izravnavanje konkurenčnih pogojev med narodi, tako da bi se trgovina brez nevarnosti osvobodila, hkrati pa bi se ohranil življenjski standard. To pa žal drži le za države, ki konkurirajo z industrijskimi proizvodi in storitvami, ne upošteva pa se konkurenca med industrijsko nerazvitimi državami. ILO je bila drugače ustanovljena kot sredstvo za legitimacija laburizma, sistema odnosov med delodajalci in zaposlenimi, ki temelji na standardu za zaposlovanje, in sredstvo za izvajanje dela v mednarodni trgovini. (Standing 2008, 357)

Ker je MOD stalna mednarodna organizacija, mora ustrezati zahtevam ljudstev ne glede na gospodarsko-socialno in politično ureditev. Edinstvena tripartitna struktura MOD pa v okviru OZN pomeni enakopravno zastopanost predstavnikov vlad, delodajalcev in delojemalcev v organih organizacije. (Novak in drugi 2006, 24-26)

Danes predstavlja mednarodne delovne standarde v obliki konvencij in priporočil, ki določajo minimalne standarde osnovnih pravic iz dela, med katere spadajo tudi pogajanja za sklenitev kolektivnih pogodb, odprava prisilnega dela ter druge zahteve, ki urejajo pogoje iz različnih področij dela ter socialne varnosti. Promovira tudi razvoj

neodvisnih tako delodajalskih kot tudi delavskih združenj ter jim zagotavlja izobraževanje in svetovalne storitve. (Novak in drugi 2006, 19)

6.1.1. Ratifikacija konvencij, sprejetih priporočil in obveznosti držav članic MOD

V ustavi MOD se predpisane naslednje dolžnosti držav:

1. država je dolžna predložiti sprejeto konvencijo in priporočilo pristojnemu zakonodajnemu telesu zaradi možne ratifikacije konvencije ali vsaj zaradi seznanjenja z vsebino priporočil (19. člen, 5. točka (d));
2. država je dolžna poročati o uveljavitvi ratificiranih konvencij (22. člen);
3. država, ki ni ratificirala konvencije, je dolžna poročati o tem, kako je rešila vprašanje z interno zakonodajo ali kako drugače (35. člen). (Ustava Mednarodne organizacije dela 1919)

V roku 16 oziroma 18 mesecev so vlade članic organizacije MOD dolžne predložiti konvencije in priporočila, ki so začela veljati, pristojnemu organu. V primeru, da parlament predložene konvencije ne ratificira, je vlada dolžna poslati – notificirati akt ratifikacije – generalnemu direktorju Mednarodnega urada za delo. (Novak in drugi 2006, 37)

Konvencije in priporočila so pogosto le smernice, po katerih politiki obravnavajo odnose med delodajalci in delojemalci. Pogosto so zapisane ohlapno, s čimer se vladam omogoča, da po svoje usklajujejo različne usmeritve za uskladitev z njimi. To pa seveda pomeni, da lahko vlada konvencijo ratificira, če ji je všeč, če ji ni, pa ratifikacija ni potrebna. (Standing 2008, 356)

6.1.2. Nadzor in sankcije v primeru nespoštovanja sprejetih obveznosti

V MOD so razvili učinkovit sistem nadzora nad izpolnjevanjem mednarodnih obveznosti, ki izhajajo iz sprejetih in ratificiranih konvencij in priporočil. Nadzor se deli na izredni (v primeru pritožbe oz. tožbe) in na redni nadzor, ki se izvaja preko poročil, ki so jih članice dolžne pošiljati MOD; in to so:

1. »poročila o ratificiranih konvencijah na podlagi 22. člena ustave,
2. poročila o neratificiranih konvencijah in poročilih na podlagi 19. člena ustave in

3. informacije o tem, ali so vlade izpolnile svojo dolžnost do konvencije, ki je začela veljati, da so jo predložite svojemu zakonodajnemu organu v ratifikacijo«. (Novak in drugi 2006, 38)

Strokovno delo se opira na odbor strokovnjakov, sestavljen iz 19 članov.¹⁷ Postopek, ki ga uporablja tripartitno sestavljeni odbor, je podoben sistemu nadzora, kot je organiziran v vsaki državi. Državo, ki krši oz. ne izpolnjuje obveznosti, vpiše na poseben seznam, na katerem se seveda ne želi znajti nobena država. (Novak in drugi 2006, 38)

Obliki nadzora, ki ju uporablja, sta **pritožba** in **tožba**. Pravico do pritožbe uporabijo zoper tiste članice, ki ne spoštujejo sprejetih obveznosti, delavske sindikalne organizacije oziroma organizacije delodajalcev. Tožbo pa lahko uporabi »ena država proti drugi pod pogojem, da je konvencijo, zaradi katere se pritožuje, ratificirala« (Novak in drugi 2006, 39). Za tožbo zadostuje že splošni interes, ki ga ima država pri spoštovanju mednarodnih obveznosti, lahko pa vloži tožbo zoper državo, za katero ugotavlja, da krši sprejete obveznosti. (Novak in drugi 2006, 39)

Določila ustave, ki so predvidevala uporabo gospodarskih sankcij zoper države kršiteljice, so bila leta 1946 odpravljena. Od takrat je dogovorjeno, da lahko zoper države kršiteljice Mednarodna konferenca dela primerno ukrepa¹⁸, da se s tem zavaruje izvrševanje priporočil, ki jih je izdal odbor za anketo oziroma Mednarodno sodišče v Haagu. (Novak in drugi 2006, 39)

6.1.3. Mednarodni program za odpravo otroškega dela (IPEC)

Mednarodni program za odpravo otroškega dela, so v okviru MOD ustanovili leta 1992, katerega splošni cilj je postopno odpravljanje otroškega dela. Trenutno deluje v 92 državah (63 držav je podpisalo Memorandum o soglasju (ang. Memorandum of Understanding - MOU) z ILO, ostalih 29 državam, ki le-tega še niso podpisale, pa IPEC zagotavlja podporo pri različnih dejavnostih za preprečevanje dela otrok) (glej prilogo A). (IPEC 2010, 53)

¹⁷ Izbere jih Administrativni svet na pobudo generalnega direktorja iz vrst pooblaščenih in neodvisnih oseb. Med naloge odbora spada poleg ocenjevanja (v kolikšni meri so države članice izpolnile svoje obveznosti) tudi interpretacija določenih točk nacionalnih zakonodaj.

¹⁸ Običajna metoda dela je t.i. anketni odbor, ki poda svoje mnenje na podlagi zaslišanj vlad oz. ankete, ki jo opravi. Ena izmed možnosti je tudi Mednarodno sodišče v Haagu.

Letni stroški za tehnično projektno sodelovanje znašajo več kot 61 milijonov dolarjev (podatek iz leta 2008), kar ga uvršča med največje programe te vrste na svetu in največje posamezne operativne programe ILO. (IPEC 1992a)

IPEC ne samo da preprečuje otroško delo, ampak tudi z izobraževanjem skrbi za boljšo prihodnost otrok, pomaga njihovim družinam z usposabljanjem in zaposlovanjem. (IPEC 1992a)

Preprečevanje in odprava vseh oblik otroškega dela spada med temeljne cilje IPEC. Med prednostne naloge takojšnjega ukrepanja spadajo najhujše oblike dela otrok, ki so opredeljene v Konvenciji ILO št. 182. Mednje spadajo:

1. vse oblike suženjstva;
2. prodaja in trgovanje z otroki;
3. prisilno ali obvezno delo, vključno s prisilnim ali obveznim rekrutiranjem otrok v oboroženih spopadih;
4. siljenje v prostitucijo in pornografske nastope, še zlasti pa v izdelavo drog in trgovanje z njimi;
5. delo, ki zaradi svoje narave ali okoliščin, v katerih se izvaja, škoduje zdravju, varnosti ali morali otrok. (IPEC 1992a)

6.2 UNICEF

UNICEF¹⁹ je edina organizacija v okviru Združenih narodov, ki se posveča izključno otrokom in skrbi za njihovo preživetje, zaščito in razvoj. Generalna skupščina OZN je UNICEF ustanovila 11. decembra 1946, leta 1953 pa se je uveljavil kot stalni del OZN. V 156 državah, kjer delujejo njegovi uradi in kjer neposredno izvaja svoje programe, otrokom zagotavlja:

1. osnovno zdravstveno oskrbo in ustrezno prehrano,
2. pitno vodo in sanitarije,
3. izobrazbo ter
4. zaščito v posebno težkih situacijah. (UNICEF Slovenija 1993a)

V različnih dokumentih (Svet po meri otrok, Cilji državniškega vrha na prelomu tisočletja, UNICEF-ovi srednjeročni načrt za obdobje 2006-2009 ter Konvencija o pravicah otrok) najdemo prednostne naloge (glej prilogo B), ki jih UNICEF preko svojih programov uresničuje. (UNICEF Slovenija 1993a)

¹⁹ UNICEF je bil ustanovljen leta 1946 z resolucijo GS OZN 57 (I) in je bil dokončno vzpostavljen kot stalni sklad OZN z resolucijo 802 (VIII) leta 1953.

7 ODGOVORNOST DRŽAV ZA SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN PREPREČEVANJE OTROŠKEGA DELA

32. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in pred opravljanjem kateregakoli dela, ki je lahko nevarno ali ki moti otrokovo šolanje ali škodi njegovemu zdravju ali telesnemu, umskemu, duhovnemu, нравstvenemu ali družbenemu razvoju.
2. Države pogodbenice bodo z zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi zagotovile uresničevanje tega člena. V ta namen in v skladu z ustreznimi določbami drugih mednarodnih aktov bodo države pogodbenice še posebej:
 - a) določile najnižjo starostno mejo, pri kateri je dovoljeno zaposlovanje;
 - b) določile ustrezne predpise o številu delovnih ur in o pogojih zaposlovanja;
 - c) določile ustrezne kazni in druge sankcije, s katerimi bodo zagotovile učinkovito uveljavljanje tega člena.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 32. čl.)

Otroci kot posamezniki, kakor tudi ne otroci kot skupina, se sami ne morejo učinkovito upreti posameznim diskriminatornim dejanjem. Med vsemi skupinami so ravno otroci zaradi svoje nedoraslosti in občutljivosti najbolj upravičeni do posebnega pravnega varstva. Zato je pomembno mednarodnopravno varstvo pravic otroka, ki posamezne države usmerja k varovanju otrokovih pravic znotraj državne ureditve, hkrati pa postavlja temelje nadzora mednarodne skupnosti nad izvajanjem posameznih določil. (Belopavlovič 1992, 43-44)

Danes so ČP bistven sestavni del sleherne ustavne ureditve, ki uveljavlja sodobni koncept (zahodnega tipa) demokracije. »Kljub raznolikosti (pluralnosti) demokratičnih institucij, postopkov in drugih značilnosti sodobnih demokratičnih držav tvorijo nekatere t.i. klasične človekove pravice²⁰ tisto skupno demokratično jedro, ki je prisotno v vseh demokracijah, ki jih dandanes kot takšne priznava moderni zahodni svet.« (Cerar in drugi 2002, 25) Kljub temu, da večina ustav »posameznih demokratičnih držav vsebuje več ali manj socialnih, kulturnih in drugih temeljnih človekovih pravic, ki bistveno vplivajo na značilnosti posameznih ustavnih ureditev, pa te ('druge') pravice

²⁰ Med klasične človekove pravice štejemo pravice, kot so: pravica do življenja, pravica do dostojanstva oziroma osebne integritete, zasebne lastnine, pravica do svobode misli in izražanja, veroizpovedi, gibanja, pravica združevanja itd.

niti približno ne zaznamujejo ustavne (pravne, politične, ekonomske itd.) ureditve določene države tako, kot jedro temeljnih klasičnih pravic.« (Cerar in drugi 2002, 25)

Med temeljna načela mednarodnega prava spada prevzemanje odgovornosti države. Leta pa izhaja iz narave mednarodnega pravnega sistema in doktrin suverenosti in enakopravnosti države. (Shaw 2008, 778)

V državnem in mednarodnem pravu velja uresničevanje človekovih pravic za eno najpomembnejših značilnosti uspešnega razvoja prava in države. Človekove pravice so tako omejile državno oblast, saj določajo, kaj je dovoljeno in kaj ne, in so hkrati tudi cilj, h kateremu morajo biti usmerjena prizadevanja zakonodajalcev. (Žnideršič 2001, 291)

Zato se »večina sodobnih držav odloča, da v svoje ustave zapiše tudi človekove pravice in jih s tem priznava, in to ne samo kot zunanjo obvezo, izhajajočo iz Konvencije OZN o univerzalnosti človekovih pravic, temveč tudi kot del notranje ureditve, temelječe na načelih demokracije in spoštovanja posameznika.« (Ferfila in drugi 2005, 362)

Mnogi avtorji poudarjajo, da veliko demokratičnih držav uporablja človekove pravice predvsem kot instrument zunanje politike za doseg svojih ekonomskih, geostrateških in varnostnih interesov. (Ferfila in drugi 2005, 372)

S socialnimi pravicami pa se države obvezujejo k temu, da bodo sprejele sistem ukrepov, s pomočjo katerega bodo lahko določene pravice tudi uresničevale. To velja tudi npr. za pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem, pri čemer pa je treba upoštevati, da so državljanske in politične pravice opredeljene na način, ki ustreza zagotovitvi v MPDPP. (Türk 2007, 164)

Človekove pravice, demokracija in pravna država »se lahko v vrednostno pozitivnem smislu uveljavljajo le v moralno dozorelem okolju ter v okolju, v katerem se pravno mišljenje ne kaže le v sprožanju in uspešnem vodenju pravnih postopkov, pač pa tudi v takšni zavesti o pravicah in dolžnostih, ki se kažejo predvsem v njihovem primarnem spoštovanju.« (Cerar in drugi 2002, 28) Človekove pravice je treba razumeti in uresničevati v institucionalnih okvirjih (ustavne) demokracije in sodobnega mednarodnega prava, hkrati pa jih je potrebno »razvijati v pozitivnem duhu ter varovati s pomočjo takšnih moralnih in pravnih pristopov, ki preprečujejo pravne spore oziroma iščejo rešitve v neinstitucionalni (nedržavni) sferi, ki ob priznavanju svobode posameznika krepijo tudi družbeno pripadnost in solidarnost.« (Cerar in drugi 2002, 28-29)

Ker vsebino ČP države oziroma njihove politične elite pogosto različno razumejo (tj. v kontekstu svoje kulture), se v mednarodni skupnosti promocija ČP pogosto srečuje z očitkom, da (zlasti zahodne) države, ki goreče zagovarjajo varstvo človekovih pravic, pri promociji človekovih pravic ne upoštevajo družbeno-kulturnih značilnosti držav. (Ferfila in drugi 2005, 374)

V nedemokratskem okolju (npr. v avtoritarnih ali celo v totalitarnih državnih ureditvah, ki temeljijo na tradicionalnem ali religioznem nauku) »nimajo niti širšega razumevanja za človekove pravice niti ustreznih političnih, pravnih, ekonomskih in drugih institucij, ki bi bile v zadostni meri prilagojene praktičnemu zagotavljanju teh pravic.« (Cerar in drugi 2002, 27) V državah, kjer ni uveljavljena pravna država, pogosto ostajajo ČP le besede brez dejanj, saj tam te pravice v praksi niso in tudi ne morejo biti realizirane. (Cerar in drugi 2002, 26-27)

»Ideja kulturnega relativizma je bila kot opravičilo za nespoštovanje človekovih pravic večkrat jasno zavrnjena, in sicer z utrditvijo koncepta univerzalnosti in nedeljivih človekovih pravic.« (Ferfila in drugi 2005, 374) Države članice ZN so kulturni relativizem vnovič poudarile julija 1993 na Svetovni konferenci o človekovih pravicah na Dunaju, kjer so sprejele **Dunajsko deklaracijo in akcijski program**²¹. (Ferfila in drugi 2005, 374) V točki I.5 so udeleženske konference zapisale:

Vse človekove pravice so univerzalne, nedeljive in medsebojno odvisne in povezane. Mednarodna skupnost jih mora obravnavati globalno, na pravičen in enakopraven način, na enaki osnovi in z enakimi poudarki. Čeprav je treba upoštevati pomen nacionalnih in regionalnih posebnosti in različnih zgodovinskih, kulturnih in verskih ozadij, je dolžnost držav, ne glede na njihov politični, gospodarski in kulturni sistem, da promovirajo in varujejo človekove pravice in temeljne svoboščine.

(Dunajska deklaracija in akcijski program, I.5)

Dunajska konvencija o pogodbenem pravu²² (DKPP) v 1. členu določa, da se njena pravila uporabljajo za pogodbe med državami in da pomeni izraz pogodba mednarodni sporazum, ki ga države sklenejo pisno in zanj velja mednarodno pravo (2. člen odstavka 1a) (Dunajska konvencija o pogodbenem pravu 1969).

²¹ Dunajska deklaracija in akcijski program, ang. Vienna Declaration and Programme of Action, je bila sprejeta na Svetovni konferenci o ČP, ang. World Conference on Human Rights. A/CONF.157/23, 12. julij 1993, na Dunaju (14.-25. junij 1993).

²² Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, ang. Vienna Convention on the Law of Treaties, je bila sestavljena na Dunaju 23.5.1969, veljati je začela 27.1.1980. (United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331).

Pogodbe je treba spoštovati (*pacta sunt servanda*), to je eno izmed temeljnih pravil mednarodnega prava. »Države so zavezane ravnati tako, da ne ovirajo izpolnjevanja pogodbe in da v dobri veri, tj. vestno in pošteno izpolnjujejo obveznosti, ki so zanje določene v mednarodni pogodbi.« (Türk 2007, 257)

Države se ne morejo sklicevati na ovire, ki so posledica ureditve njenega notranjega prava.²³ Svoje notranje pravo mora država uskladiti s svojimi obveznostmi, določenimi v mednarodnih pogodbah, saj je sklepanje mednarodnih pogodb stvar svobodne volje države. (Türk 2007, 258)

»Država ni dolžna skleniti mednarodne pogodbe, in če je zaradi notranjega prava ne bo mogla izvajati, naj je raje ne sklene. Postopek sklepanja mednarodnih pogodb vselej dopušča, da države premislijo, preden sprejmejo obveznosti mednarodne pogodbe – torej pred ratifikacijo, sprejetjem, odobritvijo ali pristopom.« (Türk 2007, 258)

Države podpisnice KOP se zavezujejo k temu, da ima v vsaki družbi prednost preživetje, zaščita in razvoj otrok. Države morajo ne glede na njihov razvoj pri tem uporabiti vsa razpoložljiva sredstva, da izpolnijo vsaj minimalne obveznosti, predpisane v konvenciji. Sprejem Konvencije o otrokovih pravicah predstavlja vsem državam podpisnicam dolžnost, da bodo svojo zakonodajo postopoma spremenile in ukrepale tako, da bodo v celoti uresničevale njena določila v korist otrok. Zato KOP določa, da so države podpisnice dolžne vsakih pet let Odboru za otrokove pravice poročati o napredku, ki preverja njihovo resničnost. (Črnak - Meglič 1997, 2).

»Demokratski nadzor nad izvrševanjem državne oblasti je sestavni del odgovornosti države za varstvo ČP v postopkih represivnih aparatih tudi po določbah mednarodnega prava in praksi mednarodnih institucij varstva človekovih pravic. Brez demokratičnega nadzora nad dejavnostjo represivnih organov vladavina prava in varstvo človekovih pravic izgubljata svoj pravi pomen. Za posledice pa je praviloma odgovorna država.« (Maver in drugi 2002, 53)

Upravnim organom ustava ne omogoča nikakršne posebne avtonomije, s katero bi lahko sami sebi postavljali cilje in se pri izvajanju sami nadzorovali. Kdo naj torej izvaja nadzor nad njihovim delom? Zakonodajalec mora zato poskrbeti, da je zakonska ureditev ne le predvidljiva, ampak tudi učinkovito pravno nadzorovana, prav tako pa mora določiti tudi ustrezna in učinkovita sredstva proti kršitvam in zlorabam človekovih pravic. (Maver in drugi 2002, 54)

²³ Izjema po 46. členu DKPP je tista mednarodna pogodba, ki je bila sklenjena v očitnem nasprotju z ustavo države.

8 OTROKOVE PRAVICE

8.1 Zgodovina otrokovih pravic

V zgodovinskem okviru je časovni razpon obravnavanja otrokovih pravic zelo širok, saj sega že v čase grške in rimske družbe in se razvija vse do uveljavitve Konvencije o otrokovih pravicah, ki zagotavlja otroku vse temeljne pravice in zavezuje države podpisnice, da v konvenciji opredeljene pravice tudi zagotavljajo brez kakršnega razlikovanja.

V srednjem veku je Karel V. izvzel iz prepovedi beračenja otrok in jim s tem omogočil preživetje. A čeprav so bili takšni ukrepi prva oblika varstvene zakonodaje za otroka, lahko o slednji govorimo šele od druge polovice 19. stoletja naprej. Ko je Robert Owen zahteval prepoved otroškega dela v Angliji (kot prvo resnično varstveno zakonodajo otrok), je naletel na proteste delavcev, saj so družine izgubile dohodek, ki so ga doprinesli otroci. Od tistega časa dalje pa vse do sredine 20. stoletja se je oblikovala takšna zakonodaja za otroke, da zdaj obsega skoraj vsa področja, na katerih se otrok pojavlja kot možni objekt varstva. (Belopavlovič in drugi 1992, 16-17)

Prvi akt, ki se je kot celota ukvarjal s pravicami otroka, je **deklaracija Lige narodov o pravicah otroka**, sprejet v Genevi leta 1924²⁴. S tem je bil narejen prvi korak k oblikovanju mednarodnopravnega varstva pravic otroka. (Belopavlovič in drugi 1992, 44)

Leta 1989, ko so sprejeli Konvencijo o otrokovih pravicah (veljati je začela septembra 1990), stališča o otrokovih pravicah še niso bila povsem jasno določena, bila pa so dovolj konzervativna, da so odsevala (in še vedno odsevajo) vso zapletenost položaja. Pravice otroka so tako v sistemu varstva človekovih pravic zavarovane na dva načina:

1. v temeljnih dokumentih o človekovih pravicah (SDČP, MPDPP in MPESKP) in v dokumentih, ki se nanašajo na posamezna področja človekovih pravic, s posebnimi členi, ki urejajo varstvo pravic otroka (npr. 24. člen MPDPP ali 10. člen MPESKP);
2. s posebnimi dokumenti, ki v celoti obravnavajo pravice otroka (Deklaracija o pravicah otroka in Konvencija o otrokovih pravicah). (Belopavlovič in drugi 1992, 42)

²⁴ V zvezi z otroki so se prva določila na mednarodni ravni pojavila v Konvenciji o prepovedi trgovanja z ženami in otroki (1904 in 1910), ter določila o minimalni starosti otroka za zaposlovanje (Konvencija ILO št. 5 iz leta 1919, revidirana leta 1937 in Konvencija ILO št. 6 iz leta 1919, revidirana leta 1949).

Kljub temu je mogoče otroke še vedno enostavneje izkoriščati, saj se ne zavedajo svojih pravic, so manj moteči, bolj zanesljivi in so z dela manj odsotni. (Polakoff 2007, 264)

8.2 Združeni narodi in otrokove pravice

Varstvo človekovih pravic spada med temeljne aktivnosti OZN, med katere spadajo tudi dejavnosti, povezane z zagotavljanjem pravic otroka. Na tem področju sta osnovna mednarodnopravna dokumenta Deklaracija o pravicah otroka in predvsem Konvencija o otrokovih pravicah z obema opcijskima protokoloma – o vključevanju otrok v oborožene spopade in o trgovini z otroki, otroško prostitucijo in otroško pornografijo. Skladno s konvencijo je bil ustanovljen Odbor za pravice otroka, ki ga sestavlja 10 strokovnjakov, ki skrbijo za izvajanje določil konvencije. (Cerar in drugi 2002, 44)

8.2.1 Deklaracija o pravicah otroka in Konvencija o otrokovih pravicah

Deklaracija iz leta 1924, ki je določila temeljne pravice in potrebe otroka, je povezana s pozneje sprejetima dokumentoma (Deklaracija o otrokovih pravicah²⁵ in Konvencija o otrokovih pravicah²⁶), katerih osnovni namen je prepoved diskriminacije otrok, pomoč in skrb za otroke ter zavest o tem, da pomeni srečen otrok dobrobit celotnemu človeštvu. V preambuli se oba dokumenta sklicujeta na načela deklaracije iz leta 1924, s čimer nadaljujeta nadgradnjo zasnovanega dokumenta o varstvu pravic otroka. Oba dokumenta OZN že na prvi pogled izražata razmeroma nov pristop v sistem varstva človekovih pravic, zato ju je potrebno obravnavati kot del celote z vsemi drugimi akti OZN, ki se nanašajo na mednarodnopravno varstvo človekovih pravic. (Belopavlovič in drugi 1992, 45)

Deklaracija o pravicah otroka v 9. načelu navaja, da je potrebno:

Otroka obvarovati pred vsemi vrstami zanemarjanja, okrutnosti in izkoriščanja. V nobenem primeru ne sme biti predmet trgovine. Otroci ne sme biti sprejeti na delo, dokler ne doseže določene starosti. V nobenem primeru ga ne smemo prisiliti ali mu

²⁵ Deklaracijo je soglasno sprejela in razglasila Generalna skupščina Združenih narodov 20. novembra 1959 z resolucijo št. 1386 (XIV).

²⁶ Sprejeta je bila z resolucijo Generalne skupščine OZN 44/25 (1989), v veljavo je stopila l. 1990. Je najširše sprejet mednarodni dokument, ki je bil kdajkoli sprejet. Razen Somalije in ZDA so jo ratificirale vse države.

dovoliti, da bi delal v poklicu ali opravljal tako delo, ki bi slabo vplivalo na njegovo zdravje ali vzgojo, oziroma škodilo njegovemu telesnemu, duševnemu in nravnemu razvoju. (Deklaracija o otrokovih pravicah, 9. načelo)

Med konvencijami, sprejetimi v novejšem času, ki se nanašajo na področje človekovih pravic, ima gotovo poseben položaj Konvencija o otrokovih pravicah. V tej konvenciji določene pravice veljajo za »vsako človeško bitje, mlajše od 18 let, razen, če zakon, ki se uporablja za otroke, določa, da se polnoletnosti doseže že prej« (1. člen KOP). Konvencija namreč vsebuje določbe o nedopustnosti diskriminacije, primerljive z določbami iz drugih mednarodnih pogodb. Pomemben pečat daje tem pravicam osrednje načelo KOP, ki je določeno v 1. odstavku 3. člena: »Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo«. (Türk 2007, 163)

»KOP zagotavlja varstvo otroka na osnovi niza državljanskih, političnih, ekonomskih, družbenih in kulturnih pravic. Temelji na štirih načelih: nediskriminaciji, otrokovem najboljšem interesu, pravici do življenja, preživetja in razvoja ter na načelu upoštevanja otrokovih stališč (*views of the child*).« (Cerar in drugi 2002, 44)

S stališča materialnega prava je KOP najbolj celovit mednarodnopravni akt doslej, saj vsebuje pravice obeh velikih skupin in vrsto posebnih pravic, ki zagotavljajo ustrezno varstvo otrok. Če niso zagotovljena sredstva in postopki za uresničevanje človekovih pravic, tudi takšna raven popolnosti materialnopravnega sistema ne pomeni veliko, saj so nesorazmerja med normativnim in stvarnim marsikje zelo velika. Za zmanjševanje tega nesorazmerja sta bila sprejeta tudi dva opcijska protokola, dodana Konvenciji o otrokovih pravicah:

1. izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah in o sodelovanju otrok v oboroženih spopadih²⁷ in
2. izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah, o prodaji in prostituciji otrok in otroški pornografiji²⁸,

katerih cilj je dodatno pripomoči k odpravljanju prakse, ki spada med najhujše kršitve otrokovih pravic. (Türk 2007, 164-165)

²⁷ Resolucija Generalne skupščine 54/263, 25. maj 2000, v veljavi od 12. februarja 2002.

²⁸ Resolucija Generalne skupščine 54/263, 25. maj 2000, v veljavi od 18. januarja 2002.

9 VRSTE OTROŠKEGA DELA

19. člen

1. Države pogodbenice bodo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, v številu spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 19. čl.)

Svetovna javnost se je s problemom razširjenosti otroškega dela začela ukvarjati dokaj pozno. Čeprav je Konvencija o otrokovih pravicah najširše sprejet dokument in čeprav so jo ratificirale že skoraj vse države sveta, problem še vedno ostaja, saj veliko število otrok še vedno nadaljuje s svojim delom.

Ni treba vsega dela, ki ga opravljajo otroci, razvrstiti v skupino, ki bi jo bilo treba odpraviti. Udeležba mladostnika pri delu, ki ne vpliva na njegovo zdravje in osebni razvoj ali ovira njegovega izobraževanja, na splošno velja kot nekaj pozitivnega. To vključuje dejavnosti, kot je pomoč staršem pri domačih opravilih, saj jim zagotavlja pridobivanje novih spretnosti in izkušenj, ki jih bodo uporabljali, ko bodo odrasli. (IPEC 1992b)

Izraz otroško delo ima negativni prizvok, saj med različnimi oblikami otroškega dela, ki jih želimo odpraviti, ne obstajajo bistvene razlike; otroci namreč opravljajo zelo široko paleto nalog in aktivnosti. Običajno so dela, ki jih opravljajo, težka in zahtevna, druga so nevarna in celo moralno neustrezna. (Edmonds 2009, 18)

Ker predstavljajo ti otroci nevidno delovno silo, jih je težko najti in prešteti, saj so razkropljeni po domovih in med različnimi delodajalci, zato ostaja njihovo pravo število neznanka, podatki in študije pa kažejo samo približne ugotovitve za posamezna geografska področja.

9.1 Otrokom nevarne oblike dela

9. Načelo

Otroka je treba obvarovati pred vsemi vrstami zanemarjanja, okrutnosti in izkoriščanja. V nobenem primeru ne sme biti predmet trgovine. Otrok ne sme biti sprejet na delo, dokler ne doseže določene starosti. V nobenem primeru ga ne smemo prisiliti ali mu dovoliti, da bi delal v poklicu ali opravljal tako delo, ki bi slabo vplivalo na njegovo zdravje ali vzgojo, oziroma škodilo njegovemu telesnemu, duševnemu in nrvnemu razvoju.

(Deklaracija o otrokovih pravicah, 9. načelo)

V kategoriji nevarnega dela kot kategoriji najhujših oblik otroškega dela ILO ocenjuje, da je na svetu približno 126 milijonov otrok, starih med 5 in 17 let, ki delajo v nevarnih razmerah v različnih sektorjih, kot so kmetijstvo, rudarstvo, gradbeništvo, proizvodnja, industrijske storitve itd. Te oblike izkoriščevalskega dela se najdejo tako v industrializiranih državah kot v državah v razvoju. Po ocenah ILO je na leto po svetu v službi ubitih 22.000 otrok, število tistih, ki so zaradi svojega dela poškodovani ali bolni, pa ni znano. (IPEC 1992c)

Ti otroci so tako kot odrasli izpostavljeni vsem nevarnostim v danem položaju. Vendar pri delu na otroka vplivajo mnogo hujše nevarnosti kot na odraslega človeka, saj je pomanjkanje varnosti pogosto bolj uničujoče in trajno. Otroško delo presega koncepte dela, nevarnosti in tveganja, ki veljajo za odrasle delavce, saj vključuje tudi razvojne vidike otroka v prihodnosti. (IPEC 1992c)

9.1.1 Delo v kmetijstvu

Delo v kmetijstvu je eden od treh najnevarnejših sektorjev (poleg rudarstva in gradbeništva), v katerem delajo otroci vseh starosti. Ločnica med tem, kaj je sprejemljivo in kaj ni, je tu zamegljena. Otroci delajo na kmetijah svojih staršev ali pa so najeti za delo na kmetijah ali nasadih drugih. Njihovo delo je pogosto nevidno in nepriznано, saj otroci pomagajo svojim staršem ali sorodnikom ali pa delajo za majhna plačila na večjih kmetijah ali nasadih. (IPEC 1992č)

Pri tem je treba poudariti, da ni vse delo, ki ga otroci opravljajo v kmetijstvu, slabo, saj je lahko – če naloge ustrezajo otrokovi starosti, so manjšega tveganja in ne vplivajo na otrokovo izobraževanje in prosti čas – normalen del odraščanja v podeželskem okolju.

Po podatkih MOD dela 70 odstotkov otrok v kmetijstvu (to je več kot 132 milijonov deklet in fantov, starih med 5 in 14 let, od skupno približno 170 milijonov). Ti otroci delajo na kmetijah in plantažah, kjer sadijo in spravljajo pridelke, škropijo rastline s pesticidi, skrbijo za živali in nasade. Veliko pripomorejo k proizvodnji pridelkov, kot so kakav/čokolada, kava, čaj, sladkor, sadje in zelenjava, skupaj z ostalimi kmetijskimi proizvodi, kot sta tobak in bombaž, ter reji živine. (IPEC 1992č)

Število otrok, ki delajo v kmetijstvu, je desetkrat večje od števila otrok, ki delajo v predelovalnih dejavnostih. Meddržavne primerjave najetih otrok kmetijskih delavcev v Egiptu, Ekvadorju, Indiji in Združenih državah Amerike, narejene v Human Rights Watch leta 2004, kažejo, da so kljub razlikam med državami otroci na kmetijskih

gospodarstvih izpostavljeni zelo podobnim tveganjem in izkoriščanjem. V vseh štirih državah so kršene tako delovne prakse domače zakonodaje kakor tudi mednarodne pogodbe in konvencije. Otroci so prikrajšani za pravice zdravstvenega varstva in izobraževanja, prav tako jim pomanjkanje zaščite v nevarnih delovnih pogojih (npr. delo s pesticidi brez uporabe zaščitne obleke in opreme). Plačilo, ki ga prejmejo za svoje delo, je v vseh štirih raziskanih državah zelo nizko. Otroci so dolge ure izpostavljeni napornemu fizičnemu delu in nevarnosti delovnih poškodb, za katere ne dobijo nikakršnega nadomestila. (Polakoff 2007, 266)

Kljub temu, da je bil v mnogih državah po drugih sektorjih dosežen napredek glede zniževanja nevarnih del otrok, pa je v kmetijstvu to težko reševati. Kmetijstvo spada med tiste dejavnosti, zaradi katerih se veliko otrok odpove izobraževanju, kar pa uničuje njihove prihodnje možnosti za pobeg iz začaranega kroga revščine, iskanje boljših delovnih mest in samozaposlovanje. Poleg tega je za podeželje značilno pogosto primanjkovanje kakovostnih šol in učiteljev. (IPEC 1992č)

Zlasti na podeželskih območjih dohodek v gospodinjstvu ne zadostuje za zadovoljitev potreb družine, zato otroci pogosto delajo kot poceni delovna sila, saj so njihovi starši prerevni in ne zaslužijo dovolj za preživljanje celotne družine ali vsaj toliko, da bi lahko poslali svoje otroke v šolo. Tako predstavlja delo otrok bogat vir poceni delovne sile. (IPEC 1992č)

Zaradi vseh teh dejavnikov ima kmetijstvo poseben status, saj je veliko število otrok izpostavljenim nevarnim oblikam dela. Zaradi pomanjkljivo urejene pravne ureditve, nevidnosti, odrekovanja izobraževanju in posledic revščine postaja kmetijstvo prednostni sektor za odpravo dela otrok. Zato je treba programe, politike in razvojne strategije za prepoved otroškega dela oblikovati tako, da bo razvoj kmetijstva in podeželja temeljil na dostojanstvenem zaposlovanju mladih v kmetijstvu. (IPEC 1992č)

9.1.2 Delo v rudnikih in kamnolomih

Otroško delo v rudnikih do danes še ni bilo deležno tolikšne pozornosti kot nekatere druge oblike izkoriščevalskega dela. Morda je za to krivo dejstvo, da je v tovrstne dejavnosti vključeno relativno majhno število otrok.²⁹ Po ocenah ILO dela v rudnikih

²⁹ V primerjavi s kmetijstvom je 1 milijon majhna vrednost, za katero so mnogi mnjenja, da ji ni potrebno posvetiti večje pozornosti.

približno milijon otrok, število le-teh pa se samo povečuje. Število otrok, ki v rudnikih in kamnolomih izgubi življenje, pa ostaja neznano. (IPEC 1992č)

Rudarstvo spada med tista dela, ki so za otroke v vseh pogledih nevarna³⁰, saj je zanje zaradi težkih bremen fizično prenaporno (težka oprema in orodja). Prav tako so ti otroci tudi izpostavljeni poškodbam in boleznim (pokažejo se čez leta). Pogosto je tovrstno delo moralno in psihično tvegano, saj delo v rudnikih pogosto poteka v oddaljenih območjih, kjer ni zakonov, šole ali socialne službe. Ti otroci so zato pogostejše izpostavljeni drogam, prostituciji in alkoholu. (IPEC 1992č)

Tukaj si lahko postavimo vprašanje, zakaj je v rudnikih in kamnolomih kljub zakonodaji še vedno toliko otrok? Odgovor je jasen, saj spada rudarstvo med tiste oblike dela, ki so še posebej tesno povezane z gospodarskimi in socialnimi motnjami. Čeprav za določeno obdobje izginejo, se spet pojavijo ob izbruhu državljanske vojne ali ob drugih (tudi naravnih) nesrečah, ki uničijo vse možnosti preživetja, v takih pogojih pa okoliščin ni mogoče nadzorovati. (IPEC 1992č)

9.1.3 Delo v industriji in obrti

Številni otroci po celem svetu so zaposleni v delavnicah, tovarnah in gradbeni industriji, kjer so izpostavljeni različnim strupenim snovem in plinom (hlapi lepil, barv, razredčil in benzena; izpostavljeni so azbestu, svincu, živemu srebru itd.), visokim temperaturam, hrupu in skrajnim naporom, ki uničujejo njihovo življenje in zdravje. (ILO 1996, 9-11)

Žrtve tega dela niso le otroci iz držav tretjega sveta, ampak se mnogo teh dejavnosti odvija pred našimi očmi v razvitih državah sveta – v Evropi³¹ (predvsem sredozemskih državah) in ZDA. Otroci, ki delajo v industriji in obrti, se zaposlujejo v tekstilni industriji, kjer izdelujejo oblačila, ali pa v usnjarski in čevljarški industriji. Prav tako lahko najdemo otroke pri izdelovanju in zlaganju vžigalic in petard ter opeke ali pri tkanju dragih preprog itd. (Počkaj 2003, 12)

Obrt in industrija predstavljata tisti sektor, v katerem je v državah tretjega sveta zaposlenih več kot 8% otrok, starih 5 ali 6 let. Tovrstna proizvodnja je masovna, saj se

³⁰ Nestabilne podzemne strukture, izpostavljenost strupenim in pogosto tudi eksplozivnim kemikalijam in plinom ter skrajna izpostavljenost vročini in mrazu.

³¹ V Italiji so leta 1999 policisti odkrili prisotnost otroškega dela v tovarni obutve na jugu države, kjer je 10 deklic (vse so bile mlajše od 14 let) moralo izdelovati od 600 do 1000 parov čevljev na dan. Pri delu se niso smele niti pogovarjati niti dvigovati glave, za svoje delo pa so bile plačane približno 8€ na dan. Na Portugalskem dela približno 30 tisoč otrok (v šivalnicah, čevljarnah, na gradbiščih, v tovarnah granitnih tlakovcev in keramike). V Grčiji podobno delo opravljajo otroci romskih etničnih manjšin in priseljencev itd.

delo opravlja ročno in strojno. Običajno pa so tovrstne panoge manjše in delovno intenzivnejše. Otroci delajo v zaprtih prostorih pod strogim nadzorom, pri tem pa pogosto sodelujejo celotne družine, saj manj zahtevne izdelke izdelujejo kar doma. (ILO 2004, 28 – 30)

9.1.4 Služenje v tujih gospodinjstvih

Na svetu je na tisoče otrok, ki delajo v gospodinjstvih kot hišni pomočniki, katerih glavna naloga je čiščenje, likanje, kuhanje, oskrba otrok in vrtov. Zaradi skrite narave tega dela je nemogoče z zanesljivimi podatki ugotoviti, koliko otrok na svetu je izkoriščenih v obliki hišnih oziroma domačih delavcev. Razpoložljivi statistični podatki pa večinoma temeljijo le na lokalnih raziskavah.

Glede na nedavna poročila je v Srednji Ameriki 175.000 otrok, mlajših od 18 let, zaposlenih v tujih gospodinjstvih. Več kot 688.000 jih doživlja enako usodo v Indoneziji. V Južni Afriki je takih otrok, mlajših od 15 let, približno 53.942, v Gvatemali pa je v tujih gospodinjstvih zaposlenih 38.000 otrok, starih med 5 in 7 let. (IPEC 1992č)

Vzroki tovrstnega dela so številni in večplastni. Povezani so z revščino, socialnimi in ekonomskimi razlikami, socialno izključenostjo, pomanjkanjem izobrazbe, spolno in etično diskriminacijo, z izgubo staršev zaradi bolezni in ločitev ter mnogimi drugimi dejavniki. (IPEC 1992č)

V ILO so opredelili številne nevarnosti, katerim so otroci izpostavljeni pri tovrstnem delu. Zaradi teh nevarnosti lahko gospodinjstva dela uvrščamo med nevarne oblike otroškega dela, med katere spadajo:

1. dolg in naporen delavnik ter mnogokrat neustrezna prehrana otrok;
2. uporaba nevarnih predmetov (nož, sekira, vroče posode itd.) in strupenih kemikalij;
3. poniževalno ravnanje, vključno s fizičnim in verbalnim nasiljem ter spolnimi zlorabami. (IPEC 1992č)

Tovrstno delo je potrebno obravnavati z ozirom na temeljne pravice otrok, med katere spadajo: pravica do izobraževanja in zdravstvenega varstva, pravica do počitka, prostega časa, igre in rekreacije, pravica do rednega stika s svojimi starši in svojimi vrstniki (Konvencija o otrokovih pravicah), saj imajo lahko v nasprotnem primeru ti dejavniki nepopravljiv fizični, psihični in moralni vpliv na razvoj otroka. (IPEC 1992č)

9.2 Najhujše oblike izkoriščanja otrok

Veliko najhujših oblik dela otrok ostane z vidika politik in učinkovitega ukrepanja relativno zapostavljenih, saj so tiste najhujše oblike dela v veliki meri skrite in nevidne. V to kategorijo spadajo otroci, ki sodelujejo v oboroženih spopadih, prostituciji, v prisilnem ali suženjskem delu in nezakonitih dejavnostih, ki še naprej ostajajo svetovni izziv. (ILO 2010, 56)

Najmlajša konvencija s področja otroškega dela je Konvencija ILO, št. 182, o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo (*Worst Forms of Child Labour Convention*), ki jo je MOD sprejela na svojem 87. zasedanju, leta 1999 v Genevi, in velja za eno najuspešnejših ratifikacij v zgodovini konvencij MOD sploh (glej prilogo C). (Novak in drugi 2006, 102)

Ta konvencija »upoštevata potrebe po uvedbi novih mehanizmov za prepoved in odpravo najhujših oblik dela otrok kot glavni prednostni nalogi v državnem in mednarodnem delovanju« (Konvencija ILO št. 182 1999).

Konvencijo je v desetih letih, odkar je bila sprejeta, izmed vseh 182 članic Mednarodne organizacije dela podpisalo več kot 90 odstotkov³² (ILO 2010, 14), dopolnjena pa je z istoimenskim priporočilom št. 190 (*Worst Forms of Child Labour Recommendation, 1999*). (IPEC 2009a, 5)

»Temeljni namen tega standarda je takojšnje in najširše ukrepanje za odpravo najhujših oblik otroškega dela, s čimer dopolnjuje predhodno sklenjeno Konvencijo št. 138³³ (ILO 2010, 14) in istoimensko priporočilo, ki ostajata temeljna instrumenta o delu otrok« (Novak in drugi 2006, 106).

Konvencija št. 182 razlikuje dve vrsti najhujših oblik otroškega dela:

1. »absolutno prepovedane najhujše oblike otroškega dela, na katere se nanašajo določbe člena 3 (a, b, c) in
2. nevarno in tvegano delo, ki zaradi svoje narave ali okoliščin, v katerih se opravlja, lahko ogrozi zdravje, varnost ali moralno otrok in na katerega se nanašajo določbe člena 3 (d)« (Novak in drugi 2006, 107).

Med t.i. absolutno prepovedane najhujše oblike dela otrok uvrščamo vse oblike suženjstva in temu podobno ravnanje (prodaja in trgovanje z otroki, obveznost

³² V poročilu ILO 2010 (Accelerating action against child labour) je zapisano, da je konvencijo ILO št. 182 do danes ratificiralo 171 držav sveta.

³³ V poročilu ILO 2010 (Accelerating action against child labour) je zapisano, da je konvencijo ILO št. 138 do danes ratificiralo 154 držav sveta.

odplačevanja dolgov staršev, tlačanstvo, prisilno ali obvezno delo, vključno z mobilizacijo otrok v oborožene spopade), kot tudi zvodništvo ali ponujanje otrok za prostitucijo in nezakonite dejavnosti (proizvodnja mamil in trgovanje z njimi). (Novak in drugi 2006, 107)

V drugi sklop prepovedanega dela po konvenciji ILO št. 182 pa spadajo nevarna in tvegana dela otrok, katera v skladu s 4. členom konvencije države uredijo z notranjo nacionalno ureditvijo, ki jih morajo tudi upoštevati. (Novak in drugi 2006, 107)

Odbor izvedencev MOD uvršča med najhujše oblike otroškega dela tudi, na primer, ulično beračenje otrok in delo otrok na dirkah s kamelami. (Novak in drugi, 2006, 107)

9.2.1 Trgovanje in prodaja otrok

35. člen

Države pogodbenice bodo z ustreznimi državnimi, bilateralnimi in multilateralnimi ukrepi preprečile ugrabitve, prodajo ali trgovanje z otroki v kakršnekoli namene ali v kakršnikoli obliki.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 35. čl.)

Že vrsto let ljudje trgovanje z ljudmi spremljajo v ožjem pomenu besede in mislijo, da navadno vključuje le ugrabitve in prodajo otrok. Šele izkušnje, pridobljene skozi številne projekte, so pokazale, da je problem bolj zapleten in vključuje več vzrokov in dejavnikov tveganja. **Protokol iz Palerma** določa, da pomeni trgovina z ljudmi zaposlovanje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb, ki jih z grožnjo ali uporabo sile ali drugimi oblikami prisile (ugrabitve, goljufija, prevara, zloraba, prejemanje ali dajanje plačil) nadzorujejo z namenom izkoriščanja. Otrok je žrtev trgovine tudi takrat, kadar se to zgodi brez njegove vednosti, kadar so vanjo prisiljeni ali zavedeni njegovi starši. (IPEC 2010, 62-63)

V Konvenciji ILO št. 182 je trgovanje z otroki opredeljeno kot "oblika suženjstva", ki jo je potrebno odpraviti po hitrem postopku, ne glede na stopnjo razvoja države.

Trgovanje in prodaja otrok spada med najhujše oblike otroškega dela. Natančnega števila o tem, koliko otrok je žrtev trgovanja, ni, v ILO pa ocenjujejo, da se ta številka giblje med 980.000 in 1.250.000 otrok. (IPEC 1992č)

Čeprav trgovina z otroki vključuje zanikanje temeljnih človekovih pravic (in obliko izkoriščanja), sam njen proces poteka v številnih oblikah. Vedno je vanjo vpletena tretja oseba, ki deluje z namenom izkoriščanja otrok, vendar se te identitete hitro spreminjajo. Večina trgovine z ljudmi se izvede v majhnih mrežah, v katerih je vsak sodelujoči

usposobljen za en vidik trgovine (rekrutiranje, oglaševanje, prevoz itd.), v nekaterih regijah in državah pa je trgovina pod nadzorom velikih kriminalnih organizacij. (IPEC 2010, 64)

Trgovanje in prodaja otrok (znotraj držav, preko nacionalnih meja in med celinami) sta tesno povezana s povpraševanjem po nizki ceni voljne in podrejene delovne sile v različnih sektorjih, kjer se grobo kršijo pravice otrok. Ti otroci so izpostavljeni nesprejemljivim pogojem, ki so škodljivi njihovemu zdravju in razvoju. Trgovanje z otroki sega od prisilnega dela (odplačevanje dolgov staršev z izkoriščanjem v industrijskem sektorju), dela otrok v tujih gospodinjstvih, spolnega zlorabljanja in prostitucije, sodelovanja v nezakonitih dejavnostih (droge), vse do otrok-vojakov. (IPEC 1992č)

Mednarodni program za odpravo otroškega dela upošteva nacionalne in regionalne posebnosti držav in regij, zato v boju proti trgovini z otroki sodeluje z vladami, delavci in delodajalci ter nevladnimi organizacijami v skladu z danimi razmerami. Leta 2006 je bil tako sprejet Svetovni akcijski načrt (*Global Action Plan*) za boj proti najhujšim oblikam dela otrok, kjer se je vse članice ILO zavezale k temu, da bodo do leta 2016 odpravile vse oblike najhujšega izkoriščanja otrok. (IPEC 1992č)

9.2.2 Sodelovanje otrok v oboroženih spopadih

38. člen

1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo spoštovale in zagotavljale spoštovanje na otroka se nanašajočih načel mednarodnega humanitarnega prava, ki je zanje veljavno v oboroženih spopadih.
2. Države pogodbenice bodo z vsemi možnimi ukrepi zagotovile, da osebe, ki še niso dopolnile petnajst let, ne bodo neposredno sodelovale v sovražnostih.
3. Države pogodbenice ne bodo v svoje oborožene sile rekrutirale nobene osebe, ki še ni dopolnila petnajst let. Pri rekrutiranju tistih, ki so že dopolnili petnajst let, vendar še niso stari osemnajst let, si bodo države pogodbenice prizadevale dati prednost tistim, ki so starejši.
4. V skladu s svojimi iz mednarodnega humanitarnega prava izhajajočimi obveznostmi, da med oboroženimi spopadi varujejo civilno prebivalstvo, bodo države pogodbenice z vsemi možnimi ukrepi zagotovile varstvo in skrb za otroke, ki jih je prizadel oboroženi spopad.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 38. čl.)

Število otrok, vključenih v oborožene spopade, se je v zadnjem desetletju bistveno povečalo. Leta 2001 so v ILO ocenjevali, da je bilo v oborožene spopade vključenih

približno 300.000 otrok, od tega 120.000 v Afriki, 120.000 v Azijsko-pacifiškem območju in 30.000 v Latinski Ameriki in na Karibih. (IPEC 1992č)

V oborožene spopade se nekateri otroci vključujejo prostovoljno, druge se k temu spodbuja, tretji pa so v take skrajne oblike dela prisiljeni. Ti otroci so izpostavljeni smrti in resnim poškodbam, saj tvegajo več kot odrasli. Poleg tega so vključeni v različne umore in grozodejstva. Vse to jih spodbuja k mišljenju, da je nasilje normalno, kar pa pušča posledice v njihovih mladih življenjih. Tudi otroci, ki v oborožene spopade niso vključeni neposredno, so prikrajšani za igro, izobraževanje in normalno mladost, pri tem pa so izpostavljeni vrsti drugih tveganj, kot so posilstva, okužbe s HIV/AIDS, nosečnost in prezgodnje materinstvo. (IPEC 1992č)

9.2.3 Sodelovanje otrok v nezakonitih dejavnostih

33. člen

Države pogodbenice bodo z vsemi ustreznimi ukrepi, všteti zakonodajne, upravne, družbene in vzgojne ukrepe, zaščitile otroke pred nezakonito uporabo mamil in psihotropnih snovi, kot so določene v ustreznih mednarodnih pogodbah, in preprečile uporabo otrok pri nezakoniti proizvodnji in trgovini s takšnimi snovmi.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 33. čl.)

Podatki o otrocih, vpletenih v nezakonite dejavnosti, so zelo pomanjkljivi in jih je težko ocenjevati, vendar bi jih po ocenah ILO v njih našli približno 600 tisoč (dvakrat toliko jih sodeluje v oboroženih spopadih). Takšne nezakonite dejavnosti so npr.: promet z mamili (tudi delo na makovih poljih), organizirano beračenje in organiziran kriminal; starost pa tu ne igra ključne vloge. (ILO 2010, 59)

Med tovrstne nezakonite dejavnosti se uvrščajo poleg dela z drogami tudi tihotapljenje, tatvine, preprodaje ukradenega blaga, izsiljevanja, prenos in dostava orožja in eksploziva plačanim morilcem, konec koncev pa lahko sem prištejemo tudi umore. (Počkaj 2003, 18-19)

Seveda igra tudi tukaj pomembno vlogo okolje, še posebej, če otrok izhaja iz družine, kjer so take dejavnosti ključne ali predstavljajo edino možnost zaposlitve. Zaradi tega je takemu otroku težko ubežati iz dane situacije, saj mu sčasoma postane vsakdanji del življenja. Vrtenje v začaranem krogu brez izhoda pa predstavlja tudi zaslužek, saj lahko otroci na tak način zaslužijo veliko denarja. (ILO 2004, 56)

9.2.4 Prostitucija in pornografija

34. člen

Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroka zavarovale pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja in spolnih zlorab. V ta namen bodo države pogodbenice še posebej sprejele vse ustrezne državne, bilateralne in multilateralne ukrepe, s katerimi bodo preprečile:

- a) napeljevanje ali siljenje otroka h kakršnikoli nezakoniti spolni dejavnosti;
- b) izkoriščanje otrok v prostituciji ali drugih nezakonitih spolnih dejavnostih;
- c) izkoriščanje otrok v pornografskih predstavah in gradivih.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 34. čl.)

Čeprav sta otroška pornografija in otroška prostitucija pogosto ekonomsko motivirani, ti otroci ne delajo, ampak so žrtve izkoriščanja. Ti otroci so obravnavani kot predmeti in ne kot ljudje. (UNICEF 2009a, ix)

V ILO so prepričani, da je spolno izkoriščanje eno najhujših oblik kršenja pravic otroka in mladostnikov, mlajših od 18 let. Menijo, da je podobno obliki gospodarskega izkoriščanja in drugih podobnih oblik suženjstva in prisilnega dela. (ILO 2004, 53)

Neodvisni strokovnjaki za študije ZN o nasilju nad otroki so že v Poročilu za leto 2006 ugotavljali, da je siljenje otrok, mlajših od 18 let, v prostitucijo in temu podobne dejavnosti oblika nasilja. (IPEC 1992č)

Načrtno spolno izkoriščanje otrok in mladostnikov vključuje vse oblike:

1. uporabe deklet in fantov za plačljive spolne dejavnosti (otroška prostitucija) na ulicah ali v zaprtih prostorih;
2. trgovine deklic in dečkov z belim blagom;
3. otroškega spolnega turizma (*Child sex tourism*);
4. proizvodnje, promocije in distribucije pornografskega materiala, v katere so vključeni otroci;
5. vključevanja otrok v spolne zabave (javne ali zasebne). (IPEC 1992č)

Na drugi strani pa postaja vse bolj priljubljen medij za tiste, ki želijo vzpostaviti stik z otroki, **internet**. Otroci lahko tudi preko njega nevede postanejo žrtve spolnega izkoriščanja.

Izjava nekega otroka: »Vedno so me opozarjali, da se ne smem pogovarjati s tujci na ulici, nihče pa me ni nikoli opozoril, da se ne smem pogovarjati s tujci preko interneta.« (UNICEF 2009a, 20)

10 POVZROČITELJI OTROŠKEGA DELA

Namen tega poglavja je prikazati tiste dejavnike, ki so glavni krivci otroškega dela. Najpogostejši vzrok takega ravnanja je revno okolje, v katerem živi otrok, saj se otroci najpogosteje zaposlujejo zato, da bi sebi in svoji družini zagotovili preživetje oziroma temeljne človekove potrebe, kot sta hrana in dom. Otroško delo kaže na izvor revščine, slednja pa ga motivira in ohranja.

Položaj otroka je že v zgodovini, kot tudi danes, določala stopnja ekonomskega razvoja družbe, njena demografska in socialna sestava, struktura družbe, vrednostni sistem in mnogi drugi dejavniki, ki so določali kompleksno razmerje med družbo in otrokom. (Belopavlovič 1992, 15)

Zgodovinsko gledano so otroci iz revnih družin skoraj vedno delali. Otroci so v resnici pogosto obravnavani kot dragocen vir za preživetje njihovih družin. V Latinski Ameriki so, na primer, še posebej v času gospodarske krize, otroci iz revnih družin pomagali pri delu na kmetiji, v gradbenih dejavnostih, v proizvodni obrti za prodajo in pri trženju ter trgovanju z blagom. V današnjem globalnem gospodarstvu pa otroško delo ne prispeva le k preživetju družine, ampak tudi dobičku velikih korporacij. Pogoji, v katerih otroci delajo, pa so nevarni tako za njihovo fizično in psihično, kakor tudi čustveno zdravje. In ker pogosto žrtvujejo tudi svoje izobraževanje, da bi z delom pomagali svojim družinam, na ta način ogrožajo preživetje svojih družin in skupnosti. (Polakoff 2007, 264)

Generalna konferenca Mednarodne organizacije dela, ki se je l. 1999 sestala na svojem 87. zasedanju, je upoštevala, da delo otrok v veliki meri povzroča revščina, katere dolgoročni rešitev je trajnostna gospodarska rast, ki vodi v družbeni napredek, predvsem pa v omilitev revščine in dvigovanje splošne ravni izobrazbe. Prav tako so upoštevali, da je potrebno za učinkovito odpravo otroškega dela takojšnje in najširše ukrepanje. Pri tem poudarjajo pomen brezplačnega osnovnega izobraževanja in potrebo po reševanju otrok iz vseh vrst najhujših oblik dela, zagotavljanje pomoči za rehabilitacijo in vključitev teh otrok in njihovih družin v družbo. (Novak in drugi 2006, 103)

Politična nestabilnost in konflikti spadajo med razloge za visoko toleranco do dela otrok v številnih državah, zaradi česar se problem povečuje in se postavlja ovira pri izvajanju ukrepov proti delu otrok. Poleg tega je zaradi naravnih in drugih nesreč prizadetih

veliko otrok na različnih območjih sveta, zaradi česar so ti otroci bolj dovzetni za delo, da preživijo. (IPEC 1992b)

Po ocenah Združenih narodov tvorijo približno 30 odstotkov od šest in pol milijarde sedanjega svetovnega prebivalstva otroci in mladina, mlajši od 15 let. UNICEF poroča, da 25 odstotkov vseh otrok v državah v razvoju živi v revščini. Na leto umre približno 11 milijonov otrok, mlajših od 5 let, 4 milijoni v prvem mesecu življenja. V državah tretjega sveta trpi zaradi podhranjenosti 25 odstotkov otrok. Več kot 200 milijonov otrok (približno 10 odstotkov otrok na svetu) trpi za fizično in/ali duševno prizadetostjo kot posledico nezadostne in neustrezne prehrane. Pomanjkljiva in neustrezna prehrana je prisotna tudi v bogatih državah, kot so ZDA, kjer se ocenjuje, da ne dobi dovolj hrane 12 milijonov otrok. (Polakoff 2007, 259)

Države v razvoju predstavljajo neizkoriščene vire, novo in poceni delovno silo ter nov trg za izkoriščanje, skratka predstavljajo vse, kar diši po širitvi kapitala.

10.1 Revščina

Priče smo več kot šestdeset let trajajoči izredni razvojni politiki in obćudovanja vredni globalni gospodarski rasti, hkrati pa tudi večanju globalne polarizacije, zaradi katere se povečuje gospodarski prepad med bogatimi in revnimi državami in ljudmi. (Baylis in drugi 2008, 356) Od leta 1945 naprej je v primerjavi z zgodovino prepad med bogatimi in revnimi eksplozivno naraščal, kar se še posebej vidi od devetdesetih let 20. stoletja naprej. (Baylis in drugi 2008, 365)

Konvencionalno pojmovanje revščine je od leta 1945 postalo skoraj univerzalno, saj jo večina vlad, mednarodnih organizacij in mnogo ljudi razume kot tisto stanje, v katerih ljudje nimajo dovolj denarja, s katerim bi kupovali primerno hrano ali zadovoljili druge osnovne potrebe, zaradi česar se jih pogosto označuje kot nerazvite ali slabo razvite. (Baylis in drugi 2008, 358)

»Revščina velja za gospodarsko stanje, katerega odprava je odvisna od gotovinskih transakcij na trgu. Te transakcije pa so odvisne od razvoja oz. gospodarske rasti.« (Baylis in drugi 2008, 358) Gospodarsko rast pa večino vlad in multilateralnih agencij razume kot nujno za premagovanje revščine. (Baylis in drugi 2008, 360)

Organizacija združenih narodov je leta 2000 sprejela Razvojne cilje tisočletja in s tem pokazala, kako velik izziv predstavljajo sedanji problemi. S sprejemom Razvojnih ciljev tisočletja so določili časovne omejitve in izmerljive cilje na osmih področjih, med

katerimi je tudi zahteva, da se do leta 2015 za polovico zmanjša delež ljudi, ki živijo z manj kot enim dolarjem na dan³⁴. (Baylis in drugi 2008, 357)

Postavljeni cilji so velikanski izziv razvoja, ki kažejo, da Razvojnih ciljev tisočletja OZN zaenkrat še ne bomo mogli doseči. Rezultati napredka so vidni le v nekaterih državah, npr. na Kitajskem in v Indiji, kjer pa kljub prizadevanjem še naprej ostajajo globoki otoki revščine. Tudi v drugih državah slika ni obetavna. Razmere v podsaharski Afriki bi zahtevale še naslednjih 150 let, da bi se revščina zmanjšala za polovico, kakor zahteva cilj iz Razvojnih ciljev tisočletja. (Baylis in drugi 2008, 379)

Študija, v katero je vključenih več kot 100 držav, dokazuje, da se v vsaki državi, ki zaide v gospodarsko krizo, poveča revščina, ki jo spremlja tudi upad socialnih storitev, zaradi katerih se med drugim ogrozi tudi zdravje otrok, njihovo dobro počutje, rast in razvoj. (Polakoff 2007, 263)

Otroško delo je rezultat tako povpraševanja kot ponudbe, vendar v mnogih primerih igra odločilno vlogo prav slednja. Pomembno vlogo igra dohodkovno stanje družine, pomanjkanje izobraževalnih pripomočkov (pa tudi cena in kvaliteta izobraževanja samega), prav tako pa tudi zapleteni družbeno-kulturni odnosi. Rezultat tega se kaže tako, da postane kratkoročno delo otrok ovrednoteno bolj od dolgoročne koristi, ki bi jo prineslo šolanje teh otrok. Celó v primerih, kjer poznajo koristi izobraževanja, mnoge otroke družina sili k vrnitvi na delo. (OECD 2003, 51)

V IPEC-u s strahom sprejemajo študije, ki ocenjujejo projekte, povezane s preprečevanjem otroškega dela, saj ugotavljajo, da obstaja povezava med revščino in otroškim delom; pri tem pa so prav tako pomembni – če ne še bolj – tudi drugi dejavniki. (UNICEF 2009a, 17)

Ena od posledic teh procesov je vsesplošno izkoriščanje delavcev in otrok. Otroško delo je ena izmed jasnih in najslabših manifestacij obraza revščine. Po vsem svetu se v času poslabšanja gospodarskih razmer razkrivajo revščina in okrnjene socialne storitve velikega števila otrok, ki so – da bi preživel in pomagali svojim družinam – prisiljeni delati v rudnikih, na kmetijah, v tovarnah, kot domači delavci ali na ulicah. (Polakoff 2007, 262)

Zaradi revščine so otroci bolj občutljivi za izkoriščanje, nasilje, diskriminacijo in stigmatizacijo. Otroci doživljajo revščino z rokami, mislimi in srci. Materialna revščina ovira čustveno zmogljivost in tudi telesno rast. Z drugimi besedami, revščina in

³⁴ Leto 2009 je prvo leto v novem tisočletju, v katerem se revščina ni zmanjševala, ampak se je povečala. Podsaharska Afrika je toliko bolj ogrožena. (ILO 2010, 72)

izkoriščanje uničujeta otrokom njihovo otroštvo, s tem pa država ogroža svojo prihodnost. (Polakoff 2007, 262)

Večja revščina vodi k večjemu izkoriščanju in odvisnosti od dela otrok. Poleg tega, ne glede na obstoj mednarodnih konvencij in domače zakonodaje, ki delo otrok prepoveduje, so otroci pogosto žrtve zlasti v "četrtem svetu", tako na globalnem severu kakor jugu. (Polakoff 2007, 263)

10.2 Globalizacija in ekonomski razvoj

ILO je agencija Združenih narodov pooblastila za spodbujanje socialne pravičnosti in temeljnih človekovih in delavskih pravic. Pa jim bo uspelo premostiti vse socialne spremembe, ki so posledica procesa globalizacije?

Od svoje ustanovitve leta 1919 naprej je bila odprava otroškega dela njena prednostna naloga. Tudi danes bi morala veljati izjava prvega direktorja ILO, Alberta Thomasa, da bi se moralo "resno delo v socialni zakonodaji vedno začeti z varstvom otrok." (Colombini 2008, 75)

Baylis opredeljuje globalizacijo kot »zgodovinski proces, pri katerem gre za temeljni premik ali preoblikovanje v prostorskem obsegu človeške družbene organiziranosti, ki povezuje oddaljene skupnosti in razširja doseg razmerij moči prek regij in celin.« (Baylis in drugi 2008, 503)

Otrok dela za preživetje in za podporo svoji družini. Zaradi procesa globalizacije pa so se po svetu pojavile nepričakovane ravni revščine, zaradi česar so otroci še toliko bolj občutljivi za izkoriščanje. (Polakoff 2007, 260)

Glede procesa globalizacije potekajo različne debate o tem, ali obstaja povezava med njo in otroškim delom. Čeprav naj bi liberalizacija trgovine zvišala in spremenila nekvalificirano delovno silo v državah tretjega sveta (v teh državah je nekvalificirana delovna sila bogat faktor), so prepričani, da se več dokazov nagiba k dejstvu, da med globalizacijo in otroškim delom ni direktne povezave. (OECD 2003, 27)

Nasprotno pa Polakoff v svojem članku trdi, da globalizacija vpliva na izkoriščanje otrok v družinah z nizkim dohodkom. V članku prikazuje razmerje med globalizacijo, revščino in delom otrok ter poudarja neučinkovitost zakonodaje držav in mednarodnih konvencij za zaščito otrokovih pravic. Trdi namreč, da bi bilo treba rešitve za težave v zvezi z delom otrok nujno obravnavati v okviru osnovnih procesov globalizacije za

zmanjšanje svetovne revščine, kar bi posledično zmanjšalo potrebo odvisnosti družin za preživetje od plačanega dela njihovih otrok. (Polakoff 2007, 259)

Na drugi strani ima močan vpliv na izkoriščanje otroške delovne sile tudi ekonomski razvoj. V izenačevanju nadzora dohodka odraslih delavcev je otroško delo izrazito prociklično (ang. *pro-cyclical*). Povrh vsega se s povečanjem plače nekvalificiranim delavcem poveča število zaposlenih otrok. (OECD 2003, 27)

Prav tako lahko »negativni gospodarski in/ali politični razvoj dogodkov spremeni sedanje stanje posameznika in družbe in vpliva na razmere na področju dela otrok v gospodarsko in politično nestabilnih regijah« (Evropski parlament 2008, 3).

Globalizacija predstavlja izziv, s katerim se morajo soočiti vsi, torej države, podjetja, transnacionalni delavci in mednarodne organizacije. Problem predstavljajo močne države, ki hočejo ustanoviti institucije, ki bi obvladovale finančne krize, nevladne organizacije ter globalizirajoča podjetja, na drugi strani pa imamo šibke države, ki poskušajo preživeti vse bolj tvegane in spremenljive gospodarske razmere. Vse države težijo k čim večji stabilnosti in predvidljivosti, jedro problema držav in njihovih vlad pa je, da se ne morejo dogovoriti, na kakšen način bi bilo to možno doseči. (Baylis in drugi 2008, 71)

10.3 Vrednote in prepričanja

10. Načelo

Otroka je treba varovati pred običaji in navadami, ki pospešujejo rasno, versko ali katerokoli drugo obliko diskriminacije. Vzgajati ga je treba v duhu razumevanja, strpnosti, prijateljstva med narodi, miru in občega bratstva ter v zavesti, da naj bodo vse njegove sile in njegova nadarjenost v službi človeštva.

(Deklaracija o otrokovih pravicah, 10. načelo)

Mednarodni režim vrednot in prepričanj, temelječ na človekovih pravicah, ponuja raznoliko ponudbo tem. Pravni problemi glede ratifikacije sporazumov, interpretacije posameznih klavzul itd., vodijo do politično-pravnih vprašanj, zaradi česar se pojavi problem spoštovanja obveznosti, kar pa vodi naprej do zunanjepolitičnih problemov s postavljanjem vprašanj, ali je izvedljivo in modro spremeniti spoštovanje človekovih pravic na račun zunanjih odnosov. Tu se povsem jasno pokaže politični in moralni problem izbiranja posameznih vrednot na račun drugih. (Baylis in drugi 2008, 408)

Najosnovnejši problem pri študiju otrok je samo opredeljevanje, koga šteti kot otroka. Eno osebo se lahko obravnava kot otroka v eni kulturi, v drugi pa se isto osebo smatra za odraslega, s povsem drugačnimi odgovornostmi in pričakovanji. Opredelitve "otroka" in "otročstva" so se sčasoma spremenile, prav tako pa se opredelitve ne razlikujejo samo od ene kulture do druge, ampak se razlikujejo tudi glede na družbeni sloj in spol. Poleg tega kulturno ločene opredelitve otroštva ni mogoče razumeti abstraktno ali izolirano od širšega konteksta, saj je v zapletenem sodobnem svetu globalizacija povzročila globoke spremembe v življenju ljudi, preoblikovala narode, skupnosti, družine in identitete. (Polakoff 2007, 263)

Nad otroki se izvajajo različne oblike nasilja, te pa družba in okolje, v katerem otroci živijo, tiho in eksplicitno opravičujeta. V tovrstno nasilje vključujemo poroke otrok, pohabljanje ženskih spolnih organov (rezanje), telesno kaznovanje in nasilje v družini. Tovrstna zaščita otrok je v veliki meri odvisna od spremembe miselnosti družin in skupnosti, tako da se takšnih odnosov, verovanj in praks, ki otrokom škodujejo, ne bi več dopuščalo. Poskusi, da bi spremembe uvedli od zunaj (se pravi s strani razvitejših držav), pogosto privedejo do uporov, zato bi bila najbolj učinkovita zaščita otrok okrepljeno pozitivno družbeno soglasje znotraj družbe. Pobude za izboljšanje zaščite otrok so običajno učinkovitejše, če temeljijo na partnerstvu in koalicijah, saj lahko šele takrat pride do odprtih razprav in vprašanj. Spremembe, ki bi bile učinkovite in trajne, pa bi temeljile na skupnih družbenih normah in učinkovitem dostopnem sistemu. (Moccia 2009, 3)

Nekatere družbene norme in tradicionalne prakse lahko prispevajo k okoliščinam, ki povečujejo ranljivost otrok, tj. njihovo nezaščitenost pred izkoriščanjem. V takih primerih sta pomembna celosten pristop k ozaveščanju otrok o njihovih pravicah in zagotavljanje njihove zaščite. (UNICEF 2009a, 42)

Pri uveljavljanju pravic otrok za preprečevanje izkoriščanja lahko pomaga tudi mobilizacija. Zavezanost in pritiski skupnosti lahko pomagajo spodbujati družbene spremembe in premagati škodljive družbene norme. Pomembno je spodbujanje članov skupnosti, če želimo spremeniti škodljive družbene norme, pa je potrebno izkoristiti tudi moč vodij skupnosti. (UNICEF 2009a, 42)

Sama ideja človekovih pravic opozarja na omejitve v notranjepolitičnih režimih, ki so mednarodno sprejemljivi. Če bi se sklicevali na pravo človekovih pravic po letu 1945, bi spoštovali zelo tog model, ki bi določal večji del njihovih političnih, socialnih in ekonomskih struktur in vrst politike. Konvencionalni zagovorniki človekovih pravic

svoje stališče utemeljujejo s tem, da je v interesu vseh ljudi najboljša praksa univerzalno širjenje človekovih pravic. Pa to res predstavlja najboljšo prakso? (Baylis in drugi 2008, 418)

»Univerzalizem uničuje ne le nezaželene razlike med družbami, ampak tudi zaželene razlike.« (Baylis in drugi 2008, 418) Poudariti je potrebno skupno človečnost vseh ljudstev sveta, kljub temu, »da je za mnoge to, po čemer se med seboj razlikujemo, enako pomembno kakor stvari, ki nas družijo.« (Baylis in drugi 2008, 418-419)

10.4 Izobraževalni sistem

7. Načelo

Otrok ima pravico do šolanja, ki naj bo vsaj na stopnji osnovne šole brezplačno in obvezno. Deležen naj bo vzgoje, ki bo razvijala njegovo splošno kulturno raven in ga usposobila, da na osnovi enakih možnosti razvija svoje sposobnosti in zmožnosti za lastno presojo, čut moralne in socialne odgovornosti, da bo lahko postal koristen član človeške družbe.

(Deklaracija o otrokovih pravicah, 7. načelo)

Pravica do izobrazbe je v številnih mednarodnih dokumentih³⁵ opredeljena kot temeljna človekova pravica. Uresničevanje pravice do izobraževanja, brez diskriminacije ali izključenosti, pa je eden izmed največjih izzivov našega časa, saj je na milijone otrok in mladostnikov v sodobni družbi še vedno prikrajšanih za to temeljno pravico.

Splošna deklaracija človekovih pravic in Konvencija o otrokovih pravicah kažeta temeljne smernice izobraževanja in vzgoje posameznih nacionalnih zakonodaj na mednarodni ravni. Oba dokumenta pri tem postavljata zahtevo, da mora izobraževalni sistem razviti človekovo osebnost, utrditi spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Tako mora izobrazba vzpodbujati razumevanje, strpnost in prijateljstvo med narodi ter podpirati delo za ohranjanje miru. (Novak 2004, 65)

UNESCO spremlja konvencije in priporočila na področju izobraževanja. Izobraževanje za vse - Education for All (EFA) – je dokument, ki pomaga pri uresničevanju zahtevne naloge. EFA določa pravice na vseh ravneh izobraževanja, vključno s pravico do splošnega osnovnošolskega izobraževanja, ki mora biti brezplačno in dostopno vsem

³⁵ Primeri, kjer je navedena pravica do izobrazbe:

- 26. člen Splošne deklaracije človekovih pravic;
- točka a v prvem odstavku 28. člena KOP (poziva k temu, da se otroku zagotovi obvezno in vsem dostopno brezplačno osnovno šolanje);
- 13. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah itd..

otrokom (izobraževanje ne sme biti luksuz!). Pravica do izobraževanja določa tri stopnje obveznosti držav strank: obveznosti glede spoštovanja, zaščite in uresničevanja. UNESCO določa, da je zagotavljanje pravice do izobraževanja obveznost držav, in zahteva, da države mednarodne obveznosti pretvarjajo v svoje zakonodaje in jih realizirajo v pravnem in političnem smislu, saj ostaja na milijone otrok in mladostnikov prikrajšanih za izobraževanje. (UNESCO 2008, 19-34)

Obstaja tesna povezanost med delom otrok in izobraževanjem, saj so otroci, ki se jim odreka dostop do izobraževanja, pogostejše vključeni v različne oblike dela. In kljub temu, da so nekateri otroci vključeni v proces izobraževanja, se pogosto dogaja, da se jim odreka dostop do le-tega, s tem pa se jim uniči možnost za boljšo prihodnost. Velik napredek za odpravo otroškega dela bi se lahko dosegel že s tem, da bi se zagotovilo dostopne in kakovostne izobraževalne sisteme ter se poudarjalo pomen izobraževanja za otrokovo prihodnost. (Evropski parlament 2008, 4)

»V nedavnih mednarodnih ocenah razvoja na področju izobraževanja je bilo ugotovljeno, da je delo otrok izziv za doseganje izobraževalnih ciljev. Poročilo o razvojnih ciljih tisočletja iz leta 2006 navaja, da visoka stopnja revščine na podeželskih območjih omejuje priložnosti za izobraževanje zaradi povpraševanja po delu otrok, majhnega deleža šolanih staršev in pomanjkanja dostopa do kvalitetnega šolanja« (Evropski parlament 2008, 4).

10.5 Naravne in človeške katastrofe

Koncept nesreče povezujemo z opustošenjem in človeškim trpljenjem, ki ga povzročajo naravne katastrofe, kot so tsunamiji, orkani, potresi, poplave. Ne oziramo pa se na nesreče, ki jih povzroča človek. Človeške nesreče so pogosto posledica različnih politik in namernega delovanja države, ki proizvaja škodljive učinke na gospodarstvo in infrastrukturo države. Sem spadajo vojne, ukrepi represivnih režimov, nezaustavljeno širjenje bolezni in epidemij, gospodarske sankcije in neo-liberalne ekonomske strategije. Te oblike praks so posledice izvajanja političnih ciljev v korist manjšega števila domačega prebivalstva ali pa zahtev, naloženih od zunaj, ki jih narekujejo drugi akterji državnih in transnacionalnih družb v lastnem interesu. Te prakse so politično motivirane in lahko povzročijo vrsto negativnih družbenih in gospodarskih razmer, saj preko svojih zastavljenih ciljev povzročajo človeško trpljenje, zlasti med ranljivimi

skupinami (revni ljudje, otroci, ženske in starejši ljudje), in s tem ogrožajo lastno družbo. (Harding 2007, 295-296)

V zadnjem času povzročajo zmedo in hude gospodarske motnje med ljudmi tudi dokazi o podnebnih spremembah³⁶, ki so škodljivi za človeška življenja. To priznanje človekove krivde je pripeljalo do razprave o trajnosti in posledicah sprememb v okolju, ki prizadevajo (ali bodo prizadele) življenjski slog zemljanov, vse do vprašanja o našem preživetju. (Hudson 2007, 827)

Učinkoviti odzivi na spremembe okolja so še vedno odvisni od razdrobljenega mednarodnega političnega sistema držav sveta. Za reševanje globalnih okoljskih sprememb bo potrebno izkoristiti meddržavne odnose, mednarodno pravo in mednarodne organizacije. (Baylis in drugi 2008, 195)

Spremembe, ki se pojavljajo danes, razumemo kot nekaj, kar je enakovredno kateremu koli problemu, verjetno pa kažejo na najpomembnejši problem, s kateri se danes človek sooča. Mednarodni odzivi na okoljske spremembe bi morali zahtevati spremembe, ki bodo uredile globalno okoljsko vodenje s pomočjo obsežnega sodelovanja med vladami. (Baylis in drugi 2008, 215-216)

Vojna in politično nasilje ustvarjata tako neposredne kakor tudi posredne negative učinke. Nasilni konflikti ogrožajo javno zdravje (zaradi kakovosti vode, proizvodnje hrane) in druge osnovne infrastrukturne storitve, ustvarjajo lakoto in bolezni, uničujejo domove, zaradi njih umre več ljudi. Po končani sovražnosti pa preobrat gospodarskega in socialnega razvoja kratkoročno ne vodi v izboljšanje, saj revščina pogosto prehaja iz generacije v generacijo. (Harding 2007, 297)

Nesreče, ki jih povzroči človek, povzročajo dolgotrajne resne motnje v gospodarstvu, kmetijstvu in zdravstvu, kar ohranja nerazvitost družbe. Tovrstni procesi temeljijo na procesu družbenega razvoja, ki temelji na participativnosti in v skupnost usmerjenih praksah. To pa čisto ne drži, saj so tisti, ki so od tovrstnih nesreč najbolj prizadeti, deležni manjših vložkov obnove ali razvojnega prizadevanja. (Harding 2007, 297)

V obdobju od leta 1990 do leta 2003 se ocenjuje³⁷, da je bilo na svetu zaradi napačno sprejetih političnih odločitev na milijone beguncev in razseljenih ljudi. V teh konfliktih je bilo ubitih več kot 1,5 milijona otrok. (Harding 2007, 297)

³⁶ Izkazalo se je, da podnebne spremembe že upočasnjujejo napredek v smeri razvojnih ciljev tisočletja in povečujejo neenakosti znotraj in med državami, kar ima posledice tudi za otroke. (ILO 2010, 75)

³⁷ Ocena temelji na 59 vojaških konfliktih in spopadih na 48 posameznih lokacijah.

Prodorna revščina v državah tretjega sveta je odgovorna za več kot 200 milijonov otrok-delavcev, starih od 5 do 14 let. Nepitna voda, neustrezni zdravstveni ukrepi in pomanjkanje higiene so vzrok skoraj petine vseh bolezni v državah v razvoju, ki so povezane z okoljskimi tveganji, in so vzrok za 1,7 milijona prezgodnjih smrti na leto. Virus HIV/AIDS povzroči 20 milijonov smrtnih žrtev in po ocenah ustvari 15 milijonov sirot (80 odstotkov jih živi v podsaharski Afriki). (Harding 2007, 297)

Zaradi vseh teh posledic bi morali nesreče, ki ji povzroči človek, širše zasnovati z dolgoročnim vplivom, tudi na način, da se spodbujajo mir, človekove pravice in demokracija. (Harding 2007, 303)

Obstoječe mednarodne organizacije bi morale odigrati bistveno politično vlogo za preprečitev nesreč, ki jih povzroči človek. Delo v partnerstvu z nevladnimi organizacijami spodbuja pomembno delovanje ZN, kar bi lahko odigralo ključno vlogo pri oblikovanju politik za preprečevanje in učinkovito odzivanje na človekove nesreče. (Harding 2007, 303)

Tovrstne nesreče je zato potrebno obravnavati kot neizogiben rezultat globalnih neenakosti in izključujočih politik, ki jih spodbujajo ključni akterji moči. Krivicam, ki jih povzročajo glavni odločevalci, bi morale slediti odločitve, ki bi koristile vsem. »Temeljiti bi morale na vrednotah socialne pravičnosti in odpravljanju vseh oblik zatiranja, diskriminacije ali neenakosti« (Harding 2007, 295).

11 UKREPI ZA PREPREČEVANJE IN ODPRAVO DELA OTROK

4. člen

Države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s to Konvencijo priznanih pravic. Glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic naj države pogodbenice take ukrepe sprejemajo v okviru vseh razpoložljivih sredstev in, kjer je potrebno, v okvirih mednarodnega sodelovanja.

(Konvencija o otrokovih pravicah, 4. čl.)

Ker so vzroki za otroško delo tako kompleksni, bi morale biti tudi rešitve za njegovo odpravljanje bolj jasne in perspektivne. Mednarodne organizacije se vedno bolj zavedajo dejstva, da se je potrebno boriti proti otroškemu delu, za otrokove pravice in ekonomski razvoj, ki bo pripomogel k odpravljanju dela otrok. V preteklem desetletju so se mednarodne organizacije vključevale v boj zoper delo otrok. Napredek pri odpravljanju otroškega dela pa je viden v okviru IPEC-a, UNICEF-a in Svetovne banke. Za izvajanje prevzetih obveznosti je država dolžna oblikovati in izvajati ukrepe (akcijske programe). Določiti mora pristojni organ za izvajanje določb konvencije, prav tako pa mora sprejeti tudi vse potrebne ukrepe za uresničevanje prevzetih obveznosti, vključno s kazenskimi in drugimi sankcijami. (Novak in drugi 2006, 107)

Za vsestransko ukrepanje proti otroškemu delu »je potrebnih mnogo posegov na ravni politike in programov ter različnih stopenj sodelovanja in podpore vrste institucij. S tega vidika je vlada najpomembnejši akter, prava mešanica političnih izbir in programov pa je najpomembnejši "porok" za uspeh« (Evropski parlament 2008, 7).

Vlade so odgovorne za zaščito otrok pred vsemi oblikami izkoriščanja. Zagotoviti morajo učinkovite mehanizme, da bodo storilci, ki so zagrešili tovrstna kazniva dejanja, privedeni na sodišča in bodo za svoja dejanja primerno kaznovani, žrtvam kaznivih dejanj pa morajo zagotoviti "rehabilitacijske programe". Bistvenega pomena je, da so storitve dostopne vsem otrokom in da so informacije na voljo v vseh jezikih, ki jih otroci razumejo. (UNICEF 2009a, 42)

Krepiti je potrebno partnerstva med agencijami ZN, nacionalnimi vladami, civilno družbo, zasebnim sektorjem in drugimi organizacijami. Partnerstva z mednarodnimi finančnimi institucijami lahko ustvarijo večje naložbe v sektorjih, ki so odgovorni za

zaščito otrok. Spodbujati je treba razvoj skupnih pristopov do programov za zaščito otrok in družbeno odgovornost za doseganje ciljev. (Moccia 2009, 3)

Pravosodni sistem mora varovati otrokovo identiteto in zasebnost, zagotoviti mora potrebno varstvo, se izogniti nepotrebnim zamudam pri obdelavi konkretnih primerov in pravnih sredstev. Zaslišati in upoštevati je treba otroški pogled, izkušnje in mnenje. (UNICEF 2009a, 43)

V skladu s 7. členom Konvencije št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok morajo biti ti ukrepi usmerjeni v preprečevanje zaposlovanja otrok v najhujših oblikah dela. Otrokom je potrebno zagotoviti neposredno pomoč pri reševanju iz vseh oblik izkoriščevalskega dela, njihovo rehabilitacijo in vključevanje v družbo. Rešenim otrokom je potrebno zagotoviti brezplačno osnovno in poklicno izobraževanje, določiti posebno ogrožene skupine otrok ter posebej upoštevati še bolj občutljiv položaj deklic. (Novak in drugi 2006, 107 - 108)

Osnovne zdravstvene storitve in izobraževanje morajo biti na voljo vsem otrokom, vključno s tistimi, ki jih je najtežje doseči. Socialnovarstvene storitve morajo biti na voljo v šolah, ambulantah in specializiranih ustanovah za otroke, še posebej pa morajo biti dostopne tistim otrokom, ki jih je prizadelo nasilje ali izkoriščanje. Pomemben je tudi način, s katerim odrasli pristopijo k prizadetim otrokom, zato je potrebno učitelje, zdravnike, policiste, socialne delavce in druge, ki so odgovorni za zaščito otrok, primerno usposobiti. (Moccia 2009, 3)

Države članice si morajo prizadevati za odpravo otroškega dela, »vključno s podpiranjem družbenega in gospodarskega razvoja, programov za odpravo revščine in vsesplošnega izobraževanja« (Novak in drugi 2006, 108).

IPEC si prizadeva postopno odpraviti delo otrok po celem svetu, s prednostno nalogo izkoreninjenja najhujših oblik. Od začetka svojega delovanja svoj cilj dosega na več načinov: s sodelovanjem držav in s pomočjo različnih programov, ki spodbujajo reformne politike za izgradnjo institucionalnih okvirov in vzpostavljanje konkretnih ukrepov za odpravo otroškega dela. Z ozaveščanjem in mobilizacijo hočejo spremeniti družbeni odnos ter spodbuditi ratifikacijo in uspešno uveljavljanje konvencij ILO. Ta prizadevanja dopolnjujejo s poglobljenim raziskovanjem, analiziranjem podatkov, analizo politik in ocenjevanjem programov. (Colombini 2008, 78)

Vsa ta prizadevanja so do danes pripomogla k temu, da je več 100 tisoč otrok rešenih izkoriščevalskega dela. S kvalitetnim statističnim raziskovanjem, političnimi in pravnimi analizami, ocenjevanjem programov in spremljanjem dela otrok pa se kopičijo

baze statističnih podatkov in metodologij, tematskih študij, dobrih praks in smernic, ki pomagajo k odpravljanju otroškega dela. (IPEC 1992d).

Vse pobude in posegi v boju proti otroškemu delu morajo prispevati k zmanjševanju revščine na način, da bo »otrokom, ki so izpostavljeni tveganju nevarnim, zlasti najhujšim oblikam dela, zagotovljen enakopraven dostop do osnovnega izobraževanja in razvoja spretnosti« (Evropski parlament 2008, 7). Za dosego cilja je treba: »okrepiti sposobnost nacionalnih in lokalnih organov, usklajenih s socialnimi partnerji in civilno družbo, pri oblikovanju, izvajanju in uveljavljanju politike, da se spoprimejo z delom otrok; prav tako je potrebno izboljšati pravni okvir za delo otrok in vključiti vprašanja dela otrok v izobraževalne politike in načrte« (Evropski parlament 2008, 7).

Vzpostavitev sistema, ki bo ščitil otroke pred vsemi oblikami izkoriščanja, je v prvi vrsti odgovornost vsake vlade posebej, čeprav je v številnih primerih potrebna podpora zasebnega sektorja in nevladnih organizacij. Med splošnimi načeli KOP je ključnega pomena določanje standardov in regulativnih mehanizmov, saj morajo države v okviru svojih pristojnosti vse otroke zaščititi pred kakršnimkoli izkoriščanjem. Vsi ukrepi, ki jih sprejmejo in jih morajo spoštovati, pa morajo biti sprejeti v korist otrok. (UNICEF 2009a, 40)

Sistem za zaščito otrok je sestavljen iz niza zakonov, predpisov in storitev, zlasti socialnega varstva, izobraževanja in zdravstva. Skupaj podpirajo preventivne ukrepe in se odzivajo na nasilje in izkoriščanja otrok, zaradi česar je usklajevanje med sektorji in različnimi ravni uprave ključnega pomena. Za krepitev tega sistema se zahteva reformna politika, ki bo povečala zmogljivost institucij, načrtovanje, dodeljevanje sredstev, spremljanje in spodbujanje sistemov za shranjevanje in analizo podatkov. Prav tako je pomembno podpreti družine in skupnosti, da se nasilje in izkoriščanje preprečita, preden do njiju sploh pride. (UNICEF 2009a, 40)

Za nadzor nad izvrševanjem konvencij in drugih aktov, povezanih z otrokovimi pravicami, je odgovorna država, pomembni pa so tudi drugi akterji. Med te se vključujejo varuh človekovih pravic, različne institucije za človekove/otrokove pravice, komisarji in poročevalci za človekove/otrokove pravice, ki delujejo na nacionalni in mednarodni ravni. Ti so zelo primerni za pomoč pri razvoju bolj učinkovitih strategij za zaščito otrok pred izkoriščanjem, prav tako pa lahko pomagajo tudi pri odkrivanju vrzeli v konvencijah, protokolih in drugih zakonskih aktih. (UNICEF 2009a, 44)

Za razvojno posredovanje pri reševanju najhujših oblik otroškega dela in zagotavljanju ustreznih pravnih sestavin za uresničevanje načrtov za odpravo otroškega dela po svetu

ima prav IPEC močan regionalen pristop do svojih dejavnosti v različnih regijah. (IPEC 1992e)

V Latinski Ameriki in Karibih spodbuja izkoreninjanje otroškega dela z regionalnim povezovanjem gospodarstva z različnimi izjavami in sporazumi. Z regionalnimi skupinami (npr. MERCOSUR³⁸) spodbuja zakonodajo k boju proti najhujšim oblikam otroškega dela. Prav tako vključuje skrb za otroke v vladne politike in programe, zlasti v tistih delih, ki so povezani z izkoreninjanjem revščine in spodbujanjem izobraževanja, ki še naprej ostajata osrednji prioriteti dela IPEC. (IPEC 1992e)

V Aziji in Pacifiku gradi IPEC svoje zmogljivosti s strategijami, kot sta spoštovanje in izvajanje konvencij ILO ter z osveščanjem javnosti o problemu. Resda so pri izvajanju svojih programov počasni, so pa zato zanesljivi, saj ozaveščenost in podpora za izkoreninjanje otroškega dela raste. Delo otrok IPEC tudi na tem koncu sveta vključuje v vladne politike, strategije, načrte in proračune. Za oblikovanje nacionalnih strategij za zmanjševanje revščine jim je uspelo pridobiti Kambodžo, Indonezijo, Nepal in Pakistan. Na Filipinih in v Vietnamu je omenjena problematika vključena v strategijo, prizadevanje za vključevanje otrok v izobraževanje pa je bilo spodbujeno v Kambodži, na Kitajskem, v Indiji, Indoneziji, Pakistanu, Filipinih, Šri Lanki in Vietnamu. (IPEC 1992e)

V Arabskih državah IPEC podpira vlade (Egipta, Jordanije, Libanona in Jemna) za sprejem in implementacijo politik proti delu otrok, da neposredno odstranijo otroško delo v skladu s ciljem, ki je: odprava najhujših oblik otroškega dela do leta 2016. Jemenska vlada je s sosednjimi državami podpisala sporazum za usposabljanje mejnih uradnikov, da bi ti prepoznavali otroke, žrtve trgovine z ljudmi – te otroke bi nato vračali domov. Združeni Arabski Emirati poskušajo vrniti v domovino tiste otroke, ki so udeleženi v t.i. kameljih dirkah, saj so mnogi med njimi žrtve trgovine z ljudmi. V osnutku iranske ustave pa je vključena prepoved trgovanja z otroki. (IPEC 1992e)

V Afriki nov regionalni sporazum o trgovini z ljudmi (podpisan leta 2006), ki ga je podpisalo 26 držav iz zahodne in centralne Afrike, povečuje pripravljenost za prevzemanje vodilne vloge v spoprijemanju s problemom. Prav tako si prizadevajo za ratifikacijo obeh konvencij, tako Konvencije ILO št. 182 kot Konvencije ILO št. 138, za njihovo implementacijo. Veliko afriških držav je IPEC zaprosilo za pomoč pri časovnem opredeljevanju ukrepov proti otroškemu delu. Afrika spada med prednostne

³⁸ MERCOSUR je bila ustanovljena leta 1992 s pogodbo Asunción (Treaty of Asunción) v katero so vključene štiri države Latinske Amerike: Argentina, Brazilija, Paragvaj in Urugvaj.

naloge IPEC, zato je ta svoje delo in programe na več področjih povečal; s povečevanjem znanja (poudarjanje povezave med izobraževanjem in delom otrok), zagotavljanjem tehnične pomoči državam članicam v razvoju, vključevanjem in spodbujanjem skrbi za otroke v širšo gospodarsko in socialno politiko proti delu otrok itd. (IPEC 1992e)

Med sodelujočimi v boju za odpravo otroškega dela je premalo skladnosti in sodelovanja. Na delo otrok vpliva veliko dejavnikov (npr. izobraževalni, gospodarski, politični, socialni itd.), zato je potreben celostni pristop z več sodelovanja in posvetovanja tako med zainteresiranimi skupinami (civilno družbo, vladami, delodajalci, sindikati in družinami) in mednarodnimi organizacijami kakor tudi med državami. Poleg tega bi bilo vprašanje dela otrok odpirati ob vsaki priložnosti, da se nanj ne bi gledalo kot na izključno obveznost UNICEF-a ali IPEC-a, marveč bi postala skupna odgovornost vseh ravni mednarodne skupnosti³⁹. (Evropski parlament 2008, 3)

Koffi Annan (nekdanji generalni sekretar ZN) je v enem izmed svojih govorov poudaril: »Če nam je mar za napredek, moramo skrbeti tudi za razvoj otrok. Če bo otrokom še naprej grozila skrajna revščina, ne more biti dosežen niti eden od razvojnih ciljev tisočletja. Poleg tega otroke strašna sedanja in brezupna prihodnost sili v nekatere najbolj sramotne vidike človeškega vedenja.« (Polakoff 2007, 278)

Izkoriščanje otrok se ne bo prenehalo, dokler se ne bo svetovno gospodarstvo prestrukturiralo v korist lokalne skupnosti pred globalnimi kapitalističnimi interesi. To bo zahtevalo veliko ukvarjanja z organizacijo in odporom, veliko žrtvovanja in vztrajnosti žensk, moških in otrok, ki si prizadevajo za dostojanstveno in smiselno življenje, tako na globalno razvitem severu kakor na nerazvitem jugu. (Polakoff 2007, 278)

³⁹ Določbe za boj proti otroškemu delu bi vključilo v razvojne načrte in časovne načrte financiranja.

12 ANALIZA PROBLEMA

Zelo zaskrbljujoče je, da je na svetu vse preveč otrok, ki so žrtve nasilja in izkoriščanja. Veliko otrok je prisiljeno delati v njim škodljivih okoliščinah. Nasilje in izkoriščanje se dogajajo v njihovih domovih, šolah, skupnostih ali v zavodih. Ponekod so otroci prisiljeni vstopati v oborožene spopade ali pa so sami prisiljeni zapustiti domove zaradi vojne ali naravnih nesreč. Milijoni otrok, še posebej dekleta, so pogosto predmet spolnega nasilja in spolnih zlorab ter različnih škodljivih tradicionalnih praks. (Moccia 2009, 1)

Do leta 1980 je bilo malo zanimanja za izkoriščanje otroške delovne sile, nato pa sta se obseg in intenzivnost raziskovanja hitro povečala. Velika večina študij in raziskav temelji na delu otrok v državah na jugu, od 90. let naprej pa se je povečalo tudi zanimanje za delo otrok na severu. Večina raziskav na temo otroškega dela je objavljena pod okriljem ILO, saj od leta 1979 izvaja lastne programe o raziskovanju otroškega dela po celem svetu. Zbiranje podatkov in upoštevanje objavljenih raziskav je privedlo do akcijskih programov za boj proti otroškemu delu in ustanovitve IPEC-a leta 1992. Poleg ILO podatke o razširjenosti otroškega dela zbirajo tudi druge mednarodne organizacije, kot so UNICEF, WHO in Svetovna banka, vsaka pod okriljem svojih pristojnosti. WHO namenja svojo pozornost predvsem nevarnosti za zdravje otrok, SB ugotavlja povezanost dela otrok in revščine, UNICEF pa poudarja študije o t.i. "otrocih z ulice". Številne objave o delu otrok pa pritekajo tudi s strani nevladnih organizacij⁴⁰. (Liebel 2004, 38-40)

Zato se je v zadnjem desetletju povečala mednarodna pozornost in posledično tudi boj proti delu otrok, tako da je bil dosežen napredek pri globalnem prizadevanju za odpravo otroškega dela. (Colombini 2008, 77-78)

Danes so odgovori na številna vprašanja o zaščiti otrok veliko dostopnejša kot kdajkoli prej. A kljub temu je še vedno težko natančno in učinkovito analizirati položaj in število otrok, prizadetih zaradi posebnih okoliščin, ki vključujejo delo otrok, oborožene spopade in druge oblike nasilja, spolne zlorabe in izkoriščanja, izgubo družine itd. (Moccia 2009, 4)

⁴⁰ Kljub njihovim slabim metodološkim osnovam, ki zadnja leta sicer močno pridobivajo na kakovosti, publikacije nevladnih organizacij prispevajo k ugotavljanju življenjskih pogojev dela otrok, s čimer opozarjajo mednarodne organizacije, vlade, raziskovalne institucije ter splošno javnost o resnosti problema.

Dodatno zmedo v statističnih podatkih in raziskavah pa povzročajo tudi podatki, ki se nanašajo na točno določen čas in obdobje, ker ne upoštevajo tistih otrok, ki delajo občasno ali sezonsko⁴¹. (Liebel 2004, 45)

Negativni vidiki za otroke, njihovo vključevanje v delovne procese v ne-zahodnih družbah in kulturah, so pogosto posledica tujih vplivov in sprememb v družbeni strukturi in odnosih, ki so nastali z uvedbo kapitalističnega načina proizvodnje. (Liebel 2004, 100)

Eden od načinov za razumevanje posebnih značilnosti izkoriščanja otrok je dejstvo, da je otroški zaposlitveni potencial ocenjen nižje od potenciala odraslih zaposlenih ljudi. To se izraža v slabšem plačilu otrok za delo, primerljivo delu zaposlenih delavcev. Pogosto se dogaja, da otrok ne prejme plačila, zaradi trditev kot so, "da ni pravilno delal, da je to le oblika pomoči ali del izobraževanja". Ker je otrok pogosto obravnavan kot naravna sestavina potencialne družinske delovne sile, delodajalci plačilo pogosto nakazujejo neposredno njihovim staršem. (Liebel 2004, 203)

Zato je preprečevanje in odzivanje na izkoriščanje otrok nujno potrebno, saj je danes razumevanje za zaščito otrok deležno večje pozornosti in nešteti dejavnikov, ki ščitijo otroke pred izkoriščanjem. To razumevanje je nujno prenesti v dejanja in ukrepe, saj vsako leto brez dejanj in ukrepov poveča število otrok, izpostavljenih nasilju in izkoriščanju. (Moccia 2009, 37)

Škodo, ki jo povzroča izkoriščanje, je deležno premajhne pozornosti. Velika večina otrok živi in dela pod pogoji, ki kršijo njihovo človeško dostojanstvo in ogrožajo njihov osebni razvoj.

Namesto splošne prepovedi dela otrok bi se morali vprašati, kako bi lahko zaščitili otroke pred delom, ki je zanje nevarno in lahko škoduje njihovem razvoju. (Liebel 2004, 43)

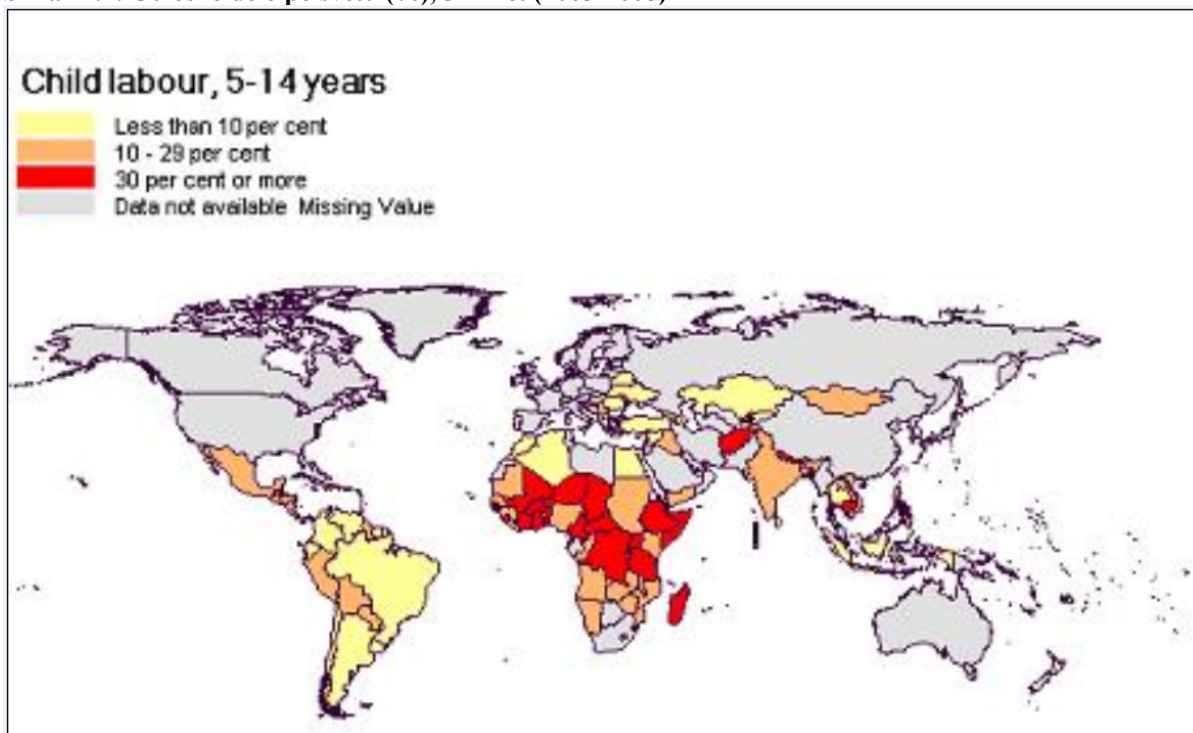
Ocene za obdobje 2004-2008 kažejo, da je količina dela otrok na svetovni ravni upadla, čeprav v manjšem obsegu kot prej. Zaradi dela je po najnovejših ocenah prizadetih 215 milijonov otrok⁴². Na območju Azije in Pacifika ter Latinske Amerike in Karibov se količina dela otrok zmanjšuje, medtem ko smo v podsaharski Afriki priče povečanju, tako v absolutnem kot v relativnem smislu (eden od štirih otrok dela). Globalni trendi dela otrok se seveda razlikujejo po starosti in spolu. V najnovejšem poročilu ILO

⁴¹ Sem lahko uvrstimo tudi tiste otroke, ki na trgu za lastno preživetje zbirajo ostanke in smeti, a bodo sami zanikali, da je to delo, saj jim je nerodno in jih je sram.

⁴² Predhodna ocena (za obdobje 2006) števila otrok, vključenih v delo, je dosegala 218 milijonov.

ugotavljajo, da je delo otrok, starih med 15 in 17 let, naraslo za 20 odstotkov – z 52 milijonov na 62 milijonov, medtem ko se število otrok, mlajših od 15 let, v najhujših oblikah izkoriščanja zmanjšuje. (ILO 2010, xiii-xiv)

Slika 12.1: Otroško delo po svetu (%), 5-14 let (2003-2008)

Vir: Child info - Monitoring the Situation of Children and Women (2009).

V UNICEF-u na podlagi ocenjevanja 102 držav (glej prilogo Č) presoja, da je na vsem svetu 150 milijonov otrok, starih med 5 in 14 let, žrtev nevarnih oblik otroškega dela (glej sliko 12.1). (Moccia 2009, 15)

Projekt, ki poteka v ILO, Svetovni banki in UNICEF-u, ocenjuje stanje razširjenosti otroškega dela v več državah, za katere obstajajo primerljivi podatki. V državah, kot so Brazilija, Indija in Mehika, so opazili zmanjšanje sodelovanja otrok v gospodarskih dejavnostih, v večini drugih držav pa ugotavljajo, da ostaja položaj razširjenosti izkoriščanja in zlorabljanja otrok isti ali pa se je celo povečal. (Moccia 2009, 15)

ILO ocenjuje, da sta več kot dve tretjini vseh otrok zaposleni v kmetijskem sektorju⁴³, kjer večina otrok dela kot pomagajoči družinski člani, le eden od petih otrok pa je za svoje delo plačan (ILO 2010, 5). 22 odstotkov otrok dela na področju storitev in 9 odstotkov v industriji, kamor spadajo tudi rudarstvo, gradbeništvo ter predelovalna

⁴³ Po vsem svetu je kmetijstvo sektor, v katerem je vključeno daleč največje število delovnih otrok. Odstotki se gibljejo okoli 70, od tega je 132 milijona dečkov in deklic, starih med 5 in 14 let. (IPEC 2010, 69)

dejavnost. Seveda pa izreden upad količine dela otrok ni enakomerno porazdeljen med celinami. (Colombini 2008, 78)

Ugotavljajo, da v kmetijstvu začnejo delati otroci s podeželja, še zlasti dekleta, stari med 5 in 7 let. Vzrok in posledica dela teh otrok je revščina, ki ohranja siromaštvo, ta pa resno ogroža izobraževanje otrok. Ugotavljajo, da na eni strani veliko otrok niti nima možnosti obiskovanja šole, na drugi strani pa kljub temu, da nekateri otroci začnejo obiskovati šolo, zaradi predčasnega vstopanja v delovna razmerja večina osnovnega izobraževanja ne zaključijo. Najbolj pogoste žrtve okrnjenega izobraževanja so dekleta⁴⁴, saj jih poleg šolskih obveznosti čakajo doma tudi gospodinjska dela in dela zunaj doma, ki so plačana ali neplačana, to pa neizogibno zmanjšuje njihovo izobrazbo in dosežke. (Moccia 2009, 15-16)

Ocenjuje se, da »dela 100 milijonov deklic, 53 milijona jih je vključenih v najbolj nevarne oblike dela, od tega števila je 20 milijonov deklic mlajših od 12 let« (ILO 2010, 27). Mnogo deklet opravlja podobna dela kakor dečki. Poleg tega je veliko deklic izpostavljenih mnogo hujšim oblikam izkoriščanja kakor fantje. V mnogih državah po svetu je mogoče najti dekleta v različnih poklicnih področjih in storitvah, čeprav so mnogokrat skrita pred očmi javnosti. Dekleta so pogosto "dvojno obremenjena", saj pogosto združujejo delo zunaj doma z delom doma, ki vključuje otroško varstvo, kuhanje, čiščenje, nošenje vode iz oddaljenih vodnjakov itd. (IPEC 2009b, 41)

Delo v gospodinjstvu je ena najpogostejših oblik dela deklet, saj jih je vanj vključenih skoraj 90 odstotkov, velja pa za eno izmed najslabših oblik dela otrok, saj pri njem pogosto postanejo predmet fizičnih in psihičnih zlorab. Ta oblika otroškega dela je pogosto povezana s trgovino z ljudmi in diskriminacijo na podlagi etničnega ali nacionalnega porekla. (IPEC 2010, 46-47)

UNICEF ocenjuje, da je na stotine milijonov otrok vsako leto žrtev izkoriščanja. Tristo tisoč otrok je žrtev ugrabitev vojske in policije za delo v oboroženih spopadih (otrok-vojak), za delavce ali spolne sužnje. Milijoni otrok so žrtve trgovine z ljudmi, kjer se jih prodaja kot dejanske sužnje, in vsaj 1,2 milijona otrok je žrtev spolnega izkoriščanja. Obstaja približno 250 milijonov za delo najetih otrok, od katerih jih 70 odstotkov dela v življenjsko nevarnih okoliščinah, vključno z rudniki in tovarnami, z nevarnimi snovmi, kot so pesticidi in druge kemikalije v kmetijski proizvodnji. (Polakoff 2007, 260)

⁴⁴ Fantje imajo prednost pred dekleti v dostopnosti do izobraževanja, kar ima posledice za dekleta (slabši položaj) ne samo v otroštvu, temveč tudi v odrasli dobi. (IPEC 2010, 41)

V UNICEF-u ocenjujejo, da več kot 1 milijarda otrok živi v državah ali na ozemljih, ki so jih prizadeli oboroženi spopadi, od tega je približno 300 milijonov otrok mlajših od 5 let. Otroci na konfliktnih območjih so soočajo z večjim tveganjem izkoriščenosti, izpostavljenosti nasilju ali zaposlitvi v oboroženih skupinah. (UNICEF 2009b, 24)

Prav tako je na različnih območjih vojaških konfliktov otroke težko zaščiti, čeprav v Darfurju (Sudan), Iraku in na zasedenih palestinskih območjih ugotavljajo, da je potrebno okrepiti sistem za zaščito otrok med izrednimi razmerami in po njih. (Moccia 2009, 29)

T. i. otroci ulice so prikrajšani za skoraj vse pravice iz konvencije. Mnogi so prisiljeni v delo in skoraj vsi so žrtve spolnega izkoriščanja. Da bi omilili lakoto in osamljenost, začnejo uživati drogo, kar jih vodi v zasvojenost. Ker je vsak dan boj za preživetje, so pogosto storilci različnih kaznivih dejanj, zato pogosto končajo v zaporih. Ti otroci živijo v nečloveških razmerah. Spijo na stopniščih, podzemnih rovih ali v posodah za smeti. Hrano pogosto iščejo po smeteh in odlagališčih. Čeprav so še otroci, so prisiljeni živeti odraslo življenje na robu družbe. Grozoviti primeri teh otrok bi morali izzvati hiter odziv, le-tega pa ni. To pa ne pomeni, da ni bilo nič storjeno, to pomeni, da na vseh ravneh ni bilo storjenega dovolj. (UNICEF 2009b, 42)

Otroci migranti, še posebej tisti, ki potujejo brez dokumentov, so izpostavljeni večjemu tveganju izkoriščanja⁴⁵, kot je trgovina. (UNICEF 2009b, 25)

Trgovanje z ljudmi je postalo mednarodni fenomen, saj velja še danes za enega od najbolj pomembnih, suženjstvu podobnih praks. Žrtve so obravnavane kot "blago", ki ga je potrebno kupiti in prodati naprej. Čeprav se zdita sprva zaposlitev in gibanje v trgovini prostovoljna, se sčasoma pokaže, da temu ni tako. Trgovina z ljudmi mnogo bolj prizadene dekleta, saj so na splošno žrtve komercialno usmerjenega spolnega izkoriščanja in delovna sila v gospodinjstvih, medtem ko mnoge dečke prisilijo v delo v kmetijstvu, nasadih, z drogami in drugimi nedovoljenimi dejavnostmi ter oboroženih spopadih. Žrtve trgovine z ljudmi so pogosto izključene iz družbe. To zadeva predvsem otroke iz etičnih manjšin, sirote (žrtve, prizadete zaradi virusa HIV/AIDS), brezdomne otroke, otroke, ki niso bili registrirani ob rojstvu ter otroke migrante. ILO ocenjuje, da obstaja v danem trenutku vsaj 1,2 milijona otrok, žrtev trgovine z ljudmi. (IPEC 2010, 62)

⁴⁵ Čeprav ne obstajajo trdni dokazi za to, se največ otrok migrantov znajde kmetijstvu, gospodinjstkih delih in najbolj nevarnih oblikah dela. (ILO 2010, 60)

Nasilje, delo otrok in trgovanje z njimi so še zlasti zaskrbljujoči v industrializiranih državah, saj so nedavne študije pokazale, da so v industrializiranih državah vsaj 4 odstotki fizično zlorabljenih otrok, en otrok na vsakega desetega tudi psihično. Ocenjujejo tudi, da je v času njihovega otroštva 5-10 odstotkov deklet in do 5 odstotkov fantov žrtev spolnih zlorab. Odstotek otrok, ki se srečujejo z vsemi oblikami spolnih zlorab, pa je lahko tudi do trikrat višji. Zlorabljeni otroci se srečujejo z vrsto težav, ki vključujejo duševne in zdravstvene probleme, nižje izobrazbene dosežke, zasvojenosti, težave v odnosih z drugimi itd. (UNICEF 2009b, 25)

Zanesljivih podatkov o trgovanju z otroki ni. Vsi razpoložljivi podatki pa kažejo, da je število otrok, žrtev trgovine, vsako leto višje in zajema vse kontinente. V poročilu⁴⁶ iz leta 2005 ILO ocenjuje, da je v prisilno delo vključenih 12,3 milijona ljudi (IPEC 2010, 64), v prisilno delo vključeni otroci pa po ocenah predstavljajo 5,7 milijona, kar je približno polovica vseh žrtev najhujših oblik izkoriščanja. (ILO 2010, 56)

Leta 2004 so ocenili, da dela več kot 50 milijonov med 15 in 18 let starih otrok. Poleg tega so ocenili, da je 74 milijonov otrok-delavcev mlajših od zakonsko določene minimalne starosti, ki jim dovoljuje vpletenost v njim nevarne oblike dela. (IPEC 2010, 44)

Na mnogih koncih sveta otroci sodelujejo v kmetijstvu, kjer jim dodelijo skrb za domače živali, pomagajo pri gospodinjskih delih, na primer pri nabiranju divjih rastlin, začimb, hrane, skrbijo za bolne, pripravljajo hrano in delajo še mnogo drugih stvari. V mnogih krajih je delo bistvenega pomena za pridobivanje znanja in spretnosti, za socialno vključenost otrok in njihove sposobnosti za kasnejše preživetje. Sprva je delo omejeno za lažja delovna mesta, da se naučijo samostojno obvladati delovne procese, nato pa se z leti njihove obveznosti in odgovornosti stopnjujejo. (Liebel 2004, 80-83)

Ker delo ni fizično zahtevno, je pa zato pozitivno obravnavano, otroka spremlja spoštovanje in družbeno priznanje. V mnogih ne-zahodnih družbah je zgodnje vključevanje otrok v delovne procese namenjeno zagotavljanju pridobivanja strokovnega znanja, potrebnega za preživetje, to pa temelji na načelu, da otroci opazujejo odrasle pri delu, nato pa pridobljene izkušnje uporabljajo pri opravljanju svojega dela. (Liebel 2004, 87)

⁴⁶ Global Report on Forced Labour.

Zato bi bilo potrebno povezavo med izobraževanjem in delom kljub vsemu spoštovati, saj lahko tudi delo, ki ne ogroža otrokovega psihičnega in fizičnega razvoja, učinkovito služi njegovemu najboljšemu interesu. (Liebel 2004, 48)

Izkušnje kažejo, da je potrebno vzpostaviti sistem za zaščito otrok, ki bi se lahko v nujnih primerih takoj učinkovito odzval in zaustavil izkoriščanja. (Moccia 2009, 33)

Zato bi se morali vprašati, koliko je storjenega med narodi, v zakonodaji, med skupinami in posamezniki za zaščito otrok pred izkoriščanjem. Izziv, ki se pojavlja, pa vključuje vprašanja, kako odpraviti otroško delo, trgovanje z otroki, otroki-vojaki itd.

Iz podatkov, ki jih je ILO javnosti predstavil tik pred začetkom konference v Haagu (10. in 11. maj 2010), je razvidno, da se količina dela otrok zmanjšuje, čeprav počasneje kot v preteklosti⁴⁷. (ILO 2010, 5)

Tabela 12.1: Globalna ocena števila zaposlenih otrok, nevarnih oblik dela in najhujših oblik izkoriščanja v letih 2000, 2004 in 2008

Age group (years)		Child population			Children in employment			Child labourers			Children in hazardous work		
		2000	2004	2008	2000	2004*	2008	2000	2004*	2008	2000	2004*	2008
5–17	Number ('000)	1531400	1566300	1586288	351900	322729	305669	245500	222294	215269	170500	128381	115314
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	100.0	23.0	20.6	19.3	16.0	14.2	13.6	11.1	8.2	7.3
	% change (2000–04)	–	2.3	–	–	–8.3	–	–	–9.5	–	–	–24.7	–
	% change (2004–08)	–	–	1.3	–	–	–5.3	–	–	–3.2	–	–	–10.2
5–14	Number ('000)	1199400	1206500	1216854	211000	196047	176452	186300	170383	152850	111300	76470	52895
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	100.0	17.6	16.2	14.5	15.5	14.1	12.6	9.3	6.3	4.3
	% change (2000–04)	–	0.6	–	–	–7.1	–	–	–8.5	–	–	–31.3	–
	% change (2004–08)	–	–	0.9	–	–	–10.0	–	–	–10.3	–	–	–30.8
15–17	Number ('000)	332000	359800	369433	140900	126682	129217	59200	51911	62419	59200	51911	62419
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	100.0	42.4	35.2	35.0	17.8	14.4	16.9	17.8	14.4	16.9
	% change (2000–04)	–	8.4	–	–	–10.1	–	–	–12.3	–	–	–12.3	–
	% change (2004–08)	–	–	2.7	–	–	2.0	–	–	20.2	–	–	20.2

* The data for Latin America and the Caribbean for the benchmark year 2004 have been retrospectively adjusted because new available data for this region reveal that the 2006 estimate of the decline in the number of children in employment proved to be an overestimate. This revision of the 2004 estimates of children in employment in Latin America and the Caribbean slightly affects the corresponding global estimate as well as the global estimates of related variables. All 2004 estimates have thus been retrospectively adjusted. Further methodological details are provided in a separate technical publication.

Vir: ILO (2010, 8).

Tabela 12.1 kaže skupno število otrok, starih med 5 in 17 let, ki je razdeljeno v dve starostni skupini (5-14 let in 15-17 let) in tri glavne kategorije dela⁴⁸. Na svetu je 1.586 milijona otrok, starih med 5 in 17 let, kar je 20 odstotkov več kakor leta 2004.

⁴⁷ Občuten padec je opaziti pri otrocih, mlajših od 15 let, pri nevarnih oblikah dela pa med otroci do 18 let. Najbolj presenetljiva sprememba je bil velik padec dela otrok v Latinski Ameriki in na Karibih – kar na manj kot polovico ravni iz leta 2000. (IPEC 2010, 16)

⁴⁸ Pod kategorijo Child labourers so zajete vse nevarne oblike dela otrok, v kategorijo Children in hazardous work pa spadajo vse najhujše oblike otroškega dela.

Zaposlenih otrok v starostni skupini 5-17 let je 306 milijonov⁴⁹, kar je 17 milijonov manj kakor leta 2004, ko je bilo zaposlenih 323 milijonov otrok (5,3-odstotno znižanje). V otroško delo, torej v otrokom nevarne oblike dela, ki ogrožajo otrokovo zdravje, varnost in moralo, je vključenih 215 milijonov otrok (med letoma 2004 in 2008 je opaženo znižanje s 14,2 odstotka na 13,6 odstotka). Za 10 odstotkov je upadlo število otrok v nevarnih oblikah dela, torej v zanje najhujših oblikah izkoriščanja: na 115 milijonov. V starostni skupini 5-14 let je zaposlenih 176 milijonov otrok, v nevarne oblike dela je vključenih 153 milijonov otrok in približno 53 milijonov otrok je izpostavljenih najhujšim oblikam izkoriščanja. (ILO 2010, 6-7)

Iz tabele 12.1 je razvidno, da se je v zadnjih štirih letih število otrok v starostni skupini 5-14 let znižalo na vseh področjih dela, tako v absolutnem kakor v relativnem smislu. V tej starostni skupini so se v zadnjih štirih letih za 10 odstotkov znižale otrokom nevarne oblike dela, za 31 odstotkov pa najhujše oblike otroškega dela. Nasprotno pa se je v starostni skupini 15-17 let delo povečalo za 20 odstotkov: z 52 milijonov na 62 milijonov, kar dokazuje, da se število otrok, ki morajo delati, povečuje s starostjo (glej tabelo 12.2). V starostni skupini 12-14 in 15-17 so opazne majhne spremembe, saj pri delu sodeluje 17 odstotkov otrok, starih 12 let in več, v primerjavi s 11 odstotki mlajših od 12 let. (ILO 2010, 7)

Tabela 12.2: Globalna ocena zaposlenih otrok, nevarnih oblik dela in najhujših oblik izkoriščanja, 2008

	Total children (‘000)	Children in employment		Child labourers		Children in hazardous work	
		(‘000)	%	(‘000)	%	(‘000)	%
World	1 586 288	305 669	19.3	215 269	13.6	115 314	7.3
Boys	819 891	175 177	21.4	127 761	15.6	74 019	9.0
Girls	766 397	129 892	16.9	87 508	11.4	41 296	5.4
5–11 years	852 488	91 024	10.7	91 024	10.7	25 949	3.0
12–14 years	364 366	85 428	23.4	61 826	17.0	26 946	7.4
(5–14 years)	1 216 854	176 452	14.5	152 850	12.6	52 895	4.3
15–17 years	369 433	129 217	35.0	62 419	16.9	62 419	16.9

Vir: ILO (2010, 9).

⁴⁹ Kljub temu, da obstajajo registrirani primeri zaposlenih otrok mlajših od 5 let, se skoraj vse oblike dela pojavljajo v starostni skupini od 5 do 17 let.

Tabela 12.3: Globalni trendi zaposlenih otrok, nevarnih oblik in najhujših oblik dela otrok po spolu, 2004-2008 (starostna skupina 5-17 let)

		Child population		Children in employment		Child labourers		Children in hazardous work	
		2004	2008	2004	2008	2004	2008	2004	2008
World	Number ('000)	1 566 300	1 586 288	322 729	305 669	222 294	215 269	128 381	115 314
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	20.6	19.3	14.2	13.6	8.2	7.3
	% change (2004-08)	-	1.3	-	-5.3	-	-3.2	-	-10.2
Boys	Number ('000)	804 000	819 891	171 150	175 777	119 575	127 761	74 414	74 019
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	21.3	21.4	14.9	15.6	9.3	9.0
	% change (2004-08)		2.0		2.7		6.8		-0.5
Girls	Number ('000)	762 300	766 397	151 579	129 892	102 720	87 508	53 966	41 296
	Incidence (% of age group)	100.0	100.0	19.9	16.9	13.5	11.4	7.1	5.4
	% change (2004-08)	-	0.5	-	-14.3	-	-14.8	-	-23.5

Vir: ILO (2010, 9).

Zniževanje dela otrok je opazno zlasti med dekleti (glej tabelo 12.3). Leta 2008 je bilo opaženo 15 odstotkov manj (to je 15 milijonov) deklet delavk, število deklet v najhujših oblikah dela pa se je znižalo za 24%. Na drugi strani pa se je število dečkov povečalo – in sicer v letu 2008 za 7% (tj. 8 milijonov) glede na štiri leta prej, obseg najhujših oblik dela med dečki pa ostaja relativno stabilen – 74 milijonov. Na splošno velja, da je v delo vključenih 40 milijonov več fantov kakor deklet (to je 128 milijonov fantov in 88 milijonov deklet). Razlika postane izrazitejša s starostjo in izpostavljenimi nevarnostmi, s katerimi se soočajo. (ILO 2010, 9)

Tabela 12.4: Regionalna ocena otroškega dela, 2008 (starostna skupina 5-17 let)

	Total children	Children in employment		Child labourers		Children in hazardous work	
	('000)	('000)	%	('000)	%	('000)	%
World	1 586 288	305 669	19.3	215 269	13.6	115 314	7.3
Asia and the Pacific	853 895	174 460	20.4	113 607	13.3	48 164	5.6
Latin America and the Caribbean	141 043	18 851	13.4	14 125	10.0	9 436	6.7
Sub-Saharan Africa	257 108	84 229	32.8	65 064	25.3	38 736	15.1
Other regions	334 242	28 129	8.4	22 473	6.7	18 978	5.7

Vir: ILO (2010, 10).

Iz tabele 12.4 je razvidno, da je v otrokom nevarne oblike dela vključenih največ otrok v azijsko-pacifiški regiji (113,6 milijona), sledi podsaharska Afrika (65,1 milijona) ter Latinska Amerika in Karibi (14,1 milijona). Glede na relativna merila je za podsaharsko Afriko značilno, da dela eden od štirih otrok. V azijsko-pacifiškem območju dela eden

od osmih otrok in eden od desetih otrok v Latinski Ameriki in na Karibih. Nekoliko drugačen vzorec se pojavi pri najhujših oblikah dela. V podsaharski Afriki je najbolj nevarnim oblikam dela izpostavljenih 15 odstotkov otrok, 5,6 odstotka v azijsko-pacifiški regiji ter 6,7 odstotka v Latinski Ameriki in na Karibih. (ILO 2010, 9-10)

Tabela 12.5: Globalni trendi otroške ekonomske aktivnosti po regijah, 2004 in 2008 (starostna skupina 5-14 let)

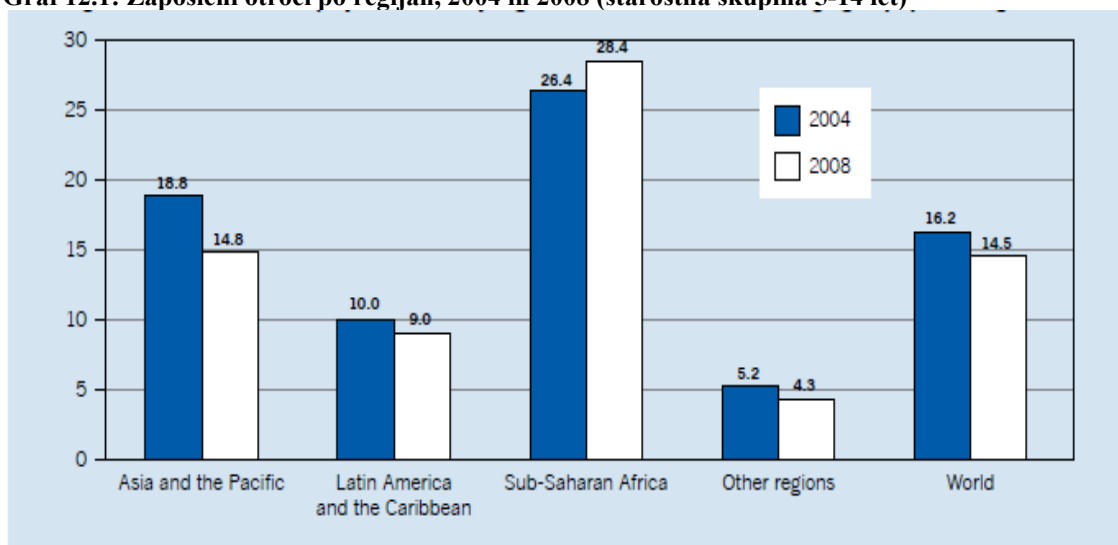
Region	Child population ('000)		Children in employment ('000)		Activity rate (%)	
	2004	2008	2004	2008	2004	2008
Asia and the Pacific	650 000	651 815	122 300	96 397	18.8	14.8
Latin America and the Caribbean	111 000	110 566	11 047	10 002	10.0	9.0
Sub-Saharan Africa	186 800	205 319	49 300	58 212	26.4	28.4
Other regions	258 800	249 154	13 400	10 700	5.2	4.3
World	1 206 500	1 216 854	196 047	176 452	16.2	14.5

Vir: ILO (2010, 11).

Tabela 12.5 in graf 12.1 kažeta, da so med letoma 2004 in 2008 padec števila zaposlenih otrok doživele vse regije tako v absolutnem kakor v relativnem smislu, razen podsaharske Afrike, kjer se je število otrok na delovnih mestih močno povečalo, in sicer z 49,3 milijona leta 2004 na 58,2 milijona v letu 2008 (s 26,4 odstotka na 28,4 odstotka). (ILO 2010, 10)

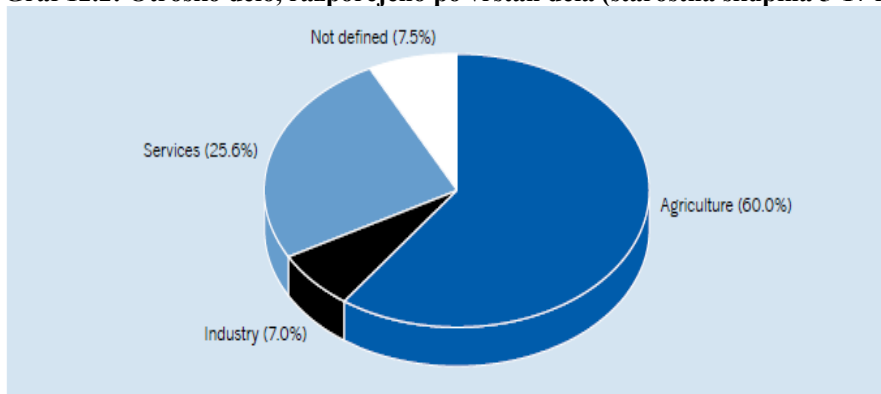
Na voljo imamo podatke o delu otrok v treh širokih skupinah gospodarske dejavnosti: kmetijsko, industrija in storitve. Večina otrok (60 odstotkov), starih od 5 do 17 let, dela v kmetijstvu, 26 odstotkov v storitvah in 7 odstotkov v industriji (glej graf 12.2). (ILO 2010, 10)

Graf 12.1: Zaposleni otroci po regijah, 2004 in 2008 (starostna skupina 5-14 let)

Vir: ILO (2010, 11).

Graf 12.2: Otroško delo, razporejeno po vrstah dela (starostna skupina 5-17 let)

Vir: ILO (2010, 11).

12.1 Afrika

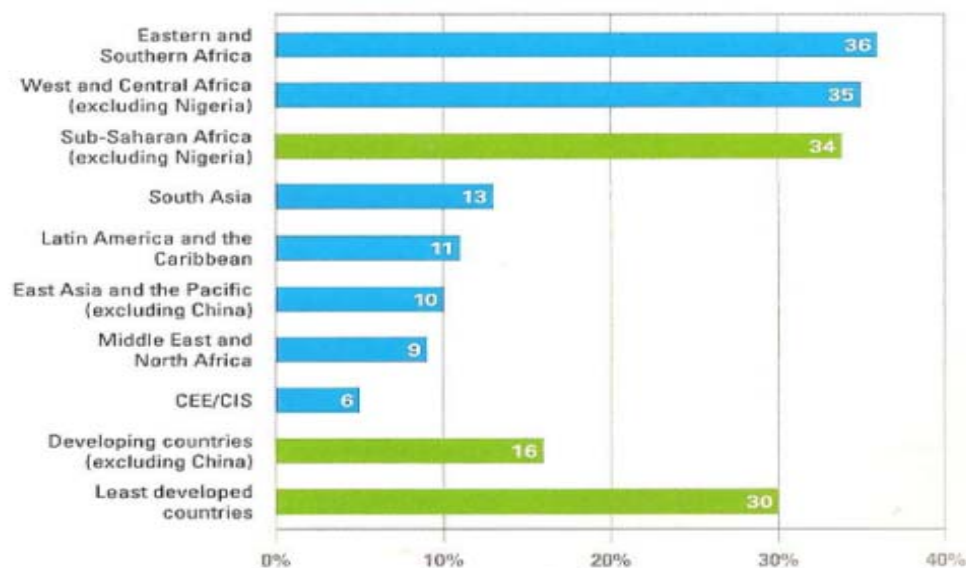
Čeprav imajo pravico do zaščite tudi afriški otroci, so le-ti najbolj dovzetni za širok spekter izkoriščanja.

ILO v svojih najnovejših globalnih ocenah dela otrok ugotavlja, da v Afriki napredek v smeri odpravljanja dela otrok zaostaja za drugimi regijami sveta. V regiji so še vedno milijoni žrtev najhujših oblik dela otrok. Zaskrbljujoči so zlasti trgovina z otroki, izkoriščanje otrok v oboroženih spopadih, delo otrok v rudnikih, nevarno delo v kmetijstvu, spolno izkoriščanje in delo v tujih gospodinjstvih. (IPEC 1992e)

Za mnoge afriške države je značilno (več kot v Aziji ali Latinski Ameriki), da veliko otrok živi brez oskrbe staršev (posledice HIV/AIDS) - rezultat je siromaštvo in boj za preživetje, torej delo. (OECD 2003, 35)

Afrika je "dom" najvišjega deleža zaposljivih otrok, saj je v delo ujetih 65 milijonov otrok (glej graf 12.3). Prav tako je tam opaziti najmanjši napredek pri njegovem odpravljanju. (ILO 2010, 43)

Graf 12.3: Afrika: % vključenost otrok v otroško delo 5-14 let.

Source: MICS, DHS and other surveys, 1999–2007.

Vir: Moccia (2009, 15).

Ocenjuje se, da je žrtev otroškega dela 26,4 odstotka med 5 in 14 let starih otrok. Čeprav velja Afrika za regijo, kjer odpravljanje dela otrok zaostaja za drugimi regijami, je bil v zadnjih nekaj letih viden napredek tudi tam. Večina otrok dela v kmetijstvu, vendar je veliko tudi tistih, ki delajo v rudnikih in kamnolomih, ribištvu, kot domača otroška delovna sila, kot spolni sužnji, mnogo otrok je žrtev trgovine z ljudmi ali žrtev prisiljenega boja v oboroženih spopadih. Delajo v nevarnih pogojih, imajo malo možnosti za izobraževanje in iskanje dostojanstvene zaposlitve. Finančna kriza pa bo verjetno v naslednjih letih tako na lokalni kakor tudi na nacionalni ravni položaj številnih afriških otrok še dodatno ogrozila. (IPEC 2010, 17)

Ocenjuje se, da je med žrtvami otroškega dela povprečno 35 odstotkov otrok v zahodni in centralni Afriki, med samimi državami in regijami pa obstajajo razlike. Na primer: na območju Zelenortskih otokov in otoške države Sao Tome in Principe se sicer otroško delo pojavlja, vendar se ocenjuje, da je nizko in se giblje med 3 - 8 odstotki. To pa je v nasprotju z državami, kjer se izkoriščanje pojavlja v več kot 40 odstotkih: v Čadu npr. dela več kot polovica otrok. V mnogih državah zahodne in centralne Afrike je delo otrok na podeželskem območju dvakrat višje kakor v urbanih območjih. (Moccia 2009, 22)

V zahodni in centralni Afriki je veliko otrok žrtev trgovine. Te otroke izkoriščajo pri gospodinjskih delih, kot prisilne delavce na plantažah čaja, kakava ali bombaža ali v

rudnikih, kot da je to bistvenega pomena za zahodnoafriško gospodarstvo. (Moccia 2009, 22)

Nekateri otroci so tudi žrtve komercialnega spolnega izkoriščanja. Glede tega problema statistike niso na voljo ali pa niso dovolj natančne in verodostojne, saj je mogoče zaradi organiziranega kroga kriminala tovrstno izkoriščanje otrok skriti. Kljub temu države, kot so Burkina Faso, Demokratična država Kongo, Gana, Mali in Togo, poročajo o povečanju števila izkoriščenih otrok v komercialni spolni trgovini. (Moccia 2009, 22)

Zahodna in centralna Afrika je bila skozi leta prizadeta z različnimi konflikti. Mnogi od njih še vedno potekajo v Centralni Afriški Republiki, Čadu in v Demokratični državi Kongo, medtem ko je situacija še vedno nestanovitna v Slonokoščeni obali, Gvineji-Bissau in v Gvineji. Veliko otrok na tem delu sveta je zaradi vojaških konfliktov žrtev spolnega nasilja – 50 odstotkov preživelih žrtev spolnega nasilja je mlajših od 18 let. (Moccia 2009, 22)

V vzhodni in južni Afriki je v otroško delo vključenih 36 odstotkov otrok, starih med 5 in 14 let, kar je več kot v katerikoli drugi regiji. To je seveda povprečna ocena, saj obstajajo nacionalne razlike v številu žrtev izkoriščevalskega otroškega dela: od 9 odstotkov v Svaziju vse do 53 odstotkov v Etiopiji. (Moccia 2009, 25)

Vzhodna in južna Afrika je "redna žrtev" nesreč, kot so vojne in civilni konflikti, suše, cikloni, poplave in epidemije, zaradi česar so otroci pogosto žrtve spolnega in psihičnega nasilja in izkoriščanja. (Moccia 2009, 25)

Na območju srednje-vzhodne in severne Afrike se giblje povprečna ocena otroškega dela pri 9 odstotkih (4-odstotno vrednost dosega Sirija, Sudan na drugi strani 13 odstotkov), kar je manj kot v katerikoli drugi afriški regiji. (Moccia 2009, 29)

12.2 Države bližnjega vzhoda

Vprašanje vse večjega števila dela otrok v arabski regiji je že dolgo časa na dnevnem redu številnih regionalnih in mednarodnih organizacij, kakor tudi vlad.

V arabskih državah predstavljajo otroci in mladostniki približno polovico prebivalstva, tj. 280 milijonov. Zato se ocenjuje, da je izmed vseh otrok v arabskih državah približno 15 odstotkov (tj. 13,4 milijona otrok) žrtev otroškega dela. Realna raven bi bila veliko višje, vendar pa, ker prevladuje delo otrok v neformalnem sektorju, ga je težko ugotoviti in izmeriti. Poleg tega predstavlja problem za delo otrok tudi neenakost med spoloma,

ki vpliva na vpis deklet v šole. Najhujša prevladujoča oblika dela otrok v arabskih državah je trgovanje z ljudmi. (IPEC 1992e)

Po ocenah Arabske organizacije dela je tam več kot 12 milijonov delovnih otrok. Problem dela otrok se je povečal tako v obsegu kakor v naravi dejavnosti, saj so ga večinoma otroci prisiljeni opravljati. Otroško delo se pojavlja zaradi naraščajoče neenakosti, revščine, brezposelnosti in slabe kakovosti izobraževanja. Večino otrok najdemo v kmetijstvu, ribištvu, proizvodnji, trgovini, hotelih, restavracijah in drugih storitvah, ter tudi v oboroženih spopadih. (IPEC 2010, 18)

Navzkrižje konfliktov v Afganistanu je na primer izoliralo več kot 40 odstotkov državnega ozemlja, do katerega humanitarni delavci dalj časa skorajda niso imeli dostopa. Obstaja več kot 150.000 razseljenih ljudi, kar vpliva na odločitve otrok za delo – preživetje. (Moccia 2009, 27)

Arabske države kljub vsemu kažejo zavezanost boju proti delu otrok, ki se kaže s skoraj 100-odstotno ratifikacijo konvencij št. 138 in 182; je pa pred njimi še dolga pot za uveljavljanje mehanizmov izvajanja (ILO 2010, 71).

12.3 Azija in Pacifik

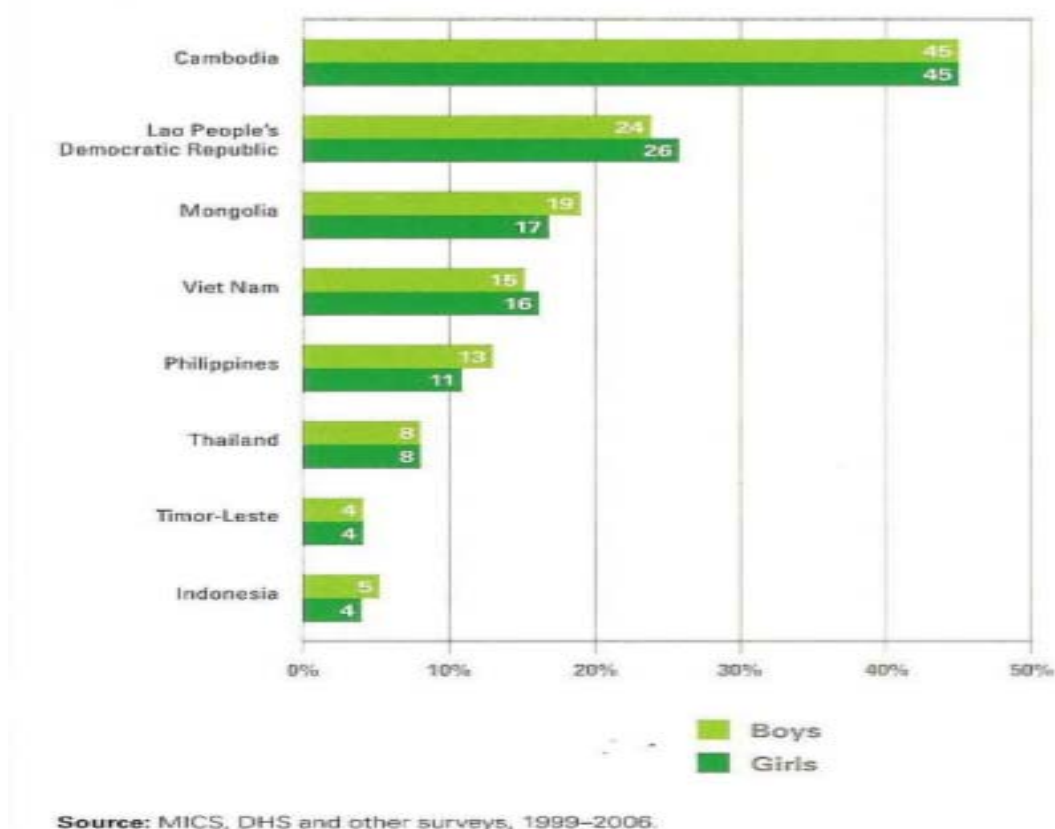
Po najnovejših raziskavah je v azijsko-pacifiški regiji v delo vključenih 122 milijonov otrok, starih od 5 do 14 let, kar je za 5 milijonov manj kot pred 4 leti (to je od leta 2000 do leta 2004⁵⁰). Dejansko danes v tej starostni skupini dela za 20 odstotkov manj otrok. (Colombini 2008, 78)

Kljub pozitivnemu razvoju pa se regija še vedno sooča z velikimi izzivi, saj je število delovno aktivnih otrok na tem območju sveta daleč največje in predstavlja 18,8 odstotkov, tj. približno 650 milijonov otrok, starih med 5 in 14 let (glej graf 12.4), poleg tega pa je tudi napredek v smeri odpravljanja otroškega dela skromnejši kot v Latinski Ameriki in na Karibih. (IPEC 1992e)

Učinkovita odprava je še vedno velik izziv za vlade v Aziji in pacifiški regiji, saj so države na različnih ravneh napredka in stopnjah razvoja (IPEC 2010, 18). Trenutno za odpravo otroškega dela v Aziji in Pacifiku predstavlja izziv gospodarska kriza, še večji izziv pa sta pomanjkanje politične zavezanosti k reševanju problema in pomanjkanje nacionalnih sredstev za odpravo dela otrok. (IPEC 2010, 19)

⁵⁰ Različni avtorji, raziskovalci in analitiki se danes sprašujejo, kakšne bodo ocene za boj proti delu otrok po svetu v ILO/IPEC poročilu za naslednje štiriletno obdobje.

Graf 12.4: Azija in Pacifik: % vključenost otrok v otroško delo po spolu (5-14 let)

Vir: Moccia (2009, 32).

Tako kot v Afriki in na Bližnjem Vzhodu tudi na tem območju prevladuje trgovina z otroki, spolno izkoriščanje, delo otrok v tujih gospodinjstvih, vpletenost otrok v oborožene spopade in delo s prepovedanimi drogami ter vpetost v druge nezakonite dejavnosti. (IPEC 1992e)

Otroci so veliko bolj občutljivi za spolno izkoriščanje in druge oblike nasilja, če so predmet diskriminacije, zanemarjenosti in izključenosti, povezane s kastami, ki jim pripadajo, etičnim, spolnim in ekonomskim statusom. Nevarnosti so seveda še toliko bolj izpostavljena dekleta, saj je spolno izkoriščanje glavni problem vseh držav na območju južne Azije. (Moccia 2009, 27)

Tudi trgovanje z otroki na območju južne Azije je namenjeno v izkoriščevalske namene v otrokom nevarnih razmerah, prostituciji ali razširjenem gospodinjstvem suženjstvu. Kakor v drugih regijah, se tudi tukaj trgovanje z otroki pojavlja v posameznih državah, še posebej v Bangladešu in Indiji⁵¹, prehaja pa tudi med državami, npr. iz Nepala v

⁵¹ V Indiji trenutno živi z manj kot 1,25\$ dnevno več kot 40 odstotkov prebivalstva. (UNICEF 2009b, 33)

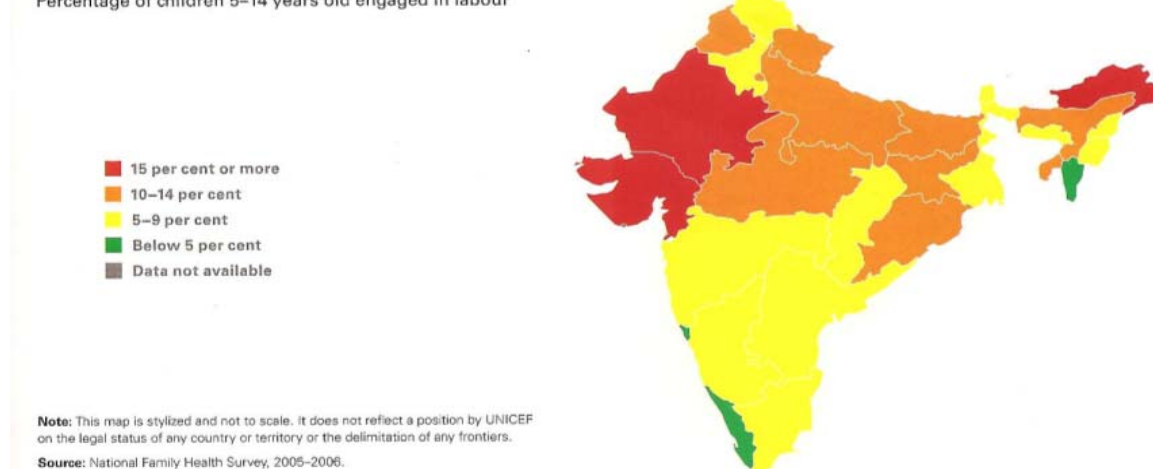
Indijo ali iz Pakistana v Afganistan. Otroke, žrtve trgovanja iz južne Azije, najdemo tudi v Evropi in na Bližnjem Vzhodu. (Moccia 2009, 27)

Južnoazijska regija je mnogokrat prizadeta z nesrečami, tako tistih, ki jih povzroča človek, kakor naravnih katastrof, kot so poplave in potresi, kar vpliva na otroke. Na Šri Lanki so na primer spori med okrožji 250.000 otrok prikrajšali za izobraževanje. V Nepalju sistem, ki naj bi ščitil otroke, dejansko ne obstaja, zaradi česar so otroci še toliko bolj izpostavljeni izkoriščanju. (Moccia 2009, 27)

Povprečna ocena otroškega dela v vzhodni Aziji in Pacifiku se giblje pri okoli 10 odstotkih. Iz tega povprečja je izključena Kitajska⁵², za katero podatkov o delu otrok ni. Kakor v drugih regijah, se tudi tukaj skrivajo velike razlike med posameznimi državami. Ocenjuje se namreč, da je v Kambodži v izkoriščevalsko delo vpletenih 45 odstotkov otrok, na drugi strani pa ocenjujejo, da so v Indoneziji le 4 odstotki izkoriščenih otrok. Tako za dekleta kakor fante obstaja približno enaka možnost za delo. (Moccia 2009, 32)

Slika 12.2: Indija: Otroci, stari 5-14 let, vključeni v delo (%)

Percentage of children 5–14 years old engaged in labour

Vir: Moccia (2009, 27).

Najbolj zahtevna naloga za uresničitev odprave otroškega dela je Indija (glej sliko 12.2), saj se ocenjuje, da je bilo v letih 2004-05 skupno število otrok delavcev, starih med 5 in 14 let, 8,6 milijona (13,3 milijona v letih 1993-94) (ILO 2010, 23); skoraj 80% otrok dela v kmetijstvu (ILO 2010, 70).

⁵² Prenos svojih proizvodnih postopkov so mnogi prenesli na Kitajsko, saj le-ta predstavlja "ozemlje kapitalističnih sanj", kjer lahko svoje mlade delavce plačujejo za en dolar na dan. (Polakoff 2007, 271)

V veliko azijskih državah je delo otrok v gospodinjstvu identificirano kakor del trenda v smeri urbanizma. Zaradi tega je postal otrok na območjih Ho Chi Minh City (Vietnam) enakomerneje porazdeljen med gospodinske razrede. Raziskave ugotavljajo, da je nedokumentirana večina dela otrok v gospodinjstvu, zaradi česar so ti otroci še toliko bolj izpostavljeni tveganjem in različnim nevarnostim in izkoriščanju. Raziskave iz Kambodže in Vietnama nakazujejo na to, da je veliko otrok, ki delajo v gospodinjstvu, žrtev prisilnega dela, in to zaradi odplačevanja dolgov svojih staršev. (Moccia 2009, 32) UNICEF ugotavlja, da se trgovanje z otroki na tem delu sveta pogosto zgodi v okviru neenakomernih migracij, saj otroci običajno prostovoljno migrirajo, nato pa pogosto postanejo žrtve trgovine z ljudmi. Sama trgovina z ljudmi je namenjena delu in spolnemu izkoriščanju, nastajajoča poročila pa kažejo, da je trgovanje z otroki namenjeno nezakonitim posvojitvam, prostituciji, dečke pogosto prisilijo k udeležbi v skrb zbujaajočih vojaških konfliktih, ki se dogajajo na tem območju sveta. (Moccia 2009, 33)

Skozi preteklo desetletje se je število otrok v vojaških konfliktih povečalo v skoraj vseh državah vzhodne Azije in Pacifika. Ti otroci pogosto trpijo zaradi gospodarskega pomanjkanja in tudi socialne marginalizacije. V raziskavah ugotavljajo, da je večina kaznivih dejanj in kaznivih dejanj, povezanih z drogo in drugimi vrstami prestopkov, zelo nizka oziroma je sploh ni. (Moccia 2009, 33)

Izobraževanje kot preventivni ukrep učinkovito deluje v boju proti otroški prostituciji in pornografiji, saj podatki na Tajskem kažejo, da je 76 odstotkov otrok, ki so bili žrtve prostitucije in so bili vključeni v izobraževalni proces, zaključilo osnovno šolo, nekateri pa so obiskovali tudi srednjo šolo. Seveda je potrebno upoštevati tudi druge dejavnike in dejstvo, da nekateri otroci v prostitucijo vstopajo prostovoljno. (UNICEF 2009a, 18)

12.4 Vzhodna Evropa in Srednja Azija

Gospodarska rast in zmanjševanje revščine, ki sta tesno povezana s politično zavezanostjo k boju proti delu otrok, sta pripeljala do velikega napredka. Tako je MOD v svetovnem poročilu za leto 2006 o delu otrok zapisala, da v tranzicijskih državah Evrope in Srednje Azije število otroškega dela upada. (IPEC 1992e)

Le tri od 49 držav še niso ratificirale konvencije ILO o minimalni starosti (Konvencija št. 138) in le tri države še niso ratificirale konvencije ILO št. 182 v vzhodni Evropi in srednji Aziji. (IPEC 1992e)

Za ta del sveta je v primerjavi s katero koli regijo v razvoju značilna nizka stopnja otroškega dela. Znaša približno 6 odstotkov. Te statistike pa ne odražajo trenutnega stanja o otroškem delu, saj se delo otrok poveča v času letine bombaža. Dekleta in fantje imajo enako stopnjo možnosti vključitve v delo ter povprečno opravijo enako število ur kakor odrasli delavci. (Moccia 2009, 35)

Kljub pozitivnim slikam v celoti pa še vedno obstajajo nekatera območja, kjer se otroško delo še vedno pojavlja. V Srednji Aziji in na Kavkazu je mnogo otrok žrtev najhujših oblik dela, saj jih mnogo opravlja nevarna dela v kmetijstvu, poleg tega pa so mnogi podeželski otroci žrtve trgovine z ljudmi (vključno s spolnim izkoriščanjem) v mestnih središčih ali bogatejših državah (tam predvsem zaradi izkoriščanja delovne sile). (IPEC 1992e)

Iz Uzbekistana poročajo o prisilnem delu otrok v industriji bombaža (ILO 2010, 71-72). Statistični podatki o otroškem delu v Turčiji kažejo postopno zmanjšanje deleža otrok iz starostne skupine od 6 do 14 let s 15,2 odstotka v letu 1994 na 5,9 odstotka v letu 2006⁵³ (ILO 2010, 25).

Propad držav nekdanje Sovjetske zveze, Vzhodne Evrope in Balkana leta 1990 je gotovo pripomogel k povečanju spolne trgovine mladih žensk in deklet iz teh območij. Države z velikimi spolnimi industrijami, ki so ustvarile povpraševanje po teh dekletih, so jim lahko na nek način zagotovile preživetje. Ravno razpad Sovjetske zveze je odprl mnogim dekletom vrata zaposlitve v svetu pornografije in prostitucije. Nekdanje sovjetske republike, kot so Belorusija, Latvija, Moldavija, Rusija in Ukrajina, so postale glavni dobavitelji žensk za spolno industrijo po vsem svetu, saj so v spolni industriji najbolj priljubljene in dragocene prav ženske iz Rusije in Ukrajine. (Polakoff 2007, 276)

Podatki za Rusijo kažejo, da je 77 odstotkov deklet (vzorec je zajel 56 deklet), starih od 11 do 18 let, prejelo darilo in denar v zameno za spolno uslugo, vendar pa ni nobena od teh deklet dejavnosti opredelila kot "poklicno". Več kot polovica teh deklet je doživela spolno nasilje še preden je vstopila v aktivno spolno življenje. Večina deklet pravi, da so svojo prvo izkušnjo s spolnim odnosom doživele v starosti med 11 in 13 let in le 36 odstotkov se jih je za spolni odnos dogovorilo prostovoljno. (UNICEF 2009a, 37)

Kot razlogi za trgovanje z otroki se navajajo revščina, domače nasilje in alkoholizem staršev – otroci si želijo zapustiti dom in oditi v "boljši svet". V UNICEF-u ugotavljajo,

⁵³ Značilen je izjemen padec dela deklet v gospodarski dejavnosti.

da so skoraj vse žrtve trgovine z ljudmi navedle pomanjkanje informacij in znanja, ki bi jih lahko zaščitili pred izkoriščanjem in jim preprečili trgovanje z njimi. (Moccia 2009, 35)

Območja Srednje in Vzhodne Evrope, Albanija, Bolgarija, Kosovo, Moldavija, Romunija in Ukrajina, so najbolj resno prizadeta zaradi trgovanja z otroki, njihovega spolnega izkoriščanja in vpetosti v nezakonite dejavnosti (beračenje, tatvine in prekupčevanje z drogami) ter dela v kmetijstvu, kar ima katastrofalen učinek na varnost, zdravje in dobro počutje otrok. (IPEC 2010, 19)

12.5 Latinska Amerika in Karibi

Območje Latinske Amerike in Karibov je glede hitrega upada dela otrok izstopalo, saj se je število otrok na delu v regiji v zadnjih 4 letih (2000-2004) zmanjšalo za dve tretjini. Svoje delo opravlja še približno 5 odstotkov otrok, starih med 5 in 14 let. (Colombini 2008, 78)

Kljub temu, da se število otrok delavcev po svetu zmanjšuje, se v Latinski Ameriki in na Karibih v zadnjih nekaj letih ni dosti spremenilo in še vedno ostaja nekje pri 5,7 milijona otrok delavcev, ki se uvrščajo pod minimalno starost za zaposlitev ali sodelujejo pri delu, ki ga je potrebno v skladu s Konvencijo ILO št. 182 odpraviti. Večina teh otrok dela v kmetijstvu, mnogi tudi v rudnikih in ostalih sektorjih, brezpogojno najhujše oblike dela otrok, kot so spolno izkoriščanje, trgovanje z njimi in sodelovanje v oboroženih spopadih, pa predstavljajo poseben izziv, ki ga je tudi na tem koncu sveta težko odpraviti. (IPEC 1992e)

Ocenjujejo, da je v Latinski Ameriki in na Karibih delovno aktivnih otrok, starih 10-14 let, okrog 4,4 odstotka. V Venezueli se to število giblje okrog 16,6 odstotkov, v Braziliji in Kolumbiji pa okrog 12 odstotkov. V Braziliji se pričakuje, da v kmetijstvu dela 61 odstotkov, v Kolumbiji 55% otrok, nekoliko nižji odstotek otrok v kmetijstvu pa najdemo v Venezueli – in sicer 36 odstotkov, zato pa tam najdemo v storitvenem sektorju 49 odstotkov otrok. (OECD 2003, 40)

Od leta 1992 do leta 2004 je bilo za Brazilijo značilno upadanje števila delovnih otrok v starostni skupini med 10 in 17 let – in sicer za 36,4 odstotka, v starostni skupini med 5 in 9 let pa za 60,9 odstotka. Od skupno 636.248 zaposlenih otrok leta 1992 je bilo leta 2004 zaposlenih 248.594 otrok. Tudi stopnja dela otrok med letoma 1992 in 2008 v

starostni skupini 5-15 let se je znižala s 13,6 odstotka na 5,8 odstotka. V istem obdobju je v starostni skupini 5-9 let otroško delo upadlo s 3,6% na 0,9 odstotka. (ILO 2010, 21) Nedavne raziskave UNICEF-a o vplivu orožja malega kalibra kažejo na to, da je to območje z največjo stopnjo oboroženega nasilja: tu se zgodi 42 odstotkov vseh ubojev na svetu. Študija dokazuje tudi, da so ravno otroci prepoznani storilci tovrstnih kaznivih dejanj. Na Jamajki na primer ocenjujejo, da je 60 odstotkov fantov, mlajših od 18 let, žrtev tovrstnih krivic. (Moccia 2009, 30)

Na celotnem območju se ocenjuje, da je 11 odstotkov otrok žrtev otroškega dela. Skupna območja dela večine otrok so kamnolomi, plantaže kave, rudniki, polja sladkornega trsja, veliko deklet dela kot hišne pomočnice. Raziskave dokazujejo tudi, da je večja verjetnost dela otrok iz revnejših družin kakor iz bogatejših. V obeh državah, Boliviji in Nikaragvi, so raziskave potrdile, da je za otroke iz revnejših družin verjetnost dela šestkrat večja kakor za njihove vrstnike iz bogatih družin. (Moccia 2009, 30)

Iz Latinske Amerike in Karibov poteka 41 odstotkov trgovine z ljudmi v ZDA. Trgovanje znotraj regije pa poteka predvsem med Bolivijo, Ekvadorjem, Guatemalo in Paragvajem. (Moccia 2009, 31)

Raziskava v Mehiki je pokazala, da dela 3,6 milijona otrok (12,5 odstotka), starih med 5 in 17 let, vključno z 1,1 milijona otrok, mlajših od 14 let, kar je minimalno določena starost za zaposlitev. Od tega skoraj 42 odstotkov otrok ne obiskuje šole. (UNICEF 2009b, 66)

The National Labour Committee po vsem svetu spremlja prakso otroškega dela v predelovalni industriji. Na Haitiju, na primer, delavci v industriji oblačil za Disney zaslužijo 28 centov na uro (ameriški dolar). (Polakoff 2007, 271)

V Srednji Ameriki je povprečna starost delavcev v industriji 15 let, povprečna raven izobrazbe pa peti razred. (Polakoff 2007, 272)

Brazilijska je območje, kjer je zabrisana meja med drobnim kriminalom in poštenim delom, še bolj pa je zabrisana meja, kaj se šteje na tem območju za otrokom sprejemljivo delo. Otroci nimajo socialne pravne podlage, s pomočjo katere bi dosegli družbeno priznanje, zaradi česar jih veliko živi v podzemnih družbah, kjer ne morejo niti izraziti svojih želja in zahtev ali svojega nezadovoljstva. (Liebel 2004, 53-54)

V študiji iz leta 1998, narejeni v Urugvaju, so preučevali dečke, stare med 12 in 15 let, ki delajo na ulici, npr. prodajajo cvetje, sladkarije, voščilnice. V raziskavi ugotavljajo, da otroci nenehno spreminjajo svoje poklice, delodajalce in delovna razmerja, saj je beračenje in delo otrok na ulicah pogosto povezano z ekonomskim položajem njihovih

družin. Obdobja brez dela pa povezujejo z obveznostmi v šoli. Beračenje je osnovna dejavnost otrok, saj jim daje občutek, da prodajajo nekaj, kar jim koristi, jim omogoča določeno znanje in preživetje, čeprav pogosto trpijo zaradi diskriminacije in izkoriščanja. Dohodek, ki ga otrok prejme, pa ni rečeno, da je v celoti njegov, saj določajo pogoje njihovi delodajalci. (Liebel 2004, 55- 59)

V Boliviji ugotavljajo, da se otroci in njihovi starši strinjajo, da je delo otrok pomembno predvsem za prinašanje dohodka. Dohodek od tega dela pa otrokom omogoča pokrivanje stroškov obiskovanja šole. Otroci svoje delo povezujejo s trpinčenjem in diskriminacijo ter na splošno s problemi in incidenti. Dela v gospodinjstvu so pogosto brez plačila in so šteta le kot "pomoč". (Liebel 2004, 59-60)

V Boliviji omogočajo denarni prispevki za vzdrževanje družine otrokom v mnogih primerih privilegiran položaj v družini: njihovo delo je sprejeto, priznано in cenjeno. Vsak otrok, ki zasluži denar s svojim delom, izgubi status "nevidnega otroka" in se ga zato prikaže kot tistega, ki ima sposobnost prevzeti odgovornost, katerega beseda ima velik pomen in ki ima možnost vplivati na odločitve. (Liebel 2004, 61)

V Latinski Ameriki so posebno ranljiva skupina avtohtone skupine, ki pri odpravi dela otrok niso deležne istega napredka. V raziskavi⁵⁴ so ugotovili, da tam najdemo otroke v nekaterih najhujših oblikah dela, kot so rudarstvo, kmetijstvo in drugi nevarni sektorji. (ILO 2010, 71)

Iz prejšnjih objavljenih poročil je razvidno, da je v Latinski Ameriki in na Karibih viden največji padec otroškega dela, toda izziva s tem še ni konec. Večina otrok dela v nevarnih razmerah, npr. v kmetijstvu in rudarstvu, v gospodinjstvu, prostituciji, z razstrelilnimi sredstvi itd. Otroci iz revnejših skupin trpijo za posledicami diskriminacije in pomanjkanja socialnih storitev. (IPEC 2010, 19)

12.6 Industrializirane države

Nasilje, otroško delo in trgovanje z njimi so zaradi škodljivih praks in priseljenih skupin v industrializiranih državah skrb vzbujajoči, čeprav nekateri dokazi kažejo, da so se na nekaterih območjih tovrstno izkoriščanje zmanjšuje.

Ocenjuje se, da v času otroštva 5-10 odstotkov deklet in do 5 odstotkov fantov trpi zaradi prodornih spolnih zlorab. Poleg tega se predpostavlja, da ima trikrat toliko otrok izkušnje z različnimi oblikami spolnega izkoriščanja. (Moccia 2009, 36)

⁵⁴ Države vključene v raziskavo: Gvatemala, Honduras, Nikaragva in Panama.

Študije, objavljene leta 2003 o uporabi interneta med otroki starimi od 9 do 16 let v petih evropskih državah, kažejo, da je med 24 in 36 odstotki takih, ki so preko interneta prejeli neželene spolne pripombe, med 19 in 39 odstotki je tistih, ki bi se lahko srečali s tujci iz oči v oči, in med 12 in 26 odstotki tistih, ki so se za tovrstno srečanje dogovorili. (UNICEF 2009a, 20)

V zadnjih letih je postalo izkoriščanje, še posebej pa spolne zlorabe, predmet številnih razprav v industrializiranih državah. Med tveganimi dejavniki se pojavljajo tudi starši, saj lahko tudi ti zlorablajo svoje otroke. Zaradi revščine, slabega duševnega zdravstvenega stanja, slabe pravne izobrazbe, alkohola in drog otroci pogosto postanejo žrtve trpinčenja lastnih staršev in njihovih preteklih izkušenj. (Moccia 2009, 36)

Otroci, ki migrirajo v industrializirane države, so ranljivi za izkoriščanje, še posebej v primerih, če njihovi starši migrirajo ilegalno, zaradi česar nimajo dostopa do osnovnih socialnih storitev. Izpostavljeni so visokim tveganjem trgovanja z ljudmi, spolnega izkoriščanja, nevarnega dela ali služenja v gospodinjstvih. Na primer: v Nemčiji in na Nizozemskem je približno četrtna ljudi žrtev trgovanja, trgovanje z ljudmi pa ne poteka le znotraj meja države, ampak tudi preko meja. (Moccia 2009, 36)

V industrializiranih državah je bilo v letu 2000 približno 2,5 milijona delovno izkoriščenih otrok mlajših od 15 let. (Colombini 2008, 78)

Otroci v Nemčiji povprečno na uro prejemajo 5,11€ (dečki 4,81€, dekleta 4,46€), mlajši otroci pa povprečno zaslužijo 4,47€. Raziskave v Veliki Britaniji kažejo, da otroci na uro zaslužijo med 2,90€ in 3,8€ oziroma med 19,25€ in 22,7€ tedensko. Ugotavljajo tudi, da imajo dekleta višje urne in tedenske plače kakor fantje, kar je mogoče pripisati dejstvu, da dekleta pretežno delajo v trgovinah na drobno, skupaj z odraslimi, kjer je plačilo praviloma boljše kakor na drugih otroških delovnih mestih (varstvo otrok v raziskavo ni všteto). Raziskava v Veliki Britaniji je tudi pokazala, da pretežno delajo otroci iz ločenih družin (samohranilci), saj so te odvisne od državne pomoči in zato njihovi otroci delajo več ur za manj denarja kot drugi otroci. (Liebel 2004, 118)

Do podobnih rezultatov so prišli tudi v ZDA, kjer ugotavljajo, da med šolskim letom dela nekoliko več kot polovica otrok, starih 13 in 14 let, za 75 odstotkov pa je narasla stopnja zaposljivosti otrok, starih 15 let. Ugotavlja se tudi, da skoraj vsi mladi srednješolci delajo za plačilo. (Liebel 2004, 152)

Demografske značilnosti v ZDA so razlog za nezakonito zaposlovanje, ki je koncentrirano predvsem na rasne in etične manjšine. Avtor ugotavlja, da so otroci v

povprečju plačani za 1,38\$ manj od odraslih legalno zaposlenih delavcev. (Liebel 2004, 152)

V Združenih državah ocenjujejo, da približno 8 odstotkov otrok dela v kmetijstvu. Smrtne žrtve med otroki, povezane z delom, predstavljajo 40 odstotkov; pri delu v kmetijstvu pa je v ZDA poškodovanih okoli 100.000 otrok letno. (Polakoff 2007, 266)

Otroci v ZDA, ki so mlajši od 14 let, niso všteti v vseh uradnih nacionalnih raziskavah o kmetijskih delavcih. The Government Accountability Office (GAO) zbira podatke le o otrocih, starih 15 let in več. GAO ocenjuje, da dela letno 300.000 otrok, starih med 15 in 17, let na velikih komercialnih kmetijah (najti jih je mogoče po vsej državi). V nasprotju s tem United Farm Workers Union ocenjuje, da je v ZDA skupno število otrok-kmetijskih delavcev (všteti so tudi otroci, mlajši od 15 let) 800 tisoč. Pregled dela zakonodaje ZDA razkriva, da so otroci v nekmetijskih sektorjih pravno zaščiteni, v kmetijskem sektorju pa jim niso zagotovljene enake pravice do zaščite. (Polakoff 2007, 265 - 267)

Na območju Arizone se ocenjuje, da otroci delajo 12 ur dnevno, šest in sedem dni na teden, v času sezonskih del delajo tudi 18 ur dnevno, sedem dni na teden. GAO ocenjuje, da je v kmetijstvu zaposlenih 45 odstotkov otrok – v primerjavi z 29 procenti v nekmetijskih dejavnostih. Zaradi nizkega plačila je stopnja revščine zelo visoka, čeprav delajo vsi člani družine. Prekinitev kroga revščine je iz tega vidika nemogoča, saj si mnogokrat starši ne morejo privoščiti, da bi svojim otrokom kupili šolske potrebščine, knjige, čevlje ali oblačila, da bi obiskovali šolo. (Polakoff 2007, 268-269)

ZDA v praksi ne izvršuje svojih zakonov, s katerimi bi morala ščititi otroke, prav tako ne ravna v skladu z mednarodnimi konvencijami, Konvencije o otrokovih pravicah pa niso še niti podpisali!

13 ZAKLJUČEK

Vsak otrok ima pravico do zaščite pred vsemi oblikami izkoriščanja, čeprav je na svetu vse preveč otrok, ki nimajo niti najmanjšega upanja za preživetje, kaj šele za razvoj. Otroci odraščajo v svetu dveh neverjetnih skrajnosti. Mnogi hodijo v šole, uživajo varnost družin in se pripravljajo za prihodnost, ko bodo postali kvalificirani delavci, voditelji držav in industrij, zdravniki, znanstveniki, akademiki ali umetniki. Odraščajo z znanjem in možnostjo za uspeh. Na drugi strani sveta pa živi preveč otrok, ki so predmet različnih oblik izkoriščanja. Nimajo možnosti obiskovanja šole, so brez zaščite in varnosti, brez igre ali sanj za boljšo prihodnost. Otroci so žrtve trgovine z ljudmi, spolnega izkoriščanja ali različnih oblik suženjstva. Mnogi so se prisiljeni boriti v vojnah in konflikthih ter nositi orožje ali delati v nevzdržnih razmerah in drugih najhujših oblikah izkoriščanja. Ti otroci delajo od zgodnjih let v nevarnih pogojih, ki ogrožajo njihovo življenje in zdravje, prav tako pa jih to izkoriščanje oropa njihove pravice do izobraževanja in možnosti za boljše življenje. Zato je treba za izpolnitev možnosti za doseganje konkretnih rezultatov in izboljšanje razmer za otroke in njihov razvoj narediti več kot doslej.

Spoštovanje temeljnih človekovih pravic bi se moralo začeti pri otrocih – v dobrem duhu za boljše človeštvo. Otrok kot delovna sila ostaja osrednja ovira za uresničevanje pravic vseh otrok do izobraževanja in do zaščite pred izkoriščanjem. Najbolj so ogroženi otroci, ki živijo na obrobju in jim ni dana možnost biti del družbe. Delo otrok izključuje otroke na vseh ravneh, saj jim je odvzet čas za počitek in igro, ogroža njihovo zdravje in varnost, vpliva na njihov telesni razvoj, fizične in psihične zlorabe pa imajo zanje dolgoročne posledice. Danes se javnost vedno bolj zaveda nevarnosti in stroškov dela otrok za človeštvo, zato se veliko bolj osredotoča na nacionalno in mednarodno raven: opozarja na nujnost sprejetja ukrepov za končanje dela otrok. Prav zato bi moral biti glavni nosilec napredka pri odpravljanju otroškega dela po svetu socialni dialog. »Država in njeni organi oblasti pa so dolžni skrbeti, da vsakdo v skupnosti spoštuje zakone« (Maver in drugi 2002, 51).

Cilj, ki sem si ga zadala v diplomski nalogi, je bil preučiti stanje izkoriščanja otroške delovne sile po svetu, odgovornosti držav ter vlogo Združenih narodov in njenih specializiranih agencij za ukrepanje, preprečevanje in odpravo dela otrok (iskanje alternativnih rešitev). Hipoteza, ki sem si jo postavila na začetku naloge, se glasi:

Kljub temu, da Konvencija o otrokovih pravicah otroku zagotavlja vse temeljne pravice, otroci v večini držav pogodbenicah niso v celoti zaščiteni pred vsemi oblikami otroškega dela.

V ta namen sem si postavila tudi vprašanje:

Kakšni so ukrepi držav in mednarodnih organizacij za preprečevanje in odpravo otroškega dela?

Na podlagi relevantne literature, dokumentov, pogodb in konvencij lahko zastavljeno hipotezo potrdim, saj se je tekom raziskave izkazalo, da države pogodbenice KOP otrok ne ščitijo in ne varujejo v celoti pred vsemi oblikami izkoriščanja, saj »podatki kažejo, da je po vsem svetu v delu "ujetih" več kot 215 milijonov otrok« (ILO 2010, ix).

Problematico, s katero se ukvarjam v diplomskem delu, bi bilo potrebno reševati znotraj širših okvirov. Politike, ki se ukvarjajo z odpravo otroškega dela, bi bilo potrebno »obravnavati v skladu s temeljnimi mednarodnimi delovnimi standardi« (Evropski parlament 2008, 7). V nasprotnem primeru ne bodo mogla uspeti nobena prizadevanja v boju proti otroškemu delu, če ta ne bodo podprta s strani širših reform⁵⁵.

Na podlagi mednarodnopravnih dokumentov, ki sem jih obravnavala v diplomski nalogi, se mi je vedno znova postavljalo novo vprašanje, in sicer: kakšni so ukrepi držav in mednarodnih organizacij za preprečevanje in odpravo otroškega dela – saj je že iz samega obsega problema jasno, da razvojnih ciljev tisočletja ne bomo mogli doseči, če ne bomo začeli hitreje, odločneje in učinkoviteje ukrepati za zaščito otrok.

Otroci tako po ustavah držav kakor po mednarodnem pravu človekovih pravic uživajo posebno varstvo in skrb države pred vsemi oblikami (gospodarskega, socialnega, telesnega, duševnega itd.) izkoriščanja, saj so v primerjavi z odraslimi v bistveno šibkejšem položaju, zato mora država sprejemati takšne odločitve, da bodo v prid varstvu njihovih pravic. (Maver in drugi 2002, 74)

Potrebujemo torej širši pristop za zaščito otrok, katerega cilj bi moral biti ustvariti varno okolje za otroke v celotni družbi od rojstva do odraslosti. Določiti bi morali okvire, ki bi zajemali napredek v zakonodaji, politikah, storitvah, zagovorništvu in praksi ter neposredno sodelovanje otrok v delu za zmanjšanje ranljivosti in krepitev zaščite otrok pred izkoriščanjem. Vse to bi izboljšalo zdravje otrok, njihovo izobraževanje in blaginjo, kar bi spodbudilo razvoj in napredek. (UNICEF 2009b, 28)

⁵⁵ Večini regij primanjkuje trajnih in dobro premišljenih strategij glede odziva na delo otrok (ILO 2010, 71).

Vlade morajo sprejeti politike in prakse ter prilagajati proračune in spremljati mehanizme, prav tako morajo spodbujati javne razprave o vprašanju zaščite otrok, saj sama zakonodaja nima dovolj vpliva, razen če je javnost ozaveščena in so stališča javnosti že spremenjena. (Moccia 2009, 2)

Vlade bi morale spoštovati svoje obveznosti, prav tako pa bi tudi skupnosti morale sodelovati pri skrbi za svoje otroke, saj bi lahko z majhnim prizadevanjem povzročili velike spremembe.

Da bi se izkoreninila kršitev otrokovih pravic, je potreben večplastni pristop. Med ključne dejavnike je treba zahtevati čim večjo politično zavezanost in zagovorništvo. Kampanja proti otroškemu delu mora iskati sinergične vire v vladah, pri delavcih in delodajalcih, akademskem svetu, nevladnih organizacijah, lokalnih organih in članih globalnih skupnosti, še zlasti pa med mladimi, s ciljem krepitve gibanja za obrambo človekovih pravic, ki lahko oslabijo temelj otroškega dela s povezovanjem po vsem svetu. (Colombini 2008, 81-82)

Kaj je mogoče še storiti glede izkoriščanja otrok? Med znanstveniki, raziskovalci in analitiki obstajata dve stališči. Zagovorniki prvega menijo, da je delo za otroke škodljivo in ga je zato treba odpraviti, pristaši drugega pa vidijo v delu potencial pozitivne vrednosti za otroke in zato poskušajo uveljaviti prepričanje, da se je izkoriščanju bolje upreti z izboljšanjem delovnih pogojev v korist otrok ali ustvarjanjem delovnih možnosti, ki jim bodo koristile. (Liebel 2004, 211)

Ko pa gre za gospodarsko izkoriščanje otrok, so razlogi zakoreninjeni v strukturi in načinu delovanja gospodarskega in socialnega sistema kot celote. V družbah, v katerih je delo nujno za preživetje, se le-to šteje kot skupna naloga, zato je verjetnost, da prevzema izkoriščevalski obrazec, manjša. Izkoriščanje postane verjetno tam, kjer del družbe izkorišča delo drugih delov družbe, določa obliko in pogoje opravljanja dela in v katerih so razmerja moči neenaka. (Liebel 2004, 202)

Kritično vprašanje, ki se nujno pojavlja, je povezano s trgovanjem z otroki, saj gre za brutalno kršitev človekovih pravic – ocenjuje se, da je na leto v različne namene prodanih približno 1,2 milijona otrok. Trgovcem pogosto prepustijo svoje otroke tudi nevedni starši, saj verjamejo obljubam o boljši prihodnosti zanje. Ko preprodajalci te otroke dobijo, jih prikrajšajo za temeljne človekove pravice. Ti otroci nimajo nobenega pravnega varstva, so ločeni od svojih družin, prisiljeni v prostitucijo, nevarno delo ali oborožene spopade. (UNICEF 2009b, 55)

Kljub temu, da si številne države prizadevajo za boj proti trgovini z otroki, so instrumenti še vedno pomanjkljivi. Poleg tega je boj proti trgovini z otroki brez smisla, če se ne bo odpravila revščina, saj se trenutno lahko zagotavljajo le kratkoročne rešitve. Boj proti trgovanju z ljudmi bi morale vlade graditi v pravnih in socialnih okvirih konvencije, celovito pregledati svojo zakonodajo in utrditi novo prakso. Občutljivost problematike obstoja trgovine z otroki bi morali usmeriti tudi na splošno javnost, storilce tovrstnih kaznivih dejanj pa bi morali hitro kaznovati. K odpravljanju trgovine z ljudmi in drugih oblik nasilja nad otroki pa bi pripomogle tudi celovito oblikovane strategije za zmanjšanje in odpravljanje revščine. (UNICEF 2009b, 55)

Konkretno korake in ukrepe za izboljšanje zaščite otrok pred vsemi vrstami nasilja je potrebno hitro prilagoditi tudi novim grožnjam, ki izhajajo iz sodobne tehnologije, ki v preteklosti ni obstajala. Otroci se pogosto spopadajo z nevarnostmi, kot so ustrahovanje in manipulacije preko svetovnega spleta. (UNICEF 2009b, 56)

V Akcijskem načrtu dokumenta Svet po meri otrok so zapisali, da »bodo spodbudili ukrepe za zaščito otrok pred nasiljem ali škodljivimi posledicami interneta, računalniških programov in računalniških iger, ki imajo lahko negativen vpliv na duševni razvoj otrok« (Vojnovič 2003a, 25).

Na podlagi različnih mednarodnopravnih dokumentov so otroci "na papirju" primerno zaščiteni. Tu pa se po mojem mnenju jasno pokaže razlika med tem, kar je napisano v vseh teh mednarodnopravnih dokumentih, in tem, kar se dejansko dogaja po svetu. Že iz teoretičnega dela diplomske naloge je razvidno, da obstajajo pravila in norme, ki ščitijo otroke pred izkoriščanjem, žal pa se v analitičnem delu kaže to, kar se ne bi smelo dogajati. Mislim, da je jedro problema razširjenosti otroškega dela v otrokom nevarnih oblikah, predvsem pa v najhujših oblikah izkoriščanja otrok zanemarjanje, kršenje in neupoštevanje pravil mednarodnega prava. Ta pravila pa se ne upoštevajo, ker v posameznih kulturnih sredinah ni jasno določenih pravil in sredstev za sankcioniranje kršiteljev omenjenih dejanj (pritožbe in tožbe niso dovolj). V Akcijskem načrtu iz dokumenta Svet po meri otrok je zapisano, da

bodo sprejeli takojšnje in učinkovite ukrepe za prepoved in odpravo najhujših oblik otroškega dela (...) Pri odpravljanju najhujših oblik otroškega dela bodo ukrepali z ustreznimi koraki v medsebojni pomoči in sodelovanju prek povečanega mednarodnega sodelovanja in pomoči, vključno s podporo pri socialnem in ekonomskem razvoju, programih za izkoreninjanje revščine ter zagotavljanju izobraževanja za vse (Vojnovič 2003a, 26-27).

Kljub tovrstnim "obljubam" je v preteklosti mnogo globalnih korporacij sodelovalo pri oblikovanju takšnih politik in razvojnih trgovinskih sporazumov, ki so jim dala moč prezreti in/ali kršiti zaščito in varstvo okolja, poklicne, varnostne in zdravstvene predpise, državljanske pravice in zakone, ki ščitijo otroke pred kakršnimikoli oblikami izkoriščanja. (Polakoff 2007, 278)

Velikokrat se navaja razlog, »da je dohodek od dela otrok pogosto edini vir dohodka v gospodinjstvu, brez katerega bi bilo le-to prepuščeno revščini. Takšni argumenti so v najboljšem primeru neresnični« (Evropski parlament 2008, 7).

Potreba po delavcih bo narasla, ko bodo otroci odstranjeni s trga delovne sile. Če poceni, izkoriščevalskega dela otrok ne bo na voljo, bodo delodajalci prisiljeni zaposlovati odrasle delavce, ki jim bodo morali izplačevati višje plače kot otrokom. Odprava dela otrok zato nima škodljivih učinkov na dohodke gospodinjstev, temveč izboljšuje trenutni in prihodnji položaj vseh članov gospodinjstva, otroci, ki ne opravljajo nezakonitega dela, pa lahko izkoristijo priložnosti izobraževanja, ki so jim na voljo, in imajo tako možnost za boljšo prihodnost. (Evropski parlament 2008, 7)

Za uveljavljanje človekovih pravic je potrebno sodelovanje med zainteresiranimi skupinami in sektorji. Sodelovanje bi bilo potrebno okrepiti med različnimi oddelki tako na nacionalni kakor tudi na subnacionalni ravni in med strokovnjaki, ki delajo z otroki in za njih. Pri tem so lahko mediji in zasebni sektor ključnega pomena, saj lahko mediji poročajo o temeljnih problemih in vprašanjih, medtem ko lahko zasebni sektor pomaga pri preprečevanju izkoriščanja s pomočjo družbene odgovornosti podjetij. (UNICEF 2009a, 39)

Uveljavljanje pravic otrok ne sme temeljiti le na uveljavljenih zakonih, saj lahko otroke z mednarodnim sodelovanjem zaščitimo. Tiste, ki otroke izkoriščajo, pa je treba prepoznati in primerno kaznovati. Pri tem sta kritična predvsem dva dejavnika, in sicer pravila kazenskega pregona in nadzor. Policija, institucije in drugi akterji pregona bi morali biti nepodkupljivi, saj lahko le na ta način ugotovijo vpletenost otrok v različne oblike izkoriščanja. (UNICEF 2009a, 39)

»Po ustavi so državni organi pri opravljanju svojih nalog samostojni samo toliko, kolikor jim to omogočajo zakoni in v njihovem okviru sprejeti podzakonski predpisi« (Maver in drugi 2002, 54). Ker človekove pravice obravnavajo odnose med posameznikom in državo, se z njimi nadzoruje in uravnava uporaba moči države nad posameznikom, kar od države zahteva, da zadovoljuje temeljne človekove potrebe v

okviru sodne oblasti (Maver in drugi 2002, 61). Ker so človekove pravice zaščitene s strani mednarodnega prava in prava posameznih držav, to vpliva na vse vidike pravnega varstva dela policistov. Ker je varstvo ČP bistveni element policijskega dela, se od njih na eni strani pričakuje, da izpolnjujejo svoje dolžnosti spoštovanja ČP, na drugi strani pa se pričakuje tudi njihovo aktivno varstvo. (Maver in drugi 2002, 78)

Ker mora policijsko delo »potekati v skladu z ustavnimi zahtevami, zakoni in drugimi splošnimi pravnimi akti najvišjih organov oblasti« (Maver in drugi 2002, 54), le-ti ne morejo sami ukrepati brez pooblastil in dovoljenja najvišjih organov, kljub temu da vedo za kršitve temeljnih človekovih pravic oz. temeljnih otrokovih pravic.

Za državo in njeno politiko bi bilo pomembno, da bi ratificirala in prevzela vse relevantne mednarodne instrumente, ko bi presodila, da mora pravna reforma prevzeti pobudo za razvojne strategije, politične programe in oblikovanje novih struktur – tovrstna pomoč bi državi zagotovila koherenten in vsestranski prevzem. (UNICEF 2009a, 4)

Učinkovit sistem bi moral zaščititi otroke in jim zagotoviti dostop do izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva in socialne zaščite ter drugih temeljnih pravic. Ti sistemi bi lahko prispevali k prekinitvi kroga revščine in izkoriščanja, kar bi prispevalo tudi k doseganju razvojnih ciljev tisočletja. (Moccia 2009, 1)

Kolektivni cilji bi morali ustvarjati zaščitno okolje, v katerem bi bili otroci varni pred vsemi oblikami izkoriščanja. Prizadevati bi si morali za zaščito pravic otrok in hkrati bi morali razširiti možnost, da bi se lahko otroci razvijali in dosegali svoj polni potencial. (Moccia 2009, 1)

Varno okolje, ki zajema vsa področja družbenega življenja (če bi zakoni in prakse zmanjšale dovzetnost otrok do tveganj), bi lahko preprečilo veliko oblik nasilja in izkoriščanja, ki pri tem nastanejo. (Moccia 2009, 2)

Čeprav sem v diplomski nalogi prikazala, da je bil na nekaterih področjih odpravljanja dela otrok dosežen napredek, je le-ta kljub vsem prizadevanjem premajhen in prepočasen.

Štiri leta je kratko obdobje, da se zagotovi večje spremembe, je pa dovolj, da se preuči stanje in oceni napredek. Iz nove celovite ocene obstajajo jasni znaki napredka – in čeprav so zmerni, otroško delo upada⁵⁶. (ILO 2010, xiii)

⁵⁶ Število otrok-delavcev se je zvečine zmanjšalo zaradi upada števila v delo vključenih deklet.

Izkoriščanje otrok so razlog različnih dejavnikov, ki vključujejo revščino, neenakost med spoloma, škodljive tradicionalne prakse, neustrezno zakonodajo in politiko ter neodzivnost vlad. Zaradi tega ni mogoče doseči popolne zaščite otrok pred izkoriščanjem, ki bi morala biti sistematična in celostna. (Moccia 2009, 37)

Svet se je leta 2007 soočil z gospodarsko krizo⁵⁷, ki se je drastično povečala v zadnjem četrtletju leta 2008 in prizadela razvite, še toliko bolj pa nerazvite države (ILO 2010, 72). Ker kriza dodatno ovira napredek pri uresničevanju odpravljanja najhujših oblik dela otrok, postajajo razvojni cilji tisočletja čedalje težje uresničljivi. Zaradi tega gospodarski upad ne bi smel postati opravičilo za zmanjševanje ambicij in upočasnjevanje ukrepanja, saj ponuja globalna kriza veliko novih priložnosti za okrepitev prizadevanj in iskanja inovativnih rešitev, s katerimi moramo okrepiti politiko in ukrepe. Potrebujemo učinkovit socialni dialog in mednarodno sodelovanje. Pred nami je zato dolga pot priprave in oblikovanja ustrezne politike, da bodo nato otroci končno dobili tako politično kot institucionalno zaščito.

⁵⁷ To pomeni soočenje z možnostjo daljšega povečevanja brezposelnosti, poglobljanja revščine in neenakosti, kar bodo najbolj občutili prav otroci in revni.

14 LITERATURA

1. Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens. 2008. *Globalizacija svetovne politike. Zv. 2, Mednarodni problemi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Bellamy, Carol. 1996. *The State of the World's Children 1997: Focus on Child Labour*. New York: Oxford University Press za UNICEF. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/pub_sowc97_en.pdf (16. marec 2010).
3. Belopavlovič, Nataša, Anjuta Bubnov-Škoberne, Marija Čonč, Vera Klopčič, Zdenko Kodelja, Mateja Končina, Alenka Šelih, Mirjam Škrk in Karel Zupančič. 1992. *Pravni vidiki otrokovih pravic*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
4. Benko, Vladimir. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
5. Cerar, Miro, Jon Jamnikar in Maja Smrkolj. 2002. *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije: Mirovni inštitut.
6. *Child info: Monitoring the Situation of Children and Women*. 2009. Dostopno prek: http://www.childinfo.org/labour_challenge.html (22. junij 2010).
7. Colombini, Jane. 2008. Combating Child Labour and Promoting Youth Empowerment. *Refugee Survey Quarterly* 27 (4): 74 – 82. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?did=1728809301&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&&cfc=1> (3. maj 2010).
8. Conforti, Benedetto. 2005. *Mednarodno pravo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Črnak – Meglič mag., Andreja. 1997. *Konvencija o otrokovih pravicah*. Ljubljana: Slovenski odbor za UNICEF.
10. *Deklaracija o otrokovih pravicah – Declaration on the Rights of the Child*. 1959. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/deklaracija-o-otrokovih-pravicah/> (5. marec 2010).
11. *Dunajska deklaracija in akcijski program - Vienna Declaration and Programme of Action, World Conference on Human Rights*. 1993. Dostopno prek: <http://habitat.igc.org/undocs/vienna.html> (3. marec 2010).

12. *Dunajska konvencija o pogodbenem pravu - Vienna Convention on the Law of Treaties*. 1969. Dostopno prek:
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (7. marec 2010).
13. Edmonds, Eric V..2009. *Defining child labour: A review of the definitions of child labour in policy research*. Geneva: International Labour Office, International Programme on the Elimination of Child Labour. Dostopno prek:
<http://www.ilo.org/ipecinfo/product/viewProduct.do?productId=11247> (16. marec 2010).
14. Evropski parlament. Odbor za zaposlovanje in socialne zadeve. 2008. *OSNUTEK POROČILA o družbenih posledicah dela otrok in strategijah za boj proti njemu (ACP-EU/APP/100.247/B/2008(INI))*, 1. julij 2008. Dostopno prek:
http://www.europarl.europa.eu/intcoop/acp/92_01/pdf/prb_child_sl.pdf (31. marec 2010).
15. Ferfila, Bogomil, ur. 2005. *Travelling with Europe: Slovenija in European Union = Potovanje z Evropo: Slovenija v Evropski uniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Harding, Scott. 2007. Man-made disaster and development: The case of Iraq. *International Social Work* 50 (3): 295 - 306. Dostopno prek:
<http://isw.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/50/3/295> (5. maj 2010).
17. Hudson, Ray. 2007. Region and place: rethinking regional development in the context of global environmental change. *Progress in Human Geography* 31 (6): 827 - 836. Dostopno prek: <http://phg.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/31/6/827> (5. maj 2010).
18. *International Standard Classification of Education*. 1997. Geneva: UNESCO. Dostopno prek: http://www.unesco.org/education/docs/isced_1997.htm (16. marec 2010).
19. *ILO - International Labour Organization*. 1919. Dostopno prek:
http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Origins_and_history/lang--en/index.htm (15. marec 2010).
20. --- 1996. *Child labour: Targeting the intolerable*. Geneva: International Labour Office. Dostopno prek:
<http://books.google.si/books?id=cYqig0fCYEMC&printsec=frontcover&dq=child+labour:+Targeting+the+intolerable&source=bl&ots=yTF078o2um&sig=xHr>

- Z-_johv-zwgtJy_T02q68oXg&hl=sl&ei=FA-yS_rHGJHFsgazs5idAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAsQ6AEwAQ#v=onepage&q=&f=false (30. marec 2010).
21. --- 2002. *Every child counts: New global estimates on child labour*. Geneva: International Labour Office. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do?productId=742> (16. marec 2010).
 22. --- 2004. *Child Labour: A textbook for university students*. Geneva: International Labour Office. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do?productId=174> (30. marec 2010).
 23. --- 2010. *Accelerating action against child labour. Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. Report of the Director-General, International Labour Conference, 99th Session, 2010 – Report I(B)*. Geneva: International Labour Office. Dostopno prek: http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/event/s/hague/lang--en/docName--WCMS_126752/index.htm (31. maj 2010).
 24. *IPEC - International Programme on the Elimination of Child Labour*. 1992a. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/programme/lang--en/index.htm> (15. marec 2010).
 25. --- 1992b. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm> (16. marec 2010).
 26. --- 1992c. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/facts/Hazardouschildlabour/lang--en/index.htm> (16. marec 2010).
 27. --- 1992č. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/areas/lang--en/index.htm> (16. marec 2010).
 28. --- 1992d. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/Action/lang--en/index.htm> (24. marec 2010).
 29. --- 1992e. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipecc/Regionsandcountries/lang--en/index.htm> (19. marec 2010).
 30. --- 2009a. *ILO Convention No. 182 – Eliminating the Worst Forms of Child Labour*. Geneva: International Labour Office. Dostopno prek:

- <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do?productId=10210> (31. marec 2010).
31. --- 2009b. *Action against child labour: IPEC Highlights 2008*. Geneva: ILO – International Labour Office. Dostopno prek: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09322/09322\(2008\)highlights.pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09322/09322(2008)highlights.pdf) (14. maj 2010).
32. --- 2010. *Action against child labour 2008-2009: IPEC Progress and Future Priorities*. Geneva: ILO – International Labour Office. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do?productId=12813> (14. maj 2010).
33. *Konvencija ILO št. 182 o prepovedi najhujših oblik otroškega dela in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo – Convention Concerning the prohibition and immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour, ILO Convention No. 182. 1999.* Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlImpid=200120> (16. marec 2010).
34. *Konvencija o otrokovih pravicah – Convention on the Rights of the Child. 1989.* Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105> (5. marec 2010).
35. Liebel, Manfred. 2004. *A will of their own: cross-cultural perspectives on working children*. London, New York: Zed Books.
36. Maver dr., Darko, mag. Bečir Kečanovič, mag. Janez Mekinc in Mojca Ternovšek. 2002. *Varovanje človekovih pravic in svoboščin v postopkih represivnih aparatov*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
37. Moccia, Patricia, ur. 2009. *Progress for Children: A Report Card on Child Protection. Number 8, September 2009*. New York: UNICEF.
38. Novak, Barbara. 2004. *Šola in otrokove pravice*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
39. Novak prof. dr., Mitja, prof. dr. Polonca Končar in prof. dr. Škoberne Bubnov Anjuta. 2006. *Konvencija Mednarodne organizacije dela: s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
40. OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development. 2003. *Combating Child Labour: A Review of Policies*. Paris: cop. OECD.
41. Počkaj, Petra. 2003. *Zloraba dela otrok v Sloveniji in v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
42. Polakoff, Erica G. 2007. Globalization and Child Labor: Review of the Issues. *Journal of Developing Societies* 23 (1-2): 259 - 283. Dostopno prek:

- <http://jds.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/23/1-2/259> (3. maj 2010).
43. Shaw, Malcolm Nathan. 2008. *International Law*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
 44. *Splošna deklaracija človekovih pravic – The Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102> (24. marec 2010).
 45. Standing, Guy. 2008. The ILO: An Agency for Globalization? *Development & Change* 39 (3): 355-384. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&hid=109&sid=2b73fb2f-0c2d-4217-bb30-8ad03f4b0af8%40sessionmgr112> (3. maj 2010).
 46. Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
 47. UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2008. *The Right to Education: Monitoring standard - setting instruments of UNESCO*. Paris: UNESCO - Education Sector.
 48. UNICEF. 2009a. *Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
 49. --- 2009b. *The State of the World's Children Special Edition: Celebrating 20 Years of the Convention on the Rights of the Child*. New York: UNICEF. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/SOWC_Spec._Ed._CRC_Main_Report_EN_090409.pdf (13. maj 2010).
 50. UNICEF Slovenija. 1993a. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/main/home.wlgt> (15. marec 2010).
 51. --- 1993b. Dostopno prek: http://www.unicef.si/main/prednostne_naloge.wlgt (24. marec 2010).
 52. *Ustava Mednarodne organizacije dela – Constitution of the International Labour Organization*. 1919. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ilolex/english/constq.htm> (10. marec 2010).
 53. Uvin, Peter. 2004. *Human Rights and Development*. The United States of America: Kumarian Press, Inc.
 54. Vojnovič mag., Maja. 2003a. *Svet po meri otrok*. Ljubljana: UNICEF Slovenija.

55. --- 2003b. *Svet po naši meri*. Ljubljana: UNICEF Slovenija.
56. Weiss, G. Tomas in Sam Daws. 2008. *The Oxford Handbook on the UNITED NATIONS*. Oxford, New York: Oxford University Press Inc.
57. Zajc, Drago. 1998. *Politika človekovih pravic*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
58. Žnideršič dr., Martin, ur. 2001. *Družinska enciklopedija Guinness*. Ljubljana: Slovenska knjiga.

15 PRILOGE

Priloga A: IPEC po svetu

Regija	Države podpisnice MOU (63 držav)	Države / področja, povezana z IPEC (29 držav)
AFRIKA	Angola, Benin, Bocvana, Burkina Faso, Kamerun, Slonokoščena obala, Gabon, Gana, Gvineja, Kenija, Madagaskar, Mali, Maroko, Namibija, Niger, Nigerija, Senegal, Južna Afrika, Togo, Uganda, Združene republike Tanzanija, Zambija	Burundi, Kongo, Demokratična republika Kongo, Etiopija, Lesoto, Malavi, Mozambik, Ruanda, Sierra Leone, Sudan, Zimbabve
ARABSKE DRŽAVE	Egipt, Jordanija, Libanon, Jemen	
AZIJA	Bangladeš, Kambodža, Indija, Indonezija, Ljudska demokratična republika Laos, Mongolija, Nepal, Pakistan, Filipini, Šrilanka, Tajska	Kitajska, Fidži, Papua Nova Gvineja, Vietnam
EVROPA in SREDNJA AZIJA	Albanija, Bolgarija, Kosovo, Moldavija, Romunija, Turčija, Ukrajina	Azerbajdžan, Gruzija, Kazahstan, Kirgizistan, Ruska federacija, Tadžikistan, Uzbekistan
LATINSKA AMERIKA in KARIBI	Argentina, Bolivija, Brazilija, Čile, Kolumbija, Kostarika, Dominikanska republika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Haiti, Honduras, Jamajka, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Urugvaj, Venezuela	Bahamov, Barbados, Belize, Gvajana, Mehika, Surinam, Trinidad in Tobago

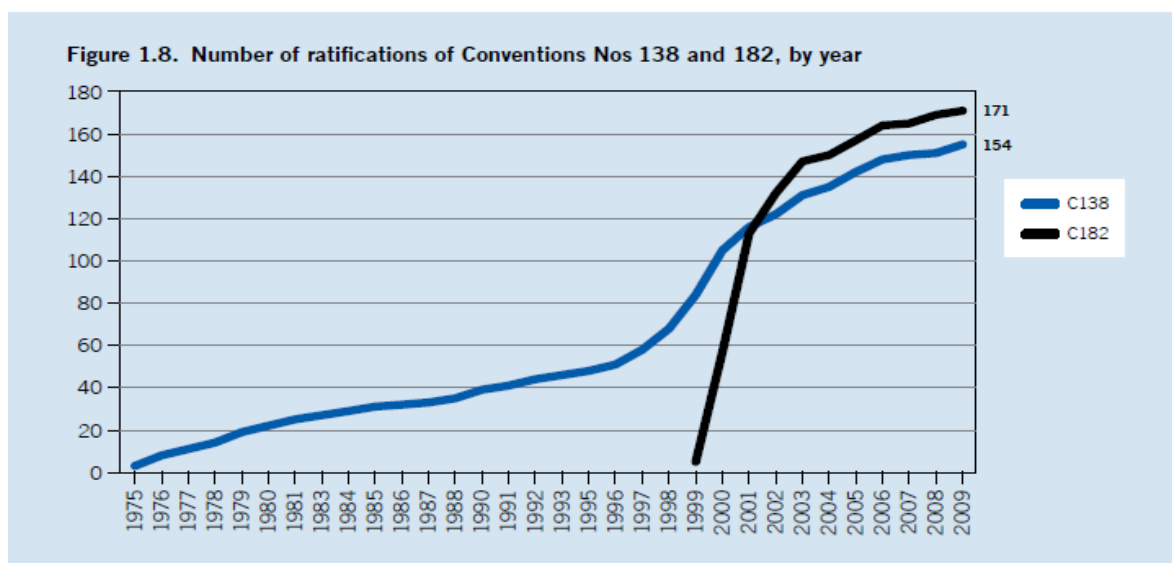
Vir: IPEC (2010, 53).

Priloga B: Prednostne naloge UNICEF-a

Cilji dokumenta Svet po meri otrok (Deklaracija posebne seje OZN za otroke, maj 2002)	Državniški vrh na prelomu tisočletja: (Deklaracija in razvojni cilji na prelomu tisočletja, januar 2000)	Prednostna področja UNICEF-ovega srednjeročnega načrta za obdobje 2006 – 2009	Neposredno povezani člani iz Konvencije o pravicah otrok
Spodbujanje zdravega življenja	Cilj 1: Izkoreniniti skrajno revščino in lakoto; Cilj 4: Zmanjšati umrljivost otrok Cilj 5: Izboljšati zdravje mater Cilj 6: Boj proti virusu HIV/AIDS, malariji in ostalim boleznim Cilj 7: Zagotoviti trajnostni razvoj	Skrb za preživetje ter celovit in kakovosten razvoj otrok v zgodnjem otroštvu	Členi: 2, 6, 24, 31
Zagotavljanje kakovostnega izobraževanja	Cilj 2: Zagotoviti (univerzalno) osnovno šolsko izobraževanje; Cilj 3: Promovirati enakopravnost med spoloma in krepi položaj žensk	Osnovno izobraževanje in enakost med spoloma	Členi: 2, 28, 29
Boj proti virusu HIV/AIDS	Cilj 3: Promovirati enakopravnost med spoloma in krepi položaj žensk Cilj 6: Boj proti virusu HIV/AIDS, malariji in ostalim boleznim	Boj proti virusu AIDS/HIV	Členi: 2, 6, 21, 24, 28, 29
Zaščita otrok pred zapostavljanjem, diskriminacijo, izkoriščanjem, nasiljem in zlorabami	Odst. 6 – zaščita najbolj ranljivih	Zaščita otrok pred zapostavljanjem, diskriminacijo, izkoriščanjem, nasiljem in zlorabami;	Členi: 2, 6, 7, 8, 9, 11, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 30, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40
		Zagovorništvo in partnerstvo pri uresničevanju pravic otrok (vključujoč ureditev baz podatkov, raziskave, zakonske spremembe, politične odločitve osredotočene na otroke in njihovo korist)	Členi: 13, 15, 26, 27, 44,

Vir: UNICEF Slovenija (1993b).

Priloga C: Število ratifikacij Konvencije št. 138 in 182 po letih

Vir: ILO (2010, 15).

Priloga Č: Indikatorji zaščite otrok

CHILD PROTECTION INDICATORS														
Countries and territories	Birth registration 2000–2008*			Child discipline 2005–2007*	Attitudes towards domestic violence 2001–2007*	Child marriage 2000–2007*			Female genital mutilation/cutting 1997–2007*		Child labour (5–14 years old) 1999–2007*			Child disability 1999–2007*
	total	urban	rural			total	total	total	urban	rural	women (15–49 years old)	daughters	total	
EASTERN AND SOUTHERN AFRICA														
Angola	29	34	19	–	–	–	–	–	–	–	24	22	25	–
Botswana	58	66	52	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Burundi	60	62	60	–	–	18	14	18	–	–	19	19	19	–
Comoros	83	87	83	–	–	–	–	–	–	–	27	26	28	–
Eritrea	–	–	–	–	–	47	31	60	89	63	–	–	–	–
Ethiopia	7	29	5	–	81	49	27	55	74	38	53	59	46	–
Kenya	48 y	64 y	44 y	–	68	25	19	27	32	21	26	27	25	–
Lesotho	26	39	24	–	–	23	13	26	–	–	23	25	21	–
Madagascar	75	87	72	–	28	39	29	42	–	–	32	36	28	–
Malawi	–	–	–	–	28	50	38	53	–	–	29	28	29	–
Mauritius	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Mozambique	–	–	–	–	–	56	41	66	–	–	–	–	–	–
Namibia	67	83	59	–	35	9	6	11	–	–	13 y	15 y	12 y	–
Rwanda	82	79	83	–	48	13	9	14	–	–	35	36	35	2 y
Seychelles	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Somalia	3	6	2	–	76 y	45	35	52	98	46	49	45	54	–
South Africa	78 y	–	–	–	–	6	–	–	–	–	–	–	–	–
Swaziland	30	38	28	–	38	5	1	6	–	–	9	9	9	–
Uganda	21	24	21	–	70	46	27	52	1	–	36	37	36	11 y
United Republic of Tanzania	8 y	22	4	–	60	41	23	49	15	4	36	37	34	–
Zambia	10	16	6	–	85	42	32	49	1	–	12 y	11 y	12 y	–
Zimbabwe	74	83	71	–	48	34	20	44	–	–	13 y	12 y	14 y	–
WEST AND CENTRAL AFRICA														
Benin	60	68	56	–	47	34	19	47	13	2	46	47	45	–
Burkina Faso	64	86	58	83	71	48	29	61	73	25	47 y	46 y	48 y	–
Cameroon	70	86	58	92	56	36	23	57	1	1	31	31	30	33
Cape Verde	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3 y	4 y	3 y	1 y
Central African Republic	49	72	36	88	–	61	57	64	26	7	47	44	49	48
Chad	9	36	3	–	–	72	65	73	45	21	53	54	51	3 y
Congo	81 y	88 y	75 y	–	76	31	24	40	–	–	25	24	25	–
Côte d'Ivoire	55	79	41	90	65	35	27	43	36	9	35	36	34	–
Democratic Republic of the Congo	31	33	30	–	76	39	31	45	–	–	32	29	34	–
Equatorial Guinea	32	43	24	–	–	–	–	–	–	–	28	28	28	–
Gabon	89	90	87	–	–	34	30	49	–	–	–	–	–	–
Gambia	55	57	54	84	74	36	24	45	78	64	25	20	29	–
Ghana	51	69	42	89	47	22	15	28	4	1	34	34	34	21
Guinea	43	78	33	–	86	63	45	75	96	57	25	26	24	–
Guinea-Bissau	39	53	33	80	52	24	14	32	45	35	39	41	37	–
Liberia	4 y	5 y	3 y	–	59	38	25	49	58	–	–	–	–	–
Mali	53	75	45	–	75	71	60	77	85	69	34	35	33	–
Mauritania	56	75	42	–	–	35	27	44	72	66	16	18	15	30
Niger	32	71	25	–	70	75	42	84	2	1	43	43	43	–
Nigeria	30	50	21	–	65	43	27	52	19	10	13 y	–	–	–
Sao Tome and Principe	69	70	67	–	32	33	31	37	–	–	8	8	7	29
Senegal	55	75	44	–	65	39	23	55	28	20	22	24	21	–
Sierra Leone	48	62	44	92	85	56	34	66	94	35	48	49	48	34
Togo	78	93	69	90	53	24	15	36	6	1	29	29	30	–
MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA														
Algeria	99	99	99	86	68	2	2	2	–	–	5	6	4	1 y
Bahrain	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5	6	3	–
Djibouti	89	90	82	70	–	5	5	13	93	49	8	8	8	–
Egypt	99	99	99	92	50 y	17	9	22	96	28 y	7	8	5	8 y
Iran (Islamic Republic of)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Iraq	95	95	96	84	59	17	16	19	–	–	11	12	9	21
Jordan	–	–	–	–	90 y	10	10	7	–	–	–	–	–	–
Kuwait	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Lebanon	–	–	–	–	–	11	–	–	–	–	7	8	6	–
Libyan Arab Jamahiriya	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Morocco	85	92	80	–	–	16	12	21	–	–	11 y	13 y	9 y	–
Occupied Palestinian Territory	96 y	97 y	96 y	95	–	19	–	–	–	–	–	–	–	–
Oman	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Qatar	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Saudi Arabia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Sudan	33	53	22	–	–	34	24	40	89	43 y	13	14	12	–
Syrian Arab Republic	95	96	95	87	–	13	15	12	–	–	4	5	3	–
Tunisia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
United Arab Emirates	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Yemen	22	38	16	94	–	32	28	35	23	20	11 y	11 y	12 y	29

Countries and territories	Birth registration 2000–2008*			Child discipline 2005–2007*	Attitudes towards domestic violence 2001–2007*	Child marriage 2000–2007*			Female genital mutilation/cutting 1997–2007*		Child labour (5–14 years old) 1999–2007*			Child disability 1999–2007*
	total	urban	rural			total	urban	rural	women (15–49 years old)	daughters	total	male	female	
SOUTH ASIA														
Afghanistan	6	12	4	–	–	43	–	–	–	–	30	28	33	–
Bangladesh	10	13	9	–	–	64	58	69	–	–	13	18	8	21
Bhutan	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	19 y	16 y	22 y	–
India	41	59	35	–	54	47	29	56	–	–	12	12	12	–
Maldives	73	–	–	–	70	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nepal	35	42	34	–	23	51	41	54	–	–	31 y	30 y	33 y	–
Pakistan	–	–	–	–	–	24	–	–	–	–	–	–	–	–
Sri Lanka	–	–	–	–	–	12 y	–	–	–	–	8	9	7	–
EAST ASIA AND THE PACIFIC														
Brunei Darussalam	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Cambodia	66	71	66	–	55	23	18	25	–	–	45 y	45 y	45 y	–
China	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2 y
Cook Islands	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Democratic People's Republic of Korea	99	99	99	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Fiji	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Indonesia	55	69	43	–	25	24	15	33	–	–	4 y	5 y	4 y	–
Kiribati	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Lao People's Democratic Republic	72	84	68	71	81	–	–	–	–	–	25	24	26	10
Malaysia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Marshall Islands	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Micronesia (Federated States of)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Mongolia	98	98	99	79	20	9	7	12	–	–	18	19	17	26
Myanmar	65 y	88 y	59 y	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nauru	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Niue	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Palau	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Papua New Guinea	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Philippines	83	87	78	–	24	14	10	22	–	–	12	13	11	–
Samoa	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Singapore	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Solomon Islands	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Thailand	99	100	99	–	–	20	12	23	–	–	8	8	8	15
Timor-Leste	53 y	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4	4	4	–
Tonga	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Tuvalu	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Vanuatu	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Viet Nam	88	94	86	93	64	10	3	13	–	–	16	15	16	4 y
LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN														
Antigua and Barbuda	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Argentina	91 y	–	–	–	–	–	–	–	–	–	7 y	8 y	5 y	–
Bahamas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Barbados	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Belize	94	92	97	68	12	–	–	–	–	–	40	39	42	44
Bolivia	74	76	72	–	–	26	22	37	–	–	22	22	22	–
Brazil	89 y	–	–	–	–	24 y	–	–	–	–	6 y	7 y	4 y	–
Chile	96 y	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3	3	2	–
Colombia	90	97	77	–	–	23	19	38	–	–	5	6	4	3 y
Costa Rica	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5	6	3	–
Cuba	100 y	100 y	100 y	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Dominica	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Dominican Republic	78	82	70	83	9	40	–	–	–	–	10	12	7	5 y
Ecuador	85	85	85	–	–	22	–	–	–	–	12	12	13	–
El Salvador	–	–	–	–	–	27	–	–	–	–	6 y	9 y	4 y	–
Grenada	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Guatemala	–	–	–	–	–	35	–	–	–	–	29	25	32	2 y
Guyana	93	96	92	74	18	20	15	22	–	–	19	21	17	–
Haiti	81	87	78	–	29	30	27	33	–	–	21	22	19	–
Honduras	94	95	93	–	16	39	33	46	–	–	16	16	15	–
Jamaica	89	89	88	87	6	9	7	11	–	–	6	7	5	24
Mexico	–	–	–	–	–	25 y	–	–	–	–	16 y	15 y	16 y	–
Nicaragua	81	90	73	–	17	43	36	55	–	–	15	18	11	–
Panama	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3	5	2	–
Paraguay	–	–	–	–	–	18	–	–	–	–	15	17	12	–
Peru	93	95	90	–	–	18	13	31	–	–	19	20	19	–
Saint Kitts and Nevis	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Saint Lucia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Saint Vincent and the Grenadines	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Suriname	97	98	95	84	13	19	14	33	–	–	–	–	–	39
Trinidad and Tobago	96	–	–	75	8	8	–	–	–	–	1	1	1	–
Uruguay	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	8 y	8 y	8 y	–
Venezuela (Bolivarian Republic of)	92	–	–	–	–	–	–	–	–	–	8	9	6	–

CHILD PROTECTION INDICATORS														
Countries and territories	Birth registration 2000–2008*			Child discipline 2005–2007*	Attitudes towards domestic violence 2001–2007*	Child marriage 2000–2007*			Female genital mutilation/cutting 1997–2007*		Child labour (5–14 years old) 1999–2007*			Child disability 1999–2007*
	total	urban	rural			total	urban	rural	women (15–49 years old)	daughters	total	male	female	
CENTRAL AND EASTERN EUROPE AND THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES (CEE/CIS)														
Albania	98	97	98	49	30	8	7	8	–	–	12	14	9	16
Armenia	96	97	95	–	22	10	7	16	–	–	4 y	–	–	12 y
Azerbaijan	94	96	92	75	49	12	–	–	–	–	7 y	8 y	5 y	–
Belarus	–	–	–	83	–	7	6	10	–	–	5	6	4	–
Bosnia and Herzegovina	100	99	100	36	5	6	2	7	–	–	5	7	4	10
Bulgaria	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Croatia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Georgia	92	97	87	66	7	17	12	23	–	–	18	20	17	30
Kazakhstan	99	99	99	52	10	7	6	9	–	–	2	2	2	–
Kyrgyzstan	94	96	93	51	38	10	7	14	–	–	4	4	3	–
Montenegro	98	98	99	61	11	5	5	5	–	–	10	12	8	14
Republic of Moldova	98	98	98	–	21	19	16	22	–	–	32	32	33	–
Romania	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1	–
Russian Federation	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Serbia	99	99	99	73	6	6	4	8	–	–	4	5	4	14
Tajikistan	88	85	90	74	74 y	13	13	13	–	–	10	9	11	–
The former Yugoslav Republic of Macedonia	94	95	93	69	21	4	3	4	–	–	6	7	5	21
Turkey	84	87	79	–	39	18	17	22	–	–	5	4	6	–
Turkmenistan	96	96	95	–	38 y	7	9	6	–	–	–	–	–	–
Ukraine	100	100	100	70	4	10	–	–	–	–	7	8	7	–
Uzbekistan	100	100	100	–	70	7	9	7	–	–	–	–	–	3
INDUSTRIALIZED COUNTRIES														
Andorra	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Australia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Austria	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Belgium	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Canada	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Cyprus	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Czech Republic	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Denmark	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Estonia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Finland	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
France	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Germany	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Greece	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Holy See	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Hungary	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Iceland	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ireland	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Israel	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Italy	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Japan	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Latvia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Liechtenstein	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Lithuania	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Luxembourg	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Malta	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Monaco	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Netherlands	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
New Zealand	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Norway	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Poland	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Portugal	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3 y	4 y	3 y	–
Republic of Korea	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
San Marino	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Slovakia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Slovenia	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Spain	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Sweden	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Switzerland	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
United Kingdom	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
United States	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Countries and territories	Birth registration 2000–2008*			Child discipline 2005–2007*	Attitudes towards domestic violence 2001–2007*	Child marriage 2000–2007*			Female genital mutilation/cutting 1997–2007*		Child labour (5–14 years old) 1999–2007*			Child disability 1999–2007
	total	urban	rural			total	urban	rural	women (15–49 years old)	daughters	total	male	female	
Countries and territories	total	urban	rural	total	total	total	urban	rural	total	total	total	male	female	total
SUMMARY INDICATORS														
Africa*	42	58	33	–	64	35	22	45	45	22	30 n	31 n	29 n	–
Sub-Saharan Africa*	36	52	28	–	65	39	27	49	34	19	34 n	35 n	33 n	–
Eastern and Southern Africa	32	41	24	–	65	36	26	46	43	28	36	38	33	–
West and Central Africa	39	56	32	–	66	43	28	53	28	14	35 n	34 n	35 n	–
Middle East and North Africa	75	86	67	89	–	18	12	23	–	–	9	10	8	–
Asia	45 **	62 **	38 **	–	48 **	40 **	25 **	51 **	–	–	12 **	13 **	12 **	–
South Asia	36	52	30	–	54	46	33	58	–	–	13	13	12	–
East Asia and the Pacific	72 **	81 **	67 **	–	35 **	19 **	12 **	25 **	–	–	10 **	11 **	10 **	3
Latin America and the Caribbean	89	–	–	–	–	25	–	–	–	–	11	11	10	–
CEE/CIS	92	93	92	–	32	12	–	–	–	–	6	6	6	–
Industrialized countries	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Developing countries	50 **	65 **	39 **	–	52 **	35 **	23 **	47 **	–	–	16 **	17 **	16 **	–
Least developed countries	29	42	25	–	64	48	36	54	–	–	30	31	28	–
World	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

NOTES

a Africa includes sub-Saharan Africa, Algeria, Egypt, Libyan Arab Jamahiriya, Morocco and Tunisia.

s Sub-Saharan Africa includes Djibouti and Sudan.

– Data not available.

y Data refer to years or periods other than those specified in the column heading, differ from the standard definition or refer to only part of a country. Such data are included in the calculation of regional and global averages.

n Excludes Nigeria.

* Data refer to the most recent year available during the period specified in the column heading.

** Excludes China.

DEFINITIONS OF THE INDICATORS

Birth registration – Percentage of children less than 5 years old who were registered at the moment of the survey. The numerator of this indicator includes children whose birth certificate was seen by the interviewer or whose mother or caretaker says the birth has been registered.

Child discipline – Percentage of children 2–14 years old who experience any psychological or physical punishment.

Attitudes towards domestic violence – Percentage of women 15–49 years old who consider a husband to be justified in hitting or beating his wife for at least one of the specified reasons. Women were asked whether a husband is justified in hitting or beating his wife under a series of circumstances, i.e., if his wife burns the food, argues with him, goes out without telling him, neglects the children or refuses sexual relations.

Child marriage – Percentage of women 20–24 years old who were married or in union before they were 18 years old.

Female genital mutilation/cutting: women – Percentage of women 15–49 years old who have been mutilated/cut.

Female genital mutilation/cutting: daughters – Percentage of women 15–49 years old with at least one mutilated/cut daughter.

Child labour – Percentage of children 5–14 years old involved in child labour at the moment of the survey. A child is considered to be involved in child labour under the following conditions: children 5–11 years old who, during the week preceding the survey, did at least one hour of economic activity or at least 28 hours of household chores, or children 12–14 years old who, during the week preceding the survey, did at least 14 hours of economic activity or at least 28 hours of household chores.

Child disability – Percentage of children 2–9 years old who screen positive to at least one of the questions on disability.

MAIN DATA SOURCES

Birth registration – MICS, DHS, other national surveys and vital registration data.

Child discipline – MICS, DHS and other national surveys.

Attitudes towards domestic violence – MICS, DHS and other national surveys.

Child marriage – MICS, DHS and other national surveys.

Female genital mutilation/cutting – MICS, DHS and other national surveys.

Child labour – MICS, DHS and other national surveys.

Child disability – MICS, DHS and other national surveys.

NOTE ON THE CHILD DISABILITY DATA

In the case of countries participating in the latest round of MICS (2005–2006), a change in the methodology used to calculate the estimates was introduced after June 2008. In the 2008 edition of *The State of the World's Children*, as well as in MICS country reports and other UNICEF publications before June 2008, the estimates were based on 9 of the 10 MICS questions on disability. In the 2009 edition of *The State of the World's Children* and subsequently, the estimates are based on all 10 questions. The numbers in this table reflect these new estimates.

CHANGES IN REGIONAL CLASSIFICATIONS

Beginning with this issue of *Progress for Children*, UNICEF reports on two additional regions: Africa and Asia. Africa includes all countries in the Eastern and Southern Africa region, all countries in the West and Central Africa region, and the following countries in the Middle East and North Africa region: Algeria, Djibouti, Egypt, Libyan Arab Jamahiriya, Morocco, Sudan and Tunisia. Asia includes all countries in the South Asia region and all countries in the East Asia and Pacific region.

In addition, the number of countries in the sub-Saharan Africa region has changed. Sub-Saharan Africa now includes Djibouti and Sudan. Due to the changes noted above, regional estimates for sub-Saharan Africa published in previous issues of *Progress for Children* may not be comparable with those published in this issue.

All other regions remain unchanged.

Vir: Moccia (2009, 42–45).